

sonetul italian

597

sonetul italian

în evul mediu și renaștere

CRESC FLORI ȘI CRENGI
ÎN PRIMĂVERI INVOALTE...

Cresc flori și crengi în primăveri
invoalte,
Amanții fini trec prin grădini, exultă,
Tot doi și doi, iar păsările alte
Și alte doruri spun și se consultă...

Aleșii pot în voie să tresalte,
Se înconjoară servi și se ascultă,
În fete urcă bucurii înalte,
Coboară-n mine lacrimi, jale multă,

Căci mult m-a întristat al meu părinte:
El mi-a aprins durerilor scînteia,
Cu sila vrînd stăpîn să-mi dea! Eu însă

Nu vreau străin în inimă și minte...
În mare zbucium viețuiesc; de-aceea
Cresc flori și crengi lăsîndu-mă tot
plînsă.

(Desăvîrșita Domnița Florentină — Seco-
lul al XIII-lea)

editura minerva

Voi I-II lei 10

sonetul italian

Coperta : *Detaliu din Boticelli*

sonetul italian

În evul mediu și renaștere

★ ★

TRADUCERE ȘI NOTE DE
C. D. ZELETIN

1970
EDITURA MINERVA
BUCUREȘTI

MICHELANGELO BUONARROTI

Signore, de-i o vorbă înțeleaptă...

Signore ¹²⁴, de-i o vorbă înțeleaptă,
Aceasta e : nu vrea acel ce poate.
Pe mincinoși ¹²⁵ din răsplătire-i scoate
Și nu-i mai crede ; spusa lor nu-i dreaptă.

Am fost și-ți sunt vechi serv prin orice faptă,
Cum soarelui i-s razele lui toate ;
Pierdutu-mi timp nici nu te doare, poate.
Pe cît trudesec, purtarea ți-i nedreaptă...

Speram să mă înalțe — să mai stărui ?! —
Tăria spadei și a minții tale ¹²⁶,
Nu vorba-n vînt pe care mi-o tot dăruie.

Dar ceru-n astă lume nu se-ndură
Să dea virtuții drepturile sale,
De vrea să iau fruct dintr-o uscătură. ¹²⁷

Incipit : Signor, se vero è alcun proverbio antico...

UNEI NECUNOSCUȚE

Rîd florile ghirlandei pe-ntrecute
În părul auriu, și-ncununîndu-l
Își despletesc vioi spre frunte rîndul,
Ca fiecare prima s-o sărute !

Ce fericite-s hainele-i plăcute
Întreagă ziuă pieptul ei strîngîndu-l,
Fileul auriu bătut de gîndul
De a-i atinge gîtul pe tăcute !...

Dar cea mai fericită țesătură
E panglica trecută sub contururi
Cînd sînu-i leagă și-apoi se desface.

Și parcă prinde cingătoarea gură
Spunîndu-ne : „Aici voi strînge pururi“.
O, brațele-mi atunci ce vor mai face ?!

Incipit : Quanto si gode, lieta e ben contesta...

LUI GIOVANNI,
VREAU SĂ SPUN GIOVANNI DA PISTOIA ¹²⁵

— pe cînd pictam bolta Capelei Sixtine —

Prind gușă, ghemuit pe schelărie,
Asemenea pisicilor acele
De prin Lombardia cu ape rele,
Iar pîntecul pornește spre bărbie.

Cu barba-n cer, cu pieptul de harpie,
Sustîn pe gheb povara cefeii grele ;
Mi-i fața ca peștrițele podele
Cînd pensula se scurge în prostie...

Simt șalele în vîntre ca o bîrnă,
Iar cînd mă-ndrept, șezutul mi-i cocoasă,
Și-n golul orb picioarele-mi atîrnă.

În față cînd se-ntinde pielea flască,
În spate face crețuri și se-ngroasă ;
Sunt arc întins din țara arăbească.

Astfel, înșelătoare
Ies judecățile din minte, ca o pleavă,
Sau ca un glonț prin răsucită țeavă.

Dar tu, pictura-mi moartă,
Giovanni, apăr-o cu gândul la onoare,
Că stau și prost, iar pictor nu-s... Mă iartă !

Incipit : l'ò già fatto un gozzo in questo stento..

ÎN ROMA ¹²⁹

Se toarnă din potire coifuri, spade,
Iar sîngele lui Crist se vinde — ciuturi !
Nu spini și cruce vezi, ci săbii, scuturi :
Răbdarea însuși lui Isus îi scade ;

Ar sîngera spre cer, pînă-n Pleiade
De ar veni-n romanele ținuturi ;
S-ar face pentru pielea-i împrumuturi.
Și-n drumul faptei bune baricade !

Cum am pierdut, pot pierde-orice tezaur,
Dar cel în mantii sfinte ne îngheață
Precum Meduza din ținutul Măur.

Ce alinare ne-ar mai sta în față
Cînd știm că-n cer n-au preț nici bani, nici aur,
Și un alt semn a stins cealaltă viață ?

Sfîrșit.

Al vostru, Michelangniolo, în Turcia

Incipit : Qua si fa elmi di calici e spade...

O, inimă ce milei stai departe...

O, inimă ce milei stai departe,
La coajă dulce și în miez amară,
Credința ta în vreme stă să piară
Ca floarea ce ar răsări prin marte.

Aleargă timpul, ora ne împarte
Otrava care-ncetișor omoară ;
Noi fin suntem, el coasa ce doboară.

.

Credința-i scurtă și cu ea se duce
Și frumusețea, cum o vrea păcatul
Prin care tu mă nărui în pierzanii.

.
.

Ci între noi aş face cu toți anii.

Incipit : Crudele, acerbo e dispietato core..

În tine, spirit nobil, se străvede...

În tine, spirit nobil, se străvede,
Și-n trupul drag, frumos peste măsură,
Ce pot să scoată ceruri și natură
Cînd frumusețe vor cum nu se vede.

O, dulce spirit, harul se-ntrevede :
Lăuntrul tău așterne pe figură
Iubire și iertare și căldură,
Cum de la nici o alta nu purcede,

Încît splendoarea prinde să mă lege,
Privirea blindă-mi dă speranțe certe
Și-avînt îmi dă năvalnica iubire...

Ce-ntîrziată sau grăbită lege
Nu-ngăduie cumplitei morți să ierte
Lucrare de-o așa desăvîrșire ?

Incipit : Spirto ben nato, in cu' si specchia e vede...

*Văd adevărul frumuseții oare...*¹³⁰

— Văd adevărul frumuseții oare
Cu ochii mei, Amor, te rog răspunde,
Sau poate-l port lăuntric, fiindc'oriunde
Privesc sculptată fața ei apare ?!

Tu vii cu ea și intru-n tulburare...
Știi ce întreb ! Restriștea mă pătrunde :
Nu vreau suspine mai puțin profunde,
Nici foc mai slab nu-ți cer, și nici uitare !

— Din ea frum'sețea naște, însă crește
Trecînd prin ochi spre casa ideală,
Spre suflet... Iar acolo mai înaltă,

Mai pură e, și se-ndumnezeiește,
Eternul sieși vrîndu-și-o egală :
Aceasta-ți stă în față, nu cealaltă !

Incipit : Dimmi, di grazia, Amor, se gli occhi
miei...

LUI TOMMASO CAVALIERI ¹⁸¹

De-ar vrea dorința de etern, ce-alege
Și-naltă gîndul, gîndul să-mi audă
Aripe dîndu-i, nu ar mai fi crudă
Domnia celui ce-n iubire-i rege...

Dar cum e veșnic sufletul prin lege
Și-n lume trupul timp prea scurt asudă,
Nu poate simțul, cu-orîșicită trudă,
Esența sufletului s-o dezlege.

Deci cum va fi-nțeleasă rîvna-mi castă,
Ce-aprinde și îmi mistuie lăuntru,
De-acel ce-n altul doar pe el se vede ?

Viața cu *signorul* mi-i nefastă,
El ascultînd minciunilor tumultul...
O, minte cel ce-n adevăr nu crede !

Incipit : Se l'immortal desio, c'alza e corregge...

ACELUIAȘI

Cînd se iubesc doi oameni în tăcere
Încît destinul ce-ntre ei se-mparte
Rănind pe unul — altul e pe moarte,
Și dacă-n două inimi stă o vrere

Și cînd eternizat un suflet cere
În două trupuri zbor în cer, departe,
Cînd c-o săgeată două piepturi sparte
Aprinde-Amor cu tainică putere,

Și cînd nădăjduiesc cu-nfrigurare
Într-un sfîrșit comun și, peste-aceste
Iubindu-se, nu se iubesc pe sine,

Și cînd iubirea lor e mult mai mare
Decît o mie de iubiri, cum este
În stare supărarea să-i dezbine ?

Incipit : S'un casto amor, s'una pietà superna...

ACELUIAȘI

Eu știu, *Signore*, că ți-i cunoscută
Plăcerea-mi de a nu-ți mai sta departe.
Tu știi că știu... Atunci, pe de-altă parte,
De ce-aminăm apropierea vrută ?

De nu-l în van dorința mea știută,
Speranțele ce-mi dai de nu-s deșarte,
Să spargem zidul care ne desparte :
De două ori mai rea-i durerea mută.

Cum sufletu-mi în tine vrea s-adore
Ce însuți tu iubești, să nu te superi :
De suflet — suflet s-a legat fierbinte...

Ce vreau și-nvăț în chipul tău, *Signore*,
Rău înțeles e : trebuie să suferi,
Pentru-a pricepe, moartea mai 'nainte.

Incipit : Tu sa' ch'i' so, Signor mie, che tu sal...

LUI TOMMASO CAVALIERI

Cum în privire sufletul se-arată ¹³²,
Nici focul meu nu are alte semne ;
E de ajuns aceasta să te-ndemne
Să-mi dai milostivirea aşteptată...

Poate gândind la flacăra-mi curată
Mai cald decît eu cred, găsi-vei demne
De milă caznele-mi... O, să însemne
Aceasta : după rugă şi răsplată !

O, fericita zi de-ar fi să vie !
Oprească-şi vremea pulberca de ore
Şi soarele străvechile-nconjururi

Ca să te am — prin merit străin mie —
O, dulce şi dorite seniore,
În braţele nevrednice, de-apururi...

Incipit : Se nel volto per gli occhi il cor si vede...

LUI TOMMASO CAVALIERI 135

În chipul tău frumos văd, Seniore,
Ce greu pot spune în această viață,
Tu sufletul, ce încă-n trup se-agață,
Adeș mi-l sui spre sfinte aurore...

Mă clevețește vulgul prin agore,
Simțirea lui mi-o zvîrle rău în față,
Dar pasiunea mea c-un strop nu-ngheață :
Rămîn curat sub bîrfele sonore.

Frumosul izvorăște din fîntîna
Milostivirii ; știe și-o descurecă
Cel înțelept și-atotpătrunzătorul.

Nu are alte mărturii țărîna,
Ce vin din cer... Cîn' te iubește urcă
La Domnul, și murind i-i dulce zborul...

Incipit : Veggio nel tuo bel viso, Signor mio...

ACELUIAȘI

Cu alții blind, cu sine crud ca zbirii,
În chinuri viermele urzește-o plasă —
Mănuși pe miini — cu trupu-i de mătăasă,
Trăind prin moarte clipa fericirii.

De-ar vrea la fel, *Signore*, voia firii :
Viu să te-mbrac în țărna ce mă lasă,
Prin moarte să-mi schimb starea și să iasă,
Ca șarpele din coaja năpîrlirii...

O, de-ar putea fi pielea mea hirsută
O aspră mantie ce-mbrățișează
Strîns pieptul și pe umeri ți se-așterne,

Cît zi e cîl puțin !... Sau talpa mută
Ca sub pilastru piatra ce se-așează,
În brațe să te țin vreo două ierne !

Incipit : D'altrui pietoso e sol di sè spietato...

Uitînd să-nvîrtă Febus Terra mamă...

Uitînd să-nvîrtă Febus Terra mamă
Cu brațele-i de flăcări înainte,
Tot Soarele ce nu-i încapă-n minte
Mulțimea noapte-i spune, și-așa-l cheamă.

Firavă-i viața nopții ca o scamă
Ce pierе lingă flacăra fierbinte.
Amnarul cu al cremenii rău dînte
Într-o clipită vâlul i-l destramă...

Ea este fiica Soarelui și-a Terrei
Care-au creat-o ; Soarele-i dă umbră — —
De vreți sorgintea ei să i se știe.

Dar lauda ce i se dă scădere-i :
E văduvă și-n gelozia sumbră
De-ajuns un licurici e s-o sfișie...

Incipit : Perchè Febo non torc'e non distende...

Deși ești sumbră, dulce noapte dragă...

Deși ești sumbră, dulce noapte dragă,
În pacea ta sorbi ziua ce ne-asaltă,
Clărvăzător e cine te exaltă,
Cin' te cinstește are mintea-ntreagă...

De orice trudă gîndul se dezleagă
În umbra ta... Iar visul scump mă saltă
De jos de tot pe culmea cea mai naltă
De care-un dor străvechi de zbor mă leagă...

O, noapte, umbra morții, vestejire
Mizeriilor sufletului, visul
Salvării celor hărăziți tristeții.

Bolnavei cărnii dai însănătoșire,
Sustragi din traiul fericit plictisul,
Și lin usuci înlăcrimarea feții !

Incipit : O notte, o dolce tempo, benchè nero...

In ochii tăi frumoși și calmi văzură...

În ochii tăi frumoși și calmi văzură
Setoșii ochi ai mei, nu o himeră,
Ci pe Acela care ne conferă
Doar prin iubire propria-I natură...

De n-ar avea divina Lui măsură,
Le-ar place frumusețea efemeră,
Dar sufletul nu vrea iluzii, speră
Universala frumusețe pură...

Eu zic : pe omul viu nu-l liniștește
Cel mort cu-nfățișarea de vecie
A timpului ce-n tîmple se reflectă.

Trupescul dor ce sufletul zdrobește
Iubire nu-i ! A noastră-i armonie
Aici, și-n cer prin moarte-i mai perfectă ¹³⁴.

Incipit : Non vider gli occhi miei cosa mortale...

Artistul vrednic nici un gând nu are... 135

Artistul vrednic nici un gând nu are
Ca marmura în ea să nu-l încapă
Cu prisosință ! Drum spre el își sapă
Doar mîna ce dă minții ascultare...

În tine, Doamna, harurilor rare,
Rîvnitul bine, răul ce mă-ngroapă
Se-ascund ! Dar arta, ca să mor, adapă
Speranța mea doar cu urmări contrare.

N-au vină frumusețea sau iubirea,
Dispreț, cruzime, tot ce-mi este parte,
Că zbucium mi-i sortit, că laolaltă

Tu porți în piept și viața și pieirea
Și că bicisnicul meu geniu arde
Îșîindu-i moarte numai de sub daltă.

*Incipit : Non ha l'ottimo artista alcun
concetto...*

*Ferice spirit ! Plină de ardoare...*¹³⁶

Ferice spirit ! Plină de ardoare
Îmi ții în viață inima bătrână
Și mă slăvești, tu, care ești stăpînă
Pe bunuri multe, nobili și splendoare

Ieri ochilor ai fost mîngîietoare,
Azi minții ești. Și-a zbuciumării vînă
Primește, prin speranța nouă, frînă,
Dar mai puțin ca dorul nu mă doare...

Găsind cel ce în numele-mî cuvîntă
În tine, printre griji, bunăvoință,
Îți mulțumește mîna care scrie.

Căci ar fi demn de-un cămătar ce zvîntă
Să-ți dau picturi ce nu au iscusință
Și scrieri să primesc, de artă vie.

Incipit : Felice spirto, che con zelo ardente...

Iubirea-mi stă-n izvoarele divine...

Iubirea-mi stă-n izvoarele divine,
Nu-i este firea-n inimă să şadă,
Acolo unde gânduri mici grămadă,
Vremelnicii, greşeli i-ar fi vecine.

Cînd Dumnezeu ne-a rupt din El, pe mine
Ochi m-a făcut, tu — soare şi zăpadă !
Nu pot privirile-mi să nu-L revadă
În tot ce — vai ! — e muritor în tine.

Cum nu pot rupe focul de dogoare,
Nu pot nici forţa mea de preţuire
S-o rup de frumuseţile perene.

Şi, cum în ochi porţi Paradisul-n care
Te-am cunoscut, cu-ntreaga mea rîvnire
Eu îţi alerg înflăcărat sub gene...

*Incipit : La vita del mie amor' non è 'l cor
mio...*

Ciocanu-mi aspru, grosolana daltă... 187

Ciocanu-mi aspru, grosolana daltă
Sculptează omenească-nfățișare,
Dar pietrei viață-i dă artistul care
Mișcat e de-o voință mai înaltă.

În cer e-un altul ce pe sine saltă
Și pe splendori din proprie mișcare,
Și cum ciocanul din ciocan apare,
El le făcu pe toate, laolaltă.

Azi cel ce mă cioplea spre bolta mută
Sui... Ori știm că-i tare-o lovitură,
Cu cît ciocanul urcă... Dacă bunul

Atelier divin nu mă ajută,
Rămîn neisprăvit — o piatră dură.
Ciocanul dus era în lume unul... 189

Incipit : Se'l mie rozzo martello i duri sassi...

Din dulce plîns în rîsul de durere...

Din dulce plîns în rîsul de durere,
Dintr-o eternă într-o scurtă pace
M-am prăbușit... Cînd adevărul tace,
Simțirea stăpînește peste vrere.

Nu știu de unde răul ia putere,
O, răul care pe cît crește-mi place :
Din pieptul meu ? Din ochii tăi ce-ncoace
Aduc din rai divina-nvăpăiere ?

Nu-ți este frumusețea muritoare,
Ci-i fiică a cerestii citadele :
Arzînd mă mîngîi, deși-mi pierd hodina

Că-alături stîndu-ți nu-s altfél... Dar oare
Cînd ți-a dat cerul arma morții mele,
Cine-ar mai spune că a ta e vina ?

Incipit : Dal dolce pianto al doloroso riso...

LUI TOMMASO CAVALIERI

Văd chip aprins de-o rece-nflăcărare
Arzîndu-mă, el rămînînd de gheață,
Simt o putere-n două mîndre brață
Ce mișcă-orice, lipsite de mișcare.

Eu înțeleg doar spiritul lui mare
Și unic, ce dă moarte fiind viață ;
El, liber, lanțuri îmi azvîrle-n față,
El, binele făcînd, dă întristare.

Cum poate-avea frumosu-ți chip, *Signore*,
Așa de mult potrivnice efecte
Cînd dacă n-ai, n-ai altora ce trece ?

Răpitu-mi-a seninul tot din ore
O față — soare cu luciri perfecte
Ce încălzește lumea, dar e rece.

*Incipit : Sento d'un foco un freddo aspetto
acceso...*

LUI TOMMASO CAVALIERI ¹³⁹

Cu ochii tăi văd o lumină lină
Ce-n ochi-mi orbi nu prinde să răsară,
Cu pașii tăi, la fel, port o povară
Ce-i pentru pași-mi obosiți străină...

Arîpa-ți fără pene mă anină,
Roșesc la bunul plac, ori sunt de ceară,
Mi-i iarna cald, îngheț în plină vară
Și-n cer mă-nalță mintea ta senină.

În vrerea ta stă voia-mi totdeauna,
În inimă la tine-mi stă gîndirea
Și-n respirare — vorba-ntrețesută.

De-a pururi eu voi semăna cu luna,
Căci ochii noștri văd doar strălucirea
Pe care soarele i-o împrumută.

Incipit : Veggio co' be' vostr' occhi un dolce
lume...

Cînd a descins cu trupul din tîrie... ¹⁴⁰

Cînd a descins cu trupul din tîrie
Văzu un iad pios cum rîvna-și cerne
Și s-a întors în zările ețerne,
Spre a ne da lumina pe vecie.

O, stea ce luminezi nedrept și mie
Natalul cuib ¹⁴¹, luminează nu-î așterne :
Mulțimea rea valoarea nu-ți discerne :
Ci singur Cel ce te-a creat o știe !

Vorbesc de Dante ce necunoscut e
Acestei lumi nedrepte, intrigante,
Ce doar pe drepti refuză să-i salute...

Cu toate astea, de-aș fi fost eu Dante !
Dădeam pe-al său surghiun și-a sa virtute
Toate-ale lumii fericiri gigante !

Incipit : Dal ciel discese e col mortal suo, poi...

Fierarul, numai dacă-n foc supune...

Fierarul, numai dacă-n foc supune
Metalul, după gândul drag îl scoate ;
Nici aurului un artist nu poate,
Lipsit de foc, să-i dea perfecțiune.

Și eu, asemeni Păsării Minune
Ce trebui din flăcări să înoate,
Sper să renasc din foc mai viu ca toate
Acele vieți prin moarte mari și bune...

O, ardere în viață mi-i norocul,
Renasc prin ea, atotrenăscătoare,
În timp ce-aproape mult mă simt de moarte!

Sau, dacă-n cer prin fire urcă focul
Și cum eu foc voi fi, nu-nseamnă oare
Că și pe mine-n cer o să mă poarte ?

Incipit : Sol pur col foco il fabbro il ferro stende...

Cum pot prin vreme, Doamnă, să rămînă...

Cum pot prin vreme, Doamnă să rămînă —
Și știu că pot — ființe-n piatra dură
Mai mult ca mîinile ce le făcură,
Și care s-or întoarce în țărînă ?

Efectul stă sub cauza lui pînă
Învinge arta tot ce e natură ;
Am proba cea mai bună în sculptură :
Ea-i peste moarte, peste timp, stăpînă...

Deci pot amîndurora să dau viață,
Deopotrivă-n piatră și ouloare,
Făptura noastră astfel plăsmuind-o

Ca, după moarte mii de ani în față
Văzîndu-ți lumea veșnica splendoare,
Să afle că n-am fost nebun iubind-o.

Incipit : Com'esser, Donna, può quel c'alcun vede...

Îmi sunt mai drag, cum nu am obiceiul...

Îmi sunt mai drag, cum nu am obiceiul,
De cînd în inimă îți port făptura,
Așa cum este mai de preț sculptura
Decît primara piatră, decît steiul.

Căci este șevaletul și condeiul
Mult mai prejos ca pînza și scriptura...
Eu nu mai simt mîhnirilor arsura :
De tine însemnat, îmi schimb temeul.

Sub semnul tău merg singur orișunde ;
Primejdia ce m-ar păta cu vina
Se stinge ca sub farmece, bolnavă.

Înfrunt văpăi și-nvolburări de unde,
Cu harul tău dau orbilor lumina
Și cu saliva sting orice otravă.

*Incipit : l'mi son caro assai più ch'î non
soglio...*

Am fost de multe mii de ori, greșală...

Am fost de multe mii de ori, greșală,
Nu numai frînt, dar și ucis de tine,
Iar azi, cărunț, mă-ntreb de se cuvine
Să-ți mai ascult făgăduința goală...

Tu mi-ai legat și dezlegat cu fală
Mihnitul braț ; în coastă oare cine
M-a sîngerat cu-mpunsături haîne,
Că pieptul încă lacrimile-l spală ?!...

Mă plîng, Amor, de tine ! Însă răul
Nu mi-l mai iști prin vrăji, și ce rost are
Să mai ținestești cu arcu-n haos ? Carul

În lemnul tare ars, sau fierăstrăul
E-un lucru van, cum e rușine mare
Să mai alergi cînd ți-i sleit fugarul..

Incipit : l' fu', già son molt'anni, mille volte...

Redă-mi în suflet clocot orb de ape...

Redă-mi în suflet clocot orb de ape
Și chipului virtutea ca să pară
Un înger, ca în vremi de-odinioară
Cînd frîu-nvăpăierii sta să-mi scape !

Du pașii mei de oboeseli aproape,
Pași azi înceteți cînd anii mi-s povară,
Iar, de mă vrei, în piept revarsă pară
Și lacrimi adă-mi iarăși sub pleoape !

Si, de-i adevărat, Amor, că viața
Îți duci cu-a' noastre lacrimi dulci-amare,
Într-un bătrîn speranțe nu-ți mai pune :

Mi-i sufletul spre-alt țărîm întors cu fața
Și-mi face pietatea apărare ;
Cu greu mai scoate flăcări un tăciune.

*Incipit : Tornami al tempo, allor che lenta e
sciolta...*

Pe-o mare bîntuită de furtună...

Pe-o mare bîntuită de furtună
Viața mea sosi cu barca spartă
În portul ce păcatele nu iartă
Și nu primește decît fapta bună.

Văd bine cum greșit-am împreună.
Și eu și fantezia mea deșartă
Ce idol și monarh făcea din artă —
Și tot ce omu-și vrea spre rău — nebună...

Iar azi cînd merg spre două morți, din care
De una-s sigur și mă paște alta,
Iubirea vană unde mă va duce ?

Nu-mi dă odihnă pensula nici dalta,
Ci doar Acel ce pentru-mbrățișare
Spre noi desface brațele pe cruce...

Incipit : Giunto è già 'l corso della vita mia...

Scăpînd de-nrobitoarea mea povară...

Scăpînd de-nrobitoarea mea povară,
Desprind de lume inima sătulă
Și viu la Tine, viu, ca dintr-o hulă
Plăpînda barcă înspre-o dulce țară...

Spini, cuie, fiere, sulită barbară,
Blînd chip smerit, străină caraulă,
Promit salvarea ce e rar destulă
Si harul de căință ni-l pogoară.

Nu-mi judece divinii ochi trecutul,
Ureche ne-ntinată nu-l asculte,
Nici brațul nu se-ntindă, ci să-mi spele

Doar singele ce l-ai vărsat, avutul
Păcatelor cu vîrsta tot mai multe,
Iertînd în totul rătăcirii mele...

*Incipit : Scarco d'un' importuna e greve
salma...*

De moarte sigur, însă nu de oră...

- De moarte sigur, însă nu de oră,
Puțin mai am și ea mă va răpune ;
Vor simțurile viața, dar se-opune
Tot sufletul ce moartea o imploră.

E oarbă lumca, pilda rea la proră
Scufundă obiceiurile bune ;
Lumina adevărului apune,
Înșelăciunea crește-n auroră...

Cînd o să vină ceasul ce-l așteaptă
Acei ce cred în Tine ? Prelungirea
Ucide suflet, macină viață...

Ce-ar prețui promisa lume dreaptă
Cînd moartea, fără-și anunța venirea,
Așa cum ne găsește ne îngheață ?

Incipit : Di morte certo, ma non già dell' ora..

BALDASSAR CASTIGLIONE

Coline mîndre, sacrelor ruine...

Coline mîndre, sacrelor ruine
Doar numele păstrați din Roma-ntregii
Pleiade ce-a dat spiritului regii,
Voi, mizere relicve și puține !

Coloși, bolți, teatre, opere divine,
Triumfătoare, vesele cortegii,
Cenușă sunteți după sacrilegii,
De rîs mulțimii josnice, străine...

Faimoasa operă o vreme-anume
Sfidează timpul, însă timpul poate
Pe-ncet să-nfrîngă opere și nume.

Eu mulțumit prin chinuri o să scapăt
Spre moarte !... Timpul, dînd sfîrșit la toate,
Și zbuciumului meu va pune capăt.

Incipit : Superbi colli, e voi sacre ruine...

RAFFAELLO SANZIO

*Sunt dulci în gînd aducerile-amînte...*¹⁴²

Sunt dulci în gînd aducerile-amînte
Și bucuros mă dăruî zbuclumării,
Încît mă aflu ca pierduții mării
Ce steaua-și pierd... Dăr ce-aud nu mă mînte

Dezleagă limbă nodul la cuvînte
Să povestească straniuî înșelării !
Dar mulțumesc lui Ámor și trădării,
Iar ei urca-voi laudă-nainte...

Trecuse ora șase înspre șapte,
Pierea un soare, altuia dînd locul,
Moment nu pentru vorbe, pentru fapte.

Și m-a învins pîn' la cenușă focul
Bintuitor... Cuvintele nu-s apte
De-a se-ngăîma, cu cît le chemi sorocul.

Incipit : Un pensier dulce e rimembrare, e godo...

Cînd îți privesc și-n piept îmi crește clară... 148

Cînd îți privesc și-n piept îmi crește clară
A ta imensă frumusețe dalbă,
Penelul meu, ieri îndrăzneată nalbă,
Stîngaci iubirea-l face, stă să piară.

La nēsfirșit mă arde cruda pară
A dragostei și fața ta rozalbă
Și sînul împlinit — comoară albă...
Ah, vie, orbitoare primăvară !...

Mișcată-mi este mintea... Ieri stăpînă,
Nu poate astăzi mai nimic știința
Și fuge de porunci vrăjmașa mînă.

Fixez mereu cu toată stăruința
Splendoarea ce-o credem în Cer doar, pînă
Va da sfîrșit acestui chin dorința...

Incipit : Come la veggo e chiara sta nel core...

Amor, tu m-ai ademenit în plasă...

Amor, tu m-ai ademenit în plasă
Cu doi ochi ce-mi iau viața c-o privire,
Cu trandafiri, zăpadă, cu vorbire
Și cu purtare femeiască-aleasă.

Și ard, că nu m-ar stinge mări... Nu-mi pasă :
Arzind trăiesc atîta fericire,
Că pe cît ard, pe-atîta, în neștire,
Vreau aprigelor flăcări să fiu casă !

Îmi amintesc ce dulce era jugul
Și brațul alb ce-mi cuprindea grumazul,
Că dezlegarea mă ardea ca rugul !

Și cîte-au fost ! Dar vorbe-i trag zăgazul :
Prea mari delicii sufletul distrugu-l,
De-accea tac și-n taină-mi port extazul...

Incipit : Amor, tu m'envesseasti con doi lumi...

Ținut-a Pavel tainele din stele...

Ținut-a Pavel tainele din stele
Cînd coborî din bolțile eterne ;
La fel și sufletu-mi : un vâl așterne
Pe dragostea și gîndurile mele.

Cu bucurie-ascund sub lespezi grele
Tot ce-am trăit... Mai repede-mi va cerne
La tîmple neaua îndelungei ierne,
Decît să scap afară șoapte rele !

O clipă de ți-ar coborî mîndria,
Vedeă-vei focul meu, pustiitorul,
Cum își revarsă aspru bogăția.

Dar cugetă că sufletul meu zborul
Și-l va lua din trup, mărinimia
De n-o arăți și nu-i dai ajutorul...

Incipit : Como non podde dir d'arcana Dei.

VERONICĂ GAMBARA

Cum iar la voi mă-ntorc, din fericire...

Cum iar la voi mă-ntorc, din fericire,
Coline dulci, piraie reci și clare,
Ținut ales ce porți între hotare,
Dar al naturii, farmec, strălucire,

Pot să aduc acelui ceas slăvire,
Cînd mi-a-ncolțit în piept acel dor mare
De a vă revedea, dorință care
Zăcea în suflet moartă de mîhnire !...

Așadar, vă revăd ! Și sunt cuprinsă
De stări preadulci, încît uit suferința
Prin care soarta mi-a sporit năpasta...

Din cer pogoare-vă bunăvoința,
Ferice locuri, căci în mine-i stînsă
Orice dorință, fără doar de asta !

Incipit : Poi che per mia ventura a veder torno...

PIETRO 'ARETINO

Homer, ia-ți laurii, și tu, Cezare...

Homer, ia-ți laurii, și tu, Cezare :
Nu-s împăratul și nu sunt poetul,
Nu plăsmuiesc prin harul dat... Secretul
E că susțin dreptatea sus și tare.

Sunt Aretino, bici pe îngîmfare ¹⁴⁴
Și adevărului îi sunt profetul.
Cei virtuoși privească-mă-n portretul
Lui Tițian, admire-i arta mare !

Iar celui care-și ia drept idol viciul
Coboare-și ochii să nu le văd saltul,
Că și-n portret pricep și tai ca briciul.

Gonzaga ¹⁴⁵, vă ador ! Ador pe-naltul
Giovanni care-și plînge edificiul ¹⁴⁶,
Fiindcă printre noi nu-i demn vreun altul. .

Incipit : Togli il lauro per te, Cesare, Omero...

Divin ești în splendoare, Raffaele...

Divin ești în splendoare, Raffaele !
Divin, Michelagnolo-ntreci umanul
Cînd desenezi !... În pînze Tițianul
Al lucrurilor sens l-a prins ; în ele

Priveliști afli, de splendoare grele :
Departe sau aproape dac'ai sta nu-l
Vezi mai știrbit în geniu... Doct, elanul
A scos, vii, pești și oameni, păsărele...

Conturul fin și linia subțire
Atît de măestrit pe Doge-l scoase,
Încît acesta pare să respire.

Stînd meritu-n inchipuiri frumoase,
Natura-n artă prinde să le-admire :
„Sînt spiritul în carne și în oase !“

Incipit : Divino în venustă fu Rafaello...

Papam habemus ! *Crîşma, prăvălia...*

Papam habemus ! Crîşma, prăvălia
Şi orice vamă, cum miji-vor zorii,
Dea drumul veseliei şi viorii :
S-a împlinit lui Pasquin profetia.

Ast' noapte înşirîndu-şi ierarhia
De oi şi bivoli prinşi în focul horii,
Făcu, înconjurîndu-l slujitorii,
Armellin, papa nostru, Befania ¹⁴⁸...

Ci cită vreme limbi de foc nu-i pune
Pe creştet sfintul duh, el nu-şi îmbună
Mantia, ci aşteaptă o minune

Dar i-a venit în danţuri şi în tumbă,
Ca numele mai spornic să-i răsună,
Un baş-măgar în loc de o columbă.

O sarcină incumbă
La armăsari : să-l dea de veste-n surle,
Ca Marca în dureri murind să urle.

Incipit : Papam habemus ! Presto ogn'osteria...

VITTORIA COLONNA

Scriu să-mi revărs lăuntrica durere...

Scriu să-mi revărs lăuntrica durere
Ce inimii dă hrană — nu lumină
S-adăug soarelui ¹¹⁹ ce doarme-n tină —
Cinstită rămașită sub tăcere.

Scad faima lui destul, căci plinset cere
Preanobila și dreapta mea pricină,
Dar vorbe înțelepte or să vină,
Să smulgă morții numele ce piere.

Mi-i scuză chinul, focul și credința :
Atît de grea îmi este suferința,
Încît n-o scade timpul și nici vrerea.

Jelirea și nu cîntecul de pară,
Suspînul mohorît, nu vorba clară,
Ca merit nu-mi dau stilul, ci durerea.

*Incipit : Scrivo sol per sfogar l'interna
doglia...*

Ce mare calmă și ce limpezi unde...

Ce mare calmă și ce limpezi unde
Sub barca mea ușor se petrecură,
Ducîndu-i nobila încărcătură
Sub cerul pur și cu zefiri oriunde !

Iar bolta ce-astăzi razele ascunde
N-avea un nor și era pură, pură !
O, pe vîslaș ce spaime îl trecură :
Sfîrșitul rar intenției răspunde...

Trezit-a cruda roată-a sorții zeul
Întinsei mări și, grabnic, paraleul
Își prefăcu mîniile-n furtună.

Săgeți și ploi spre mine se adună
Și fiarele visînd că mă mănîncă --
Dar dulcea stea mi-i călăuză încă !...

Incipit : Oh che tranquillo mar, oh che chiare
onde...

Deși înflăcăratul corn de Taur... -

Deși înflăcăratul corn de Taur ¹⁵⁰,
Trezind virtuți, cu proaspătă culoare
Împodobi pământul, numai floare,
Și-Apollo ¹⁵¹ zilele urzi cu aur,

Deși văd iar al pajiștei tezaur,
Blinzi amorași purtînd către izvoare
Și docte spirite îmbietoare
Cu muzici limpezi sub umbrar de laur,

Mi-i veșnic tristă inima ; nu scapă
Durerilor ce-o asupresc de moarte :
Chin unic și puternic o pătrunse...

Cînd veselii aici pe-amănți i-adapă
Și-i chiu, frumosu-mi Soare dus departe
O dată cu lumina lui m-ascunse...

*Incipit : Perché del Tauro l'infiammato
corno...*

Iubirea-mi face viața o tortură...

Iubirea-mi face viața o tortură
Și soarele-mi întunecă, mai tare,
Reaprinzînd în suflet, cînd răsare,
Dorința pentru raza ce mi-o fură !

Frumosul nouă dat de la natură,
Plăcut de-aceia căror nu prea mare
Li-i înțelegerea, o tulburare
Sporită-n dulci suspine îmi procură.

Cînd pajiștei cu flori privesc lînțoliul
Îmi tremură lăuntrul ce nu speră,
Căci ea-mi înprospătează amintirea

Iubitului... Tărîna efemeră
Luîndu-i un suspin i-a dat pieirea,
Iar mie, pentru totdeauna, doliul.

Incipit / A quale strazio la mia vita adduce...

LUI CAROL QUINTUL

Azi acvilei ce vru mărețul soare
I-ar fi cea mai înaltă culme șerbă,
Cum fericită, mîndră și superbă
Zbura setos spre sfera arzătoare.

Dar nu-i mai vede raza orbitoare
Oprită într-a nourilor jerbă...
Se potolește patîma acerbă,
Căci nu mai poate ca-n trecut să zboare.

Trofeele atitor expediții
I-aduc în jur luminile de glorii,
Făcînd să fugă-n noapte noaptea sumbră.

Se reaprind luminile splendorii —
Măsură-ntunecatei dispariții :
Întinde aripi, însă zboară-n umbră.

Incipit : Nel mio bel sol la vostra aquila
altera...

Amor, tu știi că n-am rîvnit vreodată...

Amor, tu știi că n-am rîvnit vreodată
Să fug din închisoarea ta suavă,
Din jugul dulce nu mi-am vrut izbavă,
Nici ce ți-am dat să-mi mai revie-o dată !

Credința veche mi-i nestrămutată
Și inima e încă-n lanțuri sclavă...
Ilicori cu-amărăciune de otravă,
Ce tot la fel mi-s dragi, și azi mă-mbată.

Văzut-ai arcul tău iubit cum poate
În pieptul credincios și-aprins să tragă ;
Putere-asupra lui nici moartea n-are !

Amor, încătușarea mi-o dezleagă :
Tot nu mai pun eu preț pe libertate
Iar ca să fug spre ea, tîrziu îmi pare...

Incipit : Amor, tu sai che mai non torsi il •
piede...

De ce să tot chem clipa surdă-a morții...

De ce să tot chem clipa surdă-a morții,
În plîns înduioșînd dumnezeirea,
Cît însămi eu pot să-mi trimit pornirea
În rînd cu cele moarte și cu morții ?

Mai bine-ar fi ca milă să cer porții
Închise azi, să-nnăbuș amintirea
Și să-nfloresc, uitarea... Poate firea
Mi-o voi învinge, cît și voia sorții.

Tot ce scornește-un suflet ca să iasă
Din oarba închisoarea-a suferinții
Le-am cercetat în van și le-am dat casă...

Rămîn să-ncerc mereu prin rațiune
De pot întoarce zbuciumul dorinții
Fără speranță către fapte bune,

• *Incipit : A che sempre chiamar la sorda morte...*

In piept din nou e primăvara trează...

În piept din nou e primăvara trează
Cu paradisul frunzei și al florii...
Străpunge-a patra sferă-a ^{1st} aurorii
Și — Soarele — lăuntru-mi luminează.

Lumina lui e pururi în amiază,
Nu scade-n nopți, nu crește când vin zorii ;
Adevărata formă i-o știu norii, -
Eu îi cunosc numai frumoasa rază.

Un gând sublim e floarea ce înalță
Miresme pentru-acela ce odată
O izvodi ca veșnic s-o dezmierde.

Și dulce, dulce-mi face creanga verde
Acea trimisă din înalt speranță
De-a fi cu el în sfera depărtată.

Incipit : Nel fido petto un'altra primavera...

Cînd soarele zvîcnește să răsară...

Cînd soarele zvîcnește să răsară
Din manta nopții negre care trece
Și-alungă gerul, rupe umbra rece
De pe pămînt cu sulite de pară,

Sporește sufleteasca mea povară
Ce somnul doar putut-a s-o înece ;
Plăcerea mea în umbră se petrece
Cînd altor umbre dat li-i să dispară.

Astfel, vrăjmașă, mă constrînge soarta
Să caut umbra și să fug de rază —
Prieten morții și potrivnic vieții.

Ce stinge-alți ochi pe-ai mei îi luminează,
Căci de-i închid mi se deschide poarta
Către slăvitul soare-al tinereții.

Incipit : Quando' i gran lume appar nell'oriente...

Precum un pui cînd foamea îl sugrumă...

Precum un pui cînd foamea îl sugrumă
În jurul mamei aripile-și bate
Primind, cu ciripiri înfrigurate
De dragoste, și hrană cît și mumă,

Și se frămîntă-n cuib și se consumă
Cu dorul de-a urma-o-n libertate,
Și cîntă mulțumirea să-și arate,
Și peste forțe glasul și-l îndrumă,

La fel și eu, cînd insuflețitorul,
Divinul Soare, trece bolții vama
Și hrană-mi dă scînteietoarea lavă,

Mișc pana îndemnată de amorul
Interior și fără să-mi dau seama
De vorbă, laudă aștern și slavă.

*Incipit : Qual digiuno augellin, che vede ed
ode...*

De m-aş fi-nvins cu armele celeste...

De m-aş fi-nvins cu armele celeste
Pe mine însămi, simţ şi raţiune,
Aş fi departe de acea genune
Înşelătoare, care lumea este...

Cum gândului arîpi credinţa-i pune,
Speranţa mea l-ar înălţa mult peste
Zădărnicii şi zbuciumări funeste
Ce umplu vadu-acestei văi nebune.

Deja privirea toată-mi este strînsă
În cea mai minunată dintre ţinte,
Dar încă n-aleg drumul drept deodată.

Văd prima rază-a dimineţii, însă
Nu intru în divinele incinte,
Nici sub lumina cea adevărată.

Incipit ! Se con l'armi celeste avess'io vinto...

Aș vrea să-mi strige-o voce-n rezonanță...

Aș vrea să-mi strige-o voce-n rezonanță
În suflet : Crist ! — de-a pururi, iar avîntul
Din scrierile mele și cuvîntul
S-arate și credință și speranță...

Lăuntrul, care simte-n el substanță
Din flacăra de sus, aude sfîntul
Său glas, ce, aprinzînd ca vîntul,
Purifică terestra cutezanță,

A-L invoca ajunge obiceiul
Acestui suflet, singura lui hrană,
Însuflețirea, dorul și temeiul.

Și-atunci cînd lupta cea din urmă vine
(Atît de grea !) cu vechea-ne dușmană,
Știînd-o, el o cheamă de la sine...

*Incipit : Vorrei che sempre un grido alto e
possente...*

O, iată pacea veselă, senină...

O, iată pacea veselă, senină,
Din cer venind c-un ram de-oliv în mină
Și toată în ghirlânzi, voioasă zînă
Ieri izgonită, astăzi în lumină !

O, iată păstorita peregrină
Cu păr de aur trece către stînă !...
Prin fin, cu flori încinsă, turma-și mînă
Acolo unde apa e mai lină...

Și iată desfătarea, voia, jocul,
Ce ocoleau cîndva o lume-ntreagă,
Cum saltă pe coline, prin fîneață !...

Pămîntul, marea rid... Și în tot locul
Belșugul sînurile își dezleagă.
O, secol fericit, ferice viață !

Incipit : Ecco scesa dal ciel lieta e gioconda...

Alungă iar prin raze reci și clare...

Alungă iar prin raze reci și clare,
Tu, lună, ceața ce-nveli pământul
Iar noaptea-ntindă-și, înstelat, veșmintul,
Pe-ntinderile ei familiare !...

Verzi pajiști și câmpiile în floare
Cer nimbul tău, ce eu binecuvîntu-l,
Rîvnind să-și scalde sînul și avîntul
În roua care-n raza ta apare...

Arată iar splendorile înalte,
Îmbracă lumca-n raze, bezna plece,
De ciudă însuși soarele tresalte !

Ascultă-mi rugă ! Ieși din negre spații
Cu discul tău rătăcitor și rece
Și-ntoarce-te-n cărarea ta de grații !

Încipît : Deh sgombra co' tuoi rai chiari e
gelati...

Cu cît ar fi mai dulce, o, Cesane... 153

Cu cît ar fi mai dulce, o, Cesane,
La umbra laurului verde, unde
În gloria eternă poți pătrunde
Cu actul minții limpezi, suverane,

Decît aici, unde trofee vane
Dăm morții, floarea-n singe se ascunde
Iar rodul crunt al crimelor imunde
Sunt mădularele ce cresc noiane,

Și mai suav ar fi să cauți crinii
Străvechilor hrisoave, azi străine,
Țesînd pe frunți cununile luminii,

Și-n valea Heliconului, departe,
S-alegi în voie din eternul bine,
Hălăduind, cea mai frumoasă parte !...

Incipit : Cesano mio, quanto più dolce fôra...

Suvițe încîlcite cad puzderii.

Suvițe încîlcite cad puzderii...
În jurul smochinitei frunți de ceară,
Pe care Moartea și Amor lăsară
Săgeți, prin riduri, rupte — de te sperii !

În apele crucișe-ale vederii
Diform prind lucrurile să-i apară
Iar geana-i de zăpadă legendară ;
Miini grăsulii și bune mîngîierii,

Ô gură largă, buzele de lapte,
Dinți negri : patru stau, se surpă șapte,
Sublimă armonie, gesturi grele

De măreție ! Eu vă dau de veste,
Amanți, să știți cu toții că aceste
Sunt frumusețile nevestei mele !

Incipit : Chiome d'argento fine, irte e attorte...

IMPOTRIVA LUI PIETRO ARETINO

Va zice încă multe, multe rele
Stricata limbă, graiul putrezitul,
Că pîn' la urmă s-o găsi cuțitul
Pe-al lui Ahil ¹⁵⁴ să-ntreacă în plăsele.

O, papa-i papă, iar tu din lichele
Hrănit cu mila și cu răuvorbitul,
Tu, îngîmfatul, prostul și pocitul,
Juma'n spital, jumate în bordele !

Giovanmatteo, toți ce-l au de bine
Și-s vii și zdraveni te-or zvîrli de-a dreptul
În fundul unei jalnice latrine.

Călău murdar, n-o face pe deșteptul
Și trăncănește, dacă vrei, de tine,
Ferindu-ți capul, mîinile și pieptul !

Dar cu dulăii semeni bine
Ce, orișicît îi rupi în ciomăgeală,
Nu pierd din cerbicie și din fală.

Rușine, îngîmfare goală !
Porc de renume, fiară crudă, aptă
De cea mai mirșavă și neagră faptă

Un pisc de bălegar te-aștcaptă,
Stropșitule, pungaș sub osanale,
Să mori cu-acele tîrfe, ale tale

Surori, dar haimanale
Ce în Arezzo saltă prin bordele
Iar tu le onorezi — vătăf de rele !

O, vinzătorule, cu ele
Să-ți umpli anecdota fără sare
Și nu cu Sanga¹⁵⁵ ce surori nu are.

Acelea mie mi se pare
Ce rău trăind ți-adună ție banul,
Marchizul lor — nu însă mantovanul !

Cum molipsit-ai cu toptanul
Pămînt, cer, oameni, vitele năuce,
Vrea și Satan să mori și Sfînta Cruce !...

Curînd veșmintele de duce,
Mișelnicele haine-mprumutate
Ce ticăloase îți jelesc pe spate,

Cînd ceasu-n fine îți va bate,
Ți le va trage încă din viață
Preasfîntul care ștreang de gît agață

Și sufletul murdar, în greață,
Din trupul tău l-o scoate cu juvățul
Fringîndu-te, drept granfavor, cu bățul.

Iar tuțării ce-ți știi dezmățul,
Toți linge-blide, pajii din taverne
Îți vor cînta prohoadele eterne...

Acum gîndește și discerne,
Deși-o hazna sau un pumnal fierbinte
Te-or face, orișicum, să stai cuminte !

Incipit : Tu ne dirai e farai tante e tante...

Bolnav să vezi o friptă pitulice...

Bolnav să vezi o friptă pitulice,
Să-nghiți cotlete fără vin sau bere,
Trudit să nu ai loc pentru ședere,
Cînd arzi, crișmarul sticla să-ți ridice ;

Să pierzi pe cît câștigi, să lași să-ți pice
La alții banul s-aivă la avere ;
În chef să fii și să nu ai vedere
Și să asuzi sub ale iernii bice ;

Într-un pantof să-ți între pietricele,
Iar puricelui ce-ți colindă pieptul
Să-i simți plimbarea-n sus și-n jos pe piele ;

O mină-n slin și alta în dantele,
Desculț cu stîngul, încălțat cu dreptul,
S-aștepți cînd ești grăbit și-n friguri grele ;

De mai aveți mai spuneți și-alte rele
Și numărați năpastă de năpastă,
Căci cea mai mare e să ai nevastă.

Incipit : Cancheri e beccafichi magri arrosto...

PENTRU BOALA PAPEI CLEMENT AL VII-LEA

Cît ține ziua Papa se îndoapă,
Cît șapte doarme și nu lasă patul ;
Aș pomeni doar somnul și-ndopatul
La cei ce-ntreabă zilnic despre Papă !

La glas arată bine, la pleoapă,
La tuse... Fața, limba și scuipatul
Dau semne că nu vrea muri prelatul,
Dar medicii vor să-l coboare-n groapă.

Fiindcă nu le-ar fi o cinste mare
Ca viu și zdravăn să le scape miinii,
Au proclamat : „E la pămînt, vai, moare !“

Scornesc, evocă mirosul țărîni :
„La două-avu scuturători, dogoare.
Azi nu... dar poate-n cursul săptămîinii...”

Ei fac să moară ciinii,
Nu Papa ! Dar vor pune-atîta trudă,
Încît tot îl vor omorî... În ciudă !

Incipit : Il Papa non fa altro che mangiare...

CATIRCA LUI GALEAZZO FLORIMONTE¹⁵⁶

Catirca voastră zvîrle, Florimunte,
Pietroaie-n bezna lumii celeilalte,
În care Cassiuși și Brutuși, Dante
Îi așează în miez de sumbru munte.

Să nu tac eu cînd vorbele mărunte
N-o laudă și nu sunt exultante ?
Dar o să crăp de-oi tace, căci gigant e
Tot binele ce-i vreau și-mi stă sub frunte !

Cum nesfios se cade-a ține hîrca
Acelui care varsă în strădanii,
La fel și cu măria-sa Catirca !

Or fi-nvățați cei mari, dar nu fac banii,
Căci nu întrec științei ei tăbîrca
Nici șapte mii de alde Prisciani¹⁵⁷ !

N-ajung toți cordovanii
Spre-ai face dinsei hamuri cum se cade,
Nici bivoli, cerbi și tauri, vaci neroade.

Căci, ca s-o ții cînd cade
În față și-napoi cu meremetul,
Bun doar oțelu-i, ce l-a fiert oțetul.

Aicea stă secretul,
Căci dac-ar fi să-l știe Podestatul,
Și-ar da și cel din urmă ban, bogatul,

Căci spre-a afla păcatul
Supușilor, n-are decît să-i puie
S-o-ncalece, ca tot ce știu să spuie,

Căci, vai, tortură nu e,
Și n-a putut fi, asemănătoare,
Cînd vrei să smulgi mîini, umeri și picioare !

De ce să o-nveți oare
Virtuțile din pietre și metale,
Cînd ea-i breslășă-n giuvaiericale,

Și-n chipul cel mai moale
Să le cuprindă, spre-a le face sclave,
Sub cheile și-n fiarele hulpave ?!

Cum un stăpîn de nave
Spre-a ocoli o stîncă, plin de vină
De cîrmă trage greu lăsat pe-o rină,

Aşa de căpăţină
S-o tragi în faţa stîncii infernale,
De-ţi mai sunt dragi pustiile de şale...

La orice pas în cale
E bine să te-nchini, să-ţi faci diata,
Grijania s-o ai şi să fii gata...

De vreţi să daţi răsplata
Vreunui duşman ce-n ascuns vă coace,
Suiţi-l pe astfel de dobitoace !

Sau puneţi-o a face
Închinăciuni c-un cardinal călare !
Le ştie-n fel şi chip pe fiecare.

Incipit : Del piú profundo e tenebroso centro...

BERNARDO CAPPELLO

Ca edificiul antic ce se ține...

Ca edificiul antic ce se ține
Abia, abia, în vîrsta lui bătrînă
Și tremurînd alunecă-ntr-o rînă
De nu-i în grabă-o grindă spre-a-l susține,

Așa mi-i viața : gata să rămînă,
Lipsit de voi, un trist șir de ruine...
Splendoarea-ndepărtîndu-v-o de mine,
De unde m-a-nălțat, cad în țărînă !

Cad, iar alt sprijin lese-mă în pace !
O, dac'ați ști că viața mea preferă
Să stea-în vîntul care colb o face.

Nu-n Atlas, nu-n Heracle zdrobitorul
Își află sprijinul : viața-mi speră
Ca voi să-i dați, voi numai, ajutorul.

Incipit : Comme edificio antico, che la grave...

Dē ce, o, suflet, oarba pasiune...

De ce, o, suflet, oarba pasiune
Pe drumul morții pașii mi-i îndreaptă ?
Arată-le cărarea înțeleaptă.
Frînîndu-le-ndrăznelile nebune !

Stîncoasa pantă care-o urci, nebune,
Eterna desfătare îți deșteaptă :
În omeneasca pajiște așteaptă,
Stînd între flori, un șarpe ce răpune...

Veninul lui — plăceri înșelătoare
Și bogății de grijă dătătoare,
Onoruri ce robesc, licori de moarte...

Gîndește cum ai fost creat ! Te lase,
Căindu-se, greșeli bolnăvicioase,
Și pe-altă cale pașii să te poarte !

*Incipit ! Alma, a cha dietro a'ciechi sensi ●
passi...*

GALEOTTO DEL CARRETTO

Dreptate, spune-mi, de ce fugi anume...

— Dreptate, spune-mi de ce fugi anume ?
— Favoarea și minciuna și dinarii
S-au înțeles cu toții, ca tâlharii,
Să mă alunge din această lume...

— Cum, rațiunea nu te-ajută ? — Scrum e !
S-a prăpădit de mult ! — Dar cărturarii
Ca Bartolo și Baldo ¹⁵⁸ ? — Vai, maimarii
I-alungă și cu legea lor fac glume !

— Văd totuși mulți bărbați de-nsemnătate
La curte, în senat și pe la teatru
Cum legea cheamă și împart dreptate !

— Sunt bune, sfinte legile în sine,
Dar ei le sfișie, le taie-n patru,
Le trag de păr așa cum le convine...

— Sunt deci tîlhari, nici unul nu-i integru ?!

— Tîlhari n-or fi, dar ştie orişicine :

Cînd vor fac adevărul din alb negru...

Incipit : Dimni, iustizia, per che sei fuggita...

Din timp în timp din sufletul meu piere...

Din timp în timp din sufletul meu piere
Acea pe care ani, în vremi trecute,
Am îndrăgit-o cu dureri plăcute
Fiindu-mi, trup și suflet, mângâiere...

De-aceea azi înalț un psalm spre sfere !
Rupisti vincla ¹⁵⁹, doruri prefăcute
Și-atitea suferinți nemaivăzute,
Că moartea se-nvârtea-n apropiere !

Absența și încrederea puțină
În vana, nestatornica-i credință,
Mi-au stins pojarul și-astăzi mi-i străină.

Să plîngi pe cine nu vrea să te știe,
Înseamnă timp pierdut, nesocotință
Și bătrînețe mult prea timpurie...

Incipit : Di tempo in tempo me sen va da l'algo...

Ne-nduplecată Cloto, ce din ciudă...

Ne-nduplecată Cloto ¹⁶⁰ ce din ciudă
Ai retezat iubitei mele firul
Ca să-ți astîmperi setea, ca vampirul :
Rivnit-ai sîngele ? Bea sînge, iudă !

Dar n-o să-ți îplinești pornirea crudă
Căci, dacă de la trup luat-ai birul,
Eternul suflet nu-ți va fi martirul,
Nici faima: ce o lume-o s-o audă !

Un înger care ține-n cer cîntarul
Răpit-a sfintul suflet de la Pluto ¹⁶¹,
Pe care-l rușină știrbindu-i darul.

Virtutea, frumusețea și credința,
Ce pe pămînt de soră au avut-o,
Cu ea în cer își cîntă biruința.

Incipit : Invidia acerba, inesorabil Cloto....

ANTONIO BROCARDO

Știu două doamne mîndre ce-n privire...

Știu două doamne mîndre ce-n privire
Și prin purtări — căci n-am putut vreodată
Să le aud vorbirea înțepată —
Derîd, Amor, sublima-ți stăpînire.

Signor — îmi dară amîndouă știre —
Privește cum ne stingem dintr-o dată
Din dragostea ce ți-o purtăm curată !
Și chipul lor se-ntoarse a zîmbire...

Își rid de mine ce-ți sunt ție robul
Iar, pentru tolba ta de-apururi gata
Și arc, n-au prețuire nici cît bobul !

De ți-am fost drag cu-a mea devoțiune,
Întinde cursa-n grabă, iar săgeată
Pe amîndoi, Amor, să ne răzbune !

Incipit : Due superbette donne agli atti, al
viso...

Acolo, unde geme și suspină...

Acolo, unde geme și suspină,
Pe sub pământuri, Cocitul ¹⁶² din unde,
Stă cel sortit ¹⁶³ de-a pururi a-l pătrunde
Cumplita foame, arșița haină...

Se uită cum deasupra i se-nclină
Un verde-arbust cu fructele rotunde
Și-n juru-i cum susură orișunde
Neobosita, clara apă lină...

Și pradă stă durerii și tristeții...
Pe cât e-n jur mai multă prisosință,
Pe-atita setea, foamea i-i mai mare.

Și eu, vecin fintinii frumuseții,
Nectar divin avînd peste putînță,
Port foame și cumplită însetare...

Incipit: Ove con l'onde sue geme e scspira...

BENVENUTO CELLINI

Clădi Stăpînul unic din natură...

Clădi Stăpînul unic din natură
Trup din pămînt să-l roadă vremii jaful,
Închise-nuntru sufletul, zaraful,
Și grija noastră bolțile-o avură.

Nu-s doi egali în soartă și făptură,
Puțini au bine, mulți au rău cu vraful,
Nu mișcă frunza-n pom, pe drumuri praful,
De nu-i poruncă din divina gură...

Cei mari se vor, nebuni, stăpîni pe arte :
De-ajuns că s-au născut ! Eu ce-aș mai cere
Cînd mi s-a dat mai mult decît am parte ?

Fac bine doar ce pot, nu ce-am în vrere.
Deși arăt nebun în astă carte ¹⁶⁴.
Prin ea vreau să-mi revărs eu o durere...

Incipit : Quello immortal sol Dio della natura...

Te-ai înălțat în zile triumfale...

Te-ai înălțat în zile triumfale
Tu, mamă oamenilor mari ¹⁶⁵, fecundă,
Ieri casă-a Domnului ce azi abundă
În lacrimi și în chinări și în jale...

Cum pot s-aud eu plîmsetele tale
Și să nu-mi fie rana mai profundă,
Cînd văd cum înălțimea ta se afundă
Cu fastul și virtuțile azi pale ? !

Oricit de rob și frînt îți este trunchiul,
Renumele străvechi în piept îmi sună
Și pe ruina ta îmi plec genunchiul.

Ce-a însemnat să fii văzută-n glorii,
Regina lumii-ntregi purtînd cunună
Pe creștetul slăvit întru victorii !

Incipit : Degna nutrice de le chiare genti...

Din somnul greu, în care zaci trîndavă...

Din somnul greu, în care zaci trîndavă
De ani și ani, înalță-te, respiră,
Privește rănile ce te slăbiră
Prostindu-te, Italia mea sclavă !

Și caută, așa cum ești bolnavă,
Frumoasa libertate ce-ți răpiră...
Întoarce pașii, care-ți rătăciră,
Spre drumul drept, suspină după slavă !

Căci, de-ai privi în amintiri străbune
Vedea-vei cum cel frînt odinioară
Ți-a pus cătușele și jugul, falnic.

Vrăjmașe ție voile-ți nebune,
Străine gloriei, plîngerea amară
Pricinuitu-ți-au sfîrșitul jalnic.

Incipit : Dal pigro e grave sonno, ove sepolta...

Cînd timpul fuge și ne poartă anii...

Cînd timpul fuge și ne poartă anii
În ramul, frunza, floarea vieții noastre,
O, minte, în chiliile-ți sihastre,
Cum nu prevezi păcatului vulcanii ?

La care rătăcirii închini strădanii,
Încit ți-ajung suspinele în astre ?
Vezi adevărul !... Amăgiri, dezastre,
Ți-au dat fiorii de iubire, vanii...

Fă ca drumetul care-n largul firii
Dă de plăceri ce nu-l opresc : se-ndreaptă
Spre dragul cuib natal, spre vatra-i bună.

Privește tot ce place-aici simțirii,
Dar zbori la tronul pe a cărui treaptă
Fac cei aleși lui Dumnezeu cunună.

Incipit : Se'l tempo fugge e se ne porta gli anni...

GIOVANNI DELLA CASA

Seninii ochi și apele privirii...

Seninii ochi și apele privirii,
În care-Amor adună giuvaiere,
Amare către mine și severe
Mi-aștern în suflet negura mîhnirii.

Alerg la ele ca-n spre mîngîiere,
Însetoșat de flacăra iubirii,
Dar spini îmi împletesc un gard pornirii
Silindu-mi pașii la înapoiere.

Dezamăgirea cade — un lințoliu
Pe inima ce-mpunsă de orgoliu
Își află adăpost în lăcrimare...

Tămăduire, scut al vieții grele
Și țintă dragă dorurilor mele :
Ce-anume te-a desprins de îndurare ?

Incipit : Gli occhi sereni e'l dolce sguardo
onesto...

Neliniște, ce-n spaime-ți afli prețul...

Neliniște, ce-n spaime-ți afli prețul
Și crești pe cît acestea-ți umplu gîndul,
Amestecînd văpaia ¹⁶⁶ cu înghețul ¹⁶⁷,
Iubirilor imperiul tulburîndu-l,

Mi-ai amărit plăcerile de-a rîndul !
Spre Cocit pasul du-ți, neîndrăznețul,
În iad, înlăcrimatul cîmp brăzdîndu-l,
De tine însăți umple-te disprețul !

Acolo fie-ți somnul neprielnic
Și ziua fără tihnă ! Te va frînge
Nu chinul cert, cît chinul îndoielnic...

O, dacă ani mi-ai curs venin în sînge,
Acuma du-te !... Pentru ce sînielnic
Renaști cu bănuiala ce mă-nfrînge ?

Incipit ! Cîura, che di timor ti nutri e cresci...

CĂTRE SOMN

O, somn ! Tu, nopții umezi, calme, fiul
Blajin ! Tu, celor lincezi alinare,
Tu, ce dai dulce relelor uitare,
Când ne apasă viața cu pustiul !

O, zboară către sufletu-mi ce știu-l,
De multă vreme, tihnă cum nu are
Și peste-aceste stinse mădulare,
Aripilor le-așterne cenușiul !...

Pe unde-i liniștea fugind de soare
Și visele ce-n roiul lor fugarnic
Te urmăresc mereu șovăitoare ?

Vai, somn și umbre reci ! Vă chem zadarnic
Prin vorba mea în van ispititoare...
Nopți aspre și cumplite, pat amarnic !

Incipit : O Sonno ! o della queta umida ombrosa...

ANTON FRANCESCO GRAZZINI
zis
IL LASCA

Suspină și se tinguie pământul...

Suspină și se tinguie pământul,
Străvechea și universală mamă,
Că apa-și urcă furioasa coamă
Amenințînd-o cu deznodămîntul...

O, vîntule ce bați din nord, avîntul
Ce stavili nu a cunoscut ți-l cheamă,
Avînt ce schilodește și destramă
Acestor nouri acoperămîntul !

Iar vînturile dinspre sud, plebee
Și prietene zefirului, sub cheie
Pe toate-nchide-le-n cuptor, le coace..

Un anctimp mai vesel adă-n lume,
Jur-împrejur uscînd-o, ca anume
Să viețuiască om și dobitoace.

Incipit : Piange, sospira e si lamenta ognora...

Cum îndrăznit-ai, javră demagogă... ¹⁶⁸

Cum îndrăznit-ai, javră demagogă,
Să dai friu liber cutezantei tale,
Oricum, cînd te pricepi la portocale
Ca porcul, ca să fii și tu în vogă ?

Vai, vezi hoțime cine poartă togă !
Florență, maica noastră, pieri de jale !
Boccaccio-i rob acelor haimanale
Ce rostul mîzgălelii și-l arogă !

Nu-ți ajungea, sleitule, pedante,
Borfaș de muze, maestru în zulă,
Că jumătate-ai masacrat din Dante.

Că și pe dînsul pofta-ți nesătulă,
Strivindu-l sub răstălmăciri savante,
L-a prefăcut din lance-o tristă sculă ?!

Atît ești demn de hulă,
Că orice om cu judecată rece,
Te muștră ! Căci în tine se întrece,

Stîngaciule, luptînd cît zece,
Prostia cruntă, grava îngîmfare,
Că nu mai știi care-i biruitoare !

Grăiescu-ți, prin urmare,
Că-ntr-ale limbii, prost ca o ciubotă,
Nu înțelegi o iotă, iotă, iotă !

Din tot la ce-ai dat notă
Și-ai îndreptat, lăsînd prin texte diră,
Nu înțelegi o țiră, țiră, țiră !

Cînd nasul ți se vîră
În judecăți, pari Carafulla ¹⁶⁹ ! Treacă,
Dar nu-nțelegi o leacă, leacă, leacă !

Preferă o cinzeacă
De lapte și un leagăn, macaroana,
Sau sfircul țitei, carnea sau bomboana !

Că de m-apucă toana
Și creieru-mi începe să te coacă,
Să nu te fac eu din pîriu băltoacă ¹⁷⁰ !

Incipit : Com' hai tu tanto ardir, brutta
bestiaccia...

'ANNIBAL CARO

Era senin și undele prea clare...

Era senin și undele preaculare
Favoniu urmărea-n suspin pe Chlorig,
Întîmpina rîzînd, Ciprina, zorii,
Vărsînd iubire pe pămînt și mare.

Lăsînd pe boltă stelele mai rare,
Înrouratul chip al Aurorii
Trezea-n culori divine munții, norii,
Pe Febus care-n Delphi e mai tare...

Șînd altă Auroră strălucitul
Lăcaș deschise și luci alegru,
Luîndu-mi ochii, soarele fierbînte.

Și îmi păru în fața-i albă negru
(O, calm etern al stelelor preasfinte !)
Cel adineaori mîndru, Răsăritul...

*Incipit : Eran l'aer tranquillo & fonde
chiare...*

ANGELO DI COSTANZO

Nu pot să fac din minte să-mi dispară...

Nu pot să fac din minte să-mi dispară
Îcoana voastră, care-n amintire
E vie prin virtuți și strălucire,
Grăbindu-mi moartea cînd i-e dat s-apară.

Nu poate-alt gînd mai tare să răsară
Și-acestuia să urce-mpotrivire,
Căci inima vă vrea la nesfîrșire
Și l-ar strivi, grăbindu-mi moartea iară.

De unde clar se vede ce speranță
Pun eu doar într-o oră-odihnitoare
Din restul mic al vieții ce-mi rămîne.

Pe cînd afară-nving poveri păgîne,
Lăuntric duhu-mi n-are cutezanță
De-a arăta măcar regret că moare.

*Incipit : Chiuder non posso a quel pensier le
porte...*

GABRIEL FLAMMA

Un dor ce n-a vrut numele să-mi lege...

Un dor ce n-a vrut numele să-mi lege
De pilde proaste, ci de veşnicie,
Mi-a dat să predic în biserici mie
Viaţa celui ce ni-i pururi Rege.

Purificarea patimii betege
Şi fuga de cruzimi şi mişelie
Le-am arătat ; cum omul de minie
Să-şi ridă, de trufii să se dezlege.

Tot el mă-ndeamnă azi să cînt iubirea
De Dumnezeu, iar flacăra, fierbinte,
Îngrijorarea inimii mi-alungă...

O, Doamne, dacă Tu-mi aprinzi pornirea,
Atunci cu duhul Tău pătrunde-mi mintea
Şi-avînturi sacre fă în ea s-ajungă !

Incipit : Piú volte un bel desio di farmi eterno...

E-un veac hain : se-nchină rațiunea...

E-un veac hain : se-nchină rațiunea
Furiei care-și zvirle-n cer puhoiul
Și-ntinde brațelor ei oarbe roiul
Spre-a face răul ca sălbătăciunea.

Iubirea pierde și aversiunea
Nedreaptă stă în cale ca pietroiul,
Iar ura crește așteptînd războiul
Să-i vadă-oriunde sîngele, genunea...

Alecto ¹⁷¹ șerpilor nemilos și-agită,
Cruzimea își întinde stăpînirea
Și unde vrea stă-n suflet cuibărită.

Punînd pe lumea-ntreagă carapacea,
Stăpîna ură izgoni iubirea,
Înțelepciunea, bunătatea, pacea.

Incipit : In questa dure età cede il discorso..

TULLIA D'ARAGONA

Ca filomela care fuge-n vale...

Ca filomela care fuge-n vale
Scăpată din strimtoarea coliviei
Și-aleargă printre arborii cîmpiei,
Dînd slavă zilei libertății sale,

Și eu, scăpînd de-ale iubirii zale,
Îmi rîd de-acea durere-a nebuniei
Oricărui om, în care încă vie-i
Pricina frămîntărilor fatale.

Fugisem (stele în cruzimi fecunde !)
Abia din vatra templului Ciprinei
Și mîndră mă duceam mai știu eu unde,

Cînd zise-Amor : „Întoarce-te, mai bine-i
Ca roabă !“... Vai, de-acum o să abunde
Îar chinul !... Lira laude închine-i !

Incipit : Qual vaga Filomela, che fuggita...

De vei veni din milă că ființa...

De vei veni din milă că ființa
Sub tînguiți și plîns mi se-ncovoie
Și pentrucă, fiind o vîlvătaie,
Mă mistuește din adînc dorința,

Spre-a-mi plînge, păsăruică, suferința
Ce-ntoarce-n chin a inimii bătaie,
Cu vîers pierdut și fără de vîpaie,
Văzînd cum — vai ! — mă soarbe neființa,

Te rog, știîndu-mi focul și durerea,
Să zbori în cruda și frumoasa vale
La cel ce viață-mi poate da, și moarte...

Indeamnă-î vîersuind să-și schimbe vrerea,
Spre Roma, nu spre ea să-și afle cale,
De vrea ca trupu-mi suflet să mai poarte...

Incipit : Se forse per pietà del mio languire...

LUIGI TANSILLO

Amor îmi pune-arîpi, iar gîndul saltă...

Amor îmi pune-arîpi, iar gîndul saltă
Și-atît de sus le-ntinde în zvicnire,
Încît, urcînd, sper fără de clintire
Că poarta cerului din nou asaltă.

Cînd uneori privesc din culmea-naltă
În jos, trufașul gînd îmi dă de știre
Că de-oi cădea mortal, în nemurire
Onoarea îmi va trece, și exaltă...

Căci dacă altul dat-a, să i-l poarte,
Un nume veșnic mării cu-a lui moarte
Cînd aripilor se topi substanța ¹⁷².

Și despre mine oamenii vor zice :
„De n-a putut la cer să se ridice,
Pieri viața, nu și cutezanța !“

*Incipit : Amor m'impenna l'ale, e tanto in
alto...*

Trec fulger zilele voioase ! Fură...

**Trec fulger zilele voioase ! Fură
Din timp, nu suferă întârziere,
Lăsîndu-mi neagră inima-n durere,
Pe cît de dulci și de senine fură...**

**Ca plumbu-i ziua tristă, grea armură
Au orele : Saturn ¹⁷³ le ia-n putere,
Nu inima celei de-a două sfere ¹⁷⁴
Zvîcnind în clipa veselă căldură...**

**Pe cînd Amor își căuta cuibarul
În ochii ce mă bucurau cu harul,
O, zilele fugeau în competiții !**

**Dar azi cînd plîng, departe în solstiții
Stă carul vremii rupt, stă și povara
De noapte iarna și de ziuă vara.**

Incipit : Passano i lieti di come baleni...

Izvorul rece unda-nfiorează...¹⁷⁵

Izvorul rece unda-nfiorează
Și ierburi moi jur-împrejur se-ndoaie.
Platani și frasini, sălcii — verde ploaie —
Lui Phoebus îi alungă crunta rază.

Zefiru-abia, abia de ține trează
Cea mai ușoară frunză din zăvoaie,
Cînd creștetul tăriei cu văpaie
Solară scaldă cîmpul în amiază.

O, stați ! Nu-i rău, voi, nimfe călătore,
Dacă-n smaraldul umed vă veți pierde :
De drum sunteți trudite, și de soare !

Vă veți reface-n somn de oboseală
Văpăile stingînd în umbra verde
Și-n apă, marea sete și sfirșeală.

*Incipit : E freddo è il fonte, e chiare e cresse ha
l'onde...*

Ruini tremurătoare, colți vulcanici...¹⁷⁶

Ruini tremurătoare, colți vulcanici,
Stinci goale fără verzi acoperișuri
Și unde urcă greu pe povârnișuri
Fumegătoare nourii titanici ;

Păduri tăcute-n care munți tiranici,
Temuți scot negre guri de ascunzișuri,
Spre care nu-și îndreaptă, pe suișuri,
Nici crunta fiară pașii ei satanici ;

Ca omul, ce dintr-o minie multă
Cînd inima îi scapă stăpînirii
În lacrimi gura furiei ascultă,

Vă cale !... De nu se schimbă soarta crudă,
În hohot am să plîng, să se audă
Și dincolo ¹⁷⁷, la umbrele mîhnirii !...

Incipit : Strane rupi, aspri monti, alte tremanti...

Tai cerul cu aripa mea viteză...

Tai cerul cu aripa mea viteză
Și, pe măsură ce-l întrec sub mine
Și zvîrl disprețul recii lumi meschine,
M-avînt mai mult către dorința trează.

Sfîrșitul lui Icar nu mă-ntristează,
Ci mă înalță-n sferele senine...
Că voi cădea mort la pămînt, știu bine !
Ce viață însă moartea-mi egalează ?

„Oprește-ți îndrăzneala, căci nu este
Vreo cutezanță fără de durere !“
Aud prin cer cum inima-mi dă veste.

Răspund : „Despică bolți, mori mulțumită,
Nu te-nspăimînte 'nalta mea cădere,
Cît prin destin mi-i moartea strălucită !...“

Incipit ! Poiché spiegato ho l'ali al bel desio...

NICCOLÒ FRANCO

Părinți fățarnici, ce vă smeriți gîtul...

Părinți fățarnici, ce vă smeriți gîtul,
Mă dați ruinei cu distilăria,
Căci mi-ați nenorocit grădinăria
Cu veșnicul cules și cosoritul...

Că nu vă mai ajung, cădea-v-ar ritul,
Nici alhimia, nici codoșăria :
Îl vreți pe diavol, cu vrăjitoria,
Drept călăuză ! V-a scrîntit uritul !

Mișei pîngăritori cum nu-s nici hoții,
Gătească-vi-se-a Domnului pedeapsă,
Pe drept, în foc de iad cu scarioții !

În loc, nemernici, să vă intre-n cap să
Jertfiți pe spini în rugă, voi, cu toții,
Lucrați cu foale, cu oglinzi și capsă...

Incipit : Vai, voi fratacci con i colli torti...

Femei, eu trebuie s-o spun : de-o viață...

Femei, eu trebuie s-o spun : de-o viață
Nu-mi place fardul, falsa lui podoabă,
Căci voi aveți pe lume doar o treabă :
Să dați pe chip cu dresuri și roșeață.

Mă tem astfel să vă și țin în brață
Văzîndu-vă sulemenite-n grabă,
Că la război m-aș duce mai degrabă,
Decît să stau cu voi și să fac față...

Abia atinsu-m-am de ir, ceruze,
Ca de-o funingine ce se lipește,
Si m-am minjit cumplit pe nas, pe buze !

De-aceea cred că-i mai înțelepțește,
Decît slujit de zugrăveli ursuze,
Să mă descurc cumva călugărește...

Incipit : 'Donne, m'è di bisogno ch'i' no 'l taccia...

O, ev de aur, unde ești ? Trecute...

O, ev de aur, unde ești ? Trecute
Sunt vremurile grabei minunate
Cînd omul și femeia-n simplitate
Sfîrșeau cu treaba ceea mult mai iute !

Ferice veacuri : vesele, plăcute !...
Dar timpurile noastre-s blestemate
Că sună lanț cînd dau de libertate :
Cînd ești mai sigur, bănuiele cad sute !

Nu văd pe-alei, în joc și plini de grații,
Sau pe cîmpii — deșartă mi-i rîvnirea !
Femeile în zbunguri și bărbații...

Nu numai case, astăzi, tăinuirea,
Ce-o urmăresc setoși împreunății,
O oploșesc, ci însăși minăstirea...

Incipit : O bella età de l'oro, ove se' ita...

O, prinți, când roadeți crișmei lemnăria....

O, prinți, când roadeți crișmei lemnăria,
Când dați pe camătă la mic și mare,
Când faceți pe bufonii la intrare,
Când țineți drept virtute sodomia,

Când arta voastră e negustoria,
Când vă turnați veninuri în mîncare,
Când vă încornorați fără-ncetare,
Când cinstea ocoliți și omenia,

Cînd pe supuși îi jecmăniți ca lupul,
Cînd din ciordeli v-asigurați tainul,
Cînd cailor dați sufletul și trupul,

Cînd pentru voi neghiobul e divinul
Și-n ignoranță plini sunteți ca stupul,
Să te mai miri că mare-i Aretinul ?

Incipit Principi, se voi fate l'osterie..

DOMENICO VENIER

Prietenoașă, dulce locuință... 178

Prietenoașă, dulce locuință,
De cîte ori îți părăsesc altarul,
Reviu, căci tu mă chemi din larg ca farul,
Tu, al durerii prieten de credință !

Aici mi-s ochii uzi de suferință,
Aici mă vaiet și îmi strig amarul,
Aici își află zbuciumul cuibarul
Deseris pe mii de foi cu sîrguință...

Aici revărs suspine arzătoare,
Aici drept hrană inima cunoaște
Doar chin și lacrimă și frămîntare.

Refugiu unde pacea doru-mi știe
Și unde suferința mea renaște :
N-o să te părăsesc o veșnicie !

Incipit : Dolce mio caro e prezioso albergo...

ISABELLA DI MORRA

Aștept ades eu, fiica Isabella...

Aștept ades eu, fiica Isabella,
Pe-un munte ce domină marea mată,
Vreunei nave să-i apară vela
Ce mi-ar aduce știri de tine, tată...

Potrivnic însă e destinu-acela
Ce mîngîiere nu-mi dă niciodată,
Ci-n inimă speranța mea, rebela,
Mi-o schimbă într-o jale tulburată.

Nefericit, pustiu e litoralul !
Nu văd pe mare pinze și nici rame
Să-ncingă vîntul, să despice valul...

Blestem atunci, o dată cu destinul,
Ale moșiei rînduieli infame :
Din ele mie-mi izvorăște chinul.

Incipit : D'un alto monte ove si scorge il mare...

GASPARA STAMPA!

Eu nu invidiez a voastră ginte...

Eu nu invidiez a voastră ginte,
O, îngeri, nici trăirile celeste,
Și nici dorința ce-mplinită este
În fața preainaltului Părinte !

Plăcerile ce mie-mi stau 'nainte
Nu-ncap în sufletul uman, căci peste
Măsură ard privirile-i oneste
Ce-n veci le voi cînta în vers fierbinte !

Cum voi vă bucurați de-o dulce viață
În ceruri, cu splendoarea Lui în față,
Și eu aici mă bucur de-o splendoare...

Voi îmi întreceți totuși bucuria :
Pe cînd a voastră știe veșnicia,
A mea în grabă este trecătoare...

Incipit : Io non v'invidio punto, angeli santi...

Cînd întîlnesc privirile-i ardente...

Cînd întîlnesc privirile-i ardente,
Spre fericirea mea, ca prin minune,
Curaj, idei, cuvînt, înţelepciune,
Intenţii, gânduri, pană, sentimente

Sau pier, sau, copleşite, sunt mai lente
Şi-o mută năucire mă supune,
Dintr-un respect pe care îl impune
Privirii mele-atîta de atente...

Destul ! Fatal, divina lui făptură
Întru atîta sufletul mi-l fură,
Încît n-am vlagă să îngaim cuvînte.

Urmări miraculoase de iubire !
Cum poate-o frumuseţe şi-o uimire
Să-ţi dea viaţă şi să-ţi ia din minte ?!

*Incipit : Quando innanti ai begli occhi almi e
lucenti...*

Mi-i aspră steaua, dar mai rea asprime...

Mi-i aspră steaua, dar mai rea asprime
E să-i alerg în drum și el să fugă !
Stau pentru mine mulți să se distrugă,
Eu însă nu mă uit la nimeni, nime...

Privesc pe-ndrăgostiți din înălțime,
Mă umilesc lui, care-i surd la rugă,
Spre umilit sunt leu ce stă să mugă,
Dispreț primesc simțirile-mi sublime...

El orișicind izvor e de minie,
Iar ceilalți doar de pace, armonie :
Îi las pe ei și lui îi caut voia.

La școala ta Amor primește-oricine
Contrariul lacrului ce se cuvine :
Dispreț umilul, crudul bunăvoia !

Incipit : Dura è la stella mia, maggior durezza..

Atît am obosit în aşteptare...

Atît am obosit în aşteptare
Învinsă de durere şi dorinţă,
Cît şi de prea puţina lui credinţă,
De cînd plecă, şi multa lui uitare,

Că Moartea chem să fie alinare
La tot mai ascuţita-mi suferinţă,
Chem coasa ei ce trece-n nefiinţă —
Pedeapsă ultimă şi uşurare...

Dar, vai, ea tînguirea nu-mi aude
Şi-mi ia în rîs gîndirile zălude,
Cum el e surd cînd rogu-l să se-ntoarcă !

Astfel stă plînsul ochii să mi-i stearcă,
Înduioşînd talazurile mării..
...El vesel stă în lumea depărtării...

Incipit : Io son da l'aspettar emai si stanca...

Femeile ce domnu-mi vor să-l știe...

Femeile ce domnu-mi vor să-l știe
Un tinăr nobil mintea să le-arate,
Cu judecata unuia-n etate,
Simbol de glorie și vitejie.

Păr auriu, culoarea feții vie,
Frumos, statură-naltă, lat în spate,
Desăvirșit în fapte... Din păcate
Prea crud cu dragostea ce-mi poartă mie...

Iar dacă vor pe mine — să ridice
Privirile spre-o doamnă ce îmbină
Al morții chip cu-al multor mucenice

Și care, dacă plînge și suspină,
Sălaş statorniciei neferice,
Iubitu-i tot o ține de străină...

Incipit : Chi vout conoscer, donne, il mio signore...

Mai lese-mă tenebrele și ceața...

Mai lese-mă tenebrele și ceața
Ce mă înconjură ca pe-o navă :
El stă de mult prin Franța în zăbavă,
Strivindu-mi după voia lui viața...

Insenineze-mi-se iarăși fața
Acum cînd Soarele îmi urcă-n slavă
Și luptele își sting aprinsa lavă
Ca la Trasîmen, Trebia ¹⁷⁹ măreța !

Lăuntrul meu la raza lui tresalte !
Cu el un șir de bucurii înalte
Se va opri să mă învioreze !...

Iar sufletul senin să uite jîndul,
O mie de plăceri învăluindu-l,
Și viața pururi să se desfăteze !

Incipit : Via da me le tenebre e la nebbia...

O, cine poate spune în cuvinte...

O, cine poate spune în cuvinte
Iubirea-mi ? Ori un înger din alaiul
Aleşilor ce luminează raiul,
Ori un amant ce-o ştie dinainte...

Stau lângă seniorul meu ! Fierbinte
Mă bucură privirile-i şi graiul.
Şi din idei înalte îmi duc traiul,
Ce ies dintr-o aşa de rară minte.

Privesc adesea ochii, răpitorii,
Şi-n frumuseţea feţii şi-a privirii
Văd paradisul cu splendori şi glorii.

Dar ce îmi tulbură speranţa foarte
Şi liniştea e teama despărţirii,
Cînd eu l-aş vrea cu mine pîn'la moarte.

Incipit : Chi può contar il mio felice stato...

Voi, ochi ai mei, nu părăsiți jelitul...

Voi, ochi ai mei, nu părăsiți jelitul,
Așa cum nu mă părăsește-o teamă
De a vedea cum iute se destramă
Lumina Soarelui meu, preaslăvitul !

Rugați pe-aceea care e Sfârșitul —
Și căreia din osteneți strig : ia-mă ! —
Să mă asculte, căci de bună seamă
Cu mult mai rău e chinul, nesfârșitul...

Aș zice să rugați întâi Amorul
Să schimbe gândul, voia necinstită
A celui care, crud, ni-i seniorul...

Dar știu că ruga nu va fi urmată,
Căci inimă atât de împietrită
Ilustrul senior n-avu vreodată...

Incipit : Occhi miei lassi, non lasciate il pianto...

Iubind, am fost deprinsă cu pojarul...

Iubind, am fost deprinsă cu pojarul...
Ca salamandra și acea minune
De pasăre, din vremile străbune,
Ce-avea și leagăn și mormînt tot jarul.¹⁸⁰

Plăcerea mea 'e ca, arzind, amarul
Și răul să nu simt că m-ar supune
Și să n-ascult pe-acel care mi-ar spune
Să-mi aflu-n griji și-n temere nectarul...

Nici nu se stinse cea dintîi văpaie
Cînd puse-Amor pe viața mea, stăpîină,
O altă și mai vie vîlvătaie...

Și nu regret că ard iar în iubire,
Ci numai rugul cu aprinsa-i vîină
Signorului s-aducă mulțumire...

Incipit : Amor m'ha fatto tal ch'io vivo in foc...

NECUNOSCUȚ DIN CINQUECENTO

Asemeni mării vaste și profunde...

Asemeni mării vaste și profunde
Mi-i viața crudă, viața tulburată :
În mare monștri dorm și nu se-arată,
Îar sufletul meu gânduri negre-ascunde...

Ea are în nisipurile-afunde
Din plin comori ce n-o fac mai bogată,
Pe cînd eu port cu drag o nestemată
A bucuriei sub a' minții unde...

Ea are pești, eu lacrimi sub pleoape ;
Cît timp pe ea furtunile-o încearcă,
Eu lupt cu nemiloasa suferință.

Speranțe eu primesc, și marea ape ;
În zarea ei n-apare doar o barcă,
Cum eu în piept n-am numai o dorință...

Incipit : Simile a questo mar vasto e profondo...

Veniți, voi, endecasilabi, spre mine...

Veniți, voi, endecasilabi, spre mine,
Glumețe versuri și măsuri suave,
Iar voi, cernite elegii bolnave,
Fugiți !... Fugiți voi plîngeri și suspine !

Camil al meu v-a auzit și-n fine
Vrea un sfîrșit atîtor lacrimi grave ;
În locul plîngărețelor octave,
Camil frumosul vrea cîntări senine...

Căci mi-a trimis, drept prevestire clară
Schimbării lui, un sîmbure de prună
Zvîrlit de dinții gurii lui sublime :

Adică partea dură și amară
O aruncă, păstrîndu-și partea bună
Și dulce... O, prudentă istețime !

Incipit : Venite hendecasyllabi, venite...

Voi, care dați — plini de intenții bune...

Voi, care dați — plini de intenții bune ! →
Auribus arrectis ¹⁸¹ ascultare
Suspinelor ce-mi scapă *in vulgare* ¹⁸²,
Prostește-mi cereți frîu la pasiune.

De-ați ști ce frumusețe mă răpune
În piept ca un lanist ¹⁸³ fără cruțare,
Nu numai că mi-ați da cu toți iertare
Ci, *ut aequum est* ¹⁸⁴, compasiune...

Hei mihi ¹⁸⁵, nu se potrivesc, văd bine,
Pierzania iubirii arzătoare
Cu demnitatea mea... Nu mi-i rușine ;

Căci frumusețea susnumită strîns-a
Un lanț de stau legat ca-ntr-o-nchisoare
Și vreau să ies și nu mai ies dintr-însa...

Incipit : Voi, ch'*auribus arrectis* auscultate...

CELIO MAGNO

Găsesc, oriunde îmi întorc privirea...

Găsesc, oriunde îmi întorc privirea,
Icoana morții care mă-ntristează...
O, iată ziua, adineaori trează,
Învăluind-o-n grabă amurgirea !

Așa flori, frunze, ce dau strălucirea
Întîiei veri și-n jur ne scînteiază,
Se vor supune rază după rază
Viforniței suflîndu-și pustiirea...

Tot ce aici se naște și răsare
Și viețuiește se supune sortii
Alunecînd spre moarte. Leac nu are... ,

Astfel, de-ncerc să trag zăvorul porții
Acestui gînd și ochii-nchid, apare
Și îmi contemplan spaima oarbă-a morții.

*Incipit : Trovo, dovunque io giro 'l guardo
intento...*

TORQUATO TASSO

CATRE TIMP 180

O, zeu inaripat, născut o dată
Cu soarele și aștrii, pelerinii,
Ce stingi vieți și iar le urci luminii
Și te întorci pe-o cale repetată,

Îmi plînge inima îndurerată
De grijile ce-o năpădesc ca spinii
Din care nu pierd unul : stau hainii...
De tine ce-o să fie mîngîiată !...

Alungă-mi chinul ! Veselă uitare
Așterne peste-ngîndurarea umbră
Și peste-nșelăciunile regale,

Și scoate-afară adevărul care
Stă scufundat și, fără vâl sau umbră,
Gol, nepătat, redă-l privirii sale 187 !

Incipit : Vecchio ed alato dio, nato col sole...

Cum în oceanul tulburat ce-și strică...¹⁸⁸

Cum în oceanul tulburat ce-și strică
De valuri valu-n volbura furtunii,
Trudit vislașul spre luciarea lunii
Din barcă ochii rugători ridică,

Așa îți caut ochii eu, pisică,
Ochi licărind ca aștrii, sau cărbunii
În bezna sobei, gură a genunii,
Și nu clipesc din flacăra lor mică...

Dar, Ursă Mică, alt pisoi îmi vine
Să-mi steie candelă de veghe-n noapte,
Cînd tu ești Ursa Mare și torci șoapte...

De vă păzește Domnul și cît șapte
Mîncăți în voie carne bună, lapte,
Făclie fiți-mi cînd compun carmine !

Incipit l'Come ne l'Ocean, se oscura e infesta...

Ori moartă, ori gonită cu știință...

Ori moartă, ori gonită cu știință
Din regi ¹⁸⁹ o, Scipio ¹⁹⁰, e biata milă
Ce sus în ceruri ne privește-n silă,
Ori plinsu-mi va găsi îngăduință...

Batjocori-vor nobila-mi credință
Ce libertăți'mi e zălog, umilă,
Afla-va pace trista mea argilă
Ce între viață stă, și neființă ?

Într-un mormint de vii îmi duc viața,
Cadavru ce respiră... Se deschide
Doar temniței de morți — vai, Doamne !
— poarta.

Dar dacă zelul, geniul meu și arta
Au preț sau scuză-n mințile lucide,
Spre ruga mea întorcă-vi-se fața !

Incipit : Scipio, o pietade e morta ed e bandita...

Iubirea-i suflet lumii și e minte...

Iubirea-i suflet lumii și e minte !
Ea soarelui dă vlaga de rotire,
Mișcînd la sunetul celestei lire
În unditul dans astrala ginte.

Pămînt și aer, apă, foc, fierbinte
Le-amestecă-n trup mare și-ntr-o fire ;
Dă teamă, dor, speranță și mîhnire
Și desfătare și-al durerii dinte...

Deși e creatoarea-n înălțime,
Atoate strălucirea și mîndria,
În om vădește forța ei și harul.

Ca-n cercurile bolților sublime,
În ochii voștri dulci și-a pus domnia
Și-n pieptul meu și-a așezat altarul.

*Incipit : Amore alma è del mondo, Amore
mente...*

Regească Doamnă ¹⁹¹ ! Carnavalul vine...

Regească Doamnă ! Carnavalul vine
Și-mbie curtezanii fini cu jocul —
Părtași, în ierni, luminii dulci ce focul
Dă nopților geroase și senine !

Fecioara îndrăznește să-și încline
Auzul ei curat spre nenorocul
Iubitului fidel, dar ea-n mijlocul
Cărării către moarte blind îl ține...

Palatele de cînt în clocot sună,
Iar carcera spre plins în hohot mie
Mi-i dată... Asta e făgăduința ?

Aceasta e întoarcerea mea bună ?
Ah, Doamnă, deci sicriu și pușcărie
Numiți voi mila și îngăduința ?

Incipit : Sposa regal, già la stagion ne viene...

Smuls, vrednicul copac, din mări celeste...

Smuls, vrednicul copac, din mări celeste
Deși respiră strălucind în soare,
Nu mai înalță ramuri foșnitoare,
Nici roadele cînd vremea dă de veste.

Și eu, din glia mea, smuls de tempeste
Cu frunze și cu tot, putea-voi oare,
Și unde, să mă-nalț ? Par — și mă doare —
Buștean zdrobit de prevestiri funeste...

S-aștept eu seva binecuvîntată
A veșniciei, soarele de miere
Și apa sfîntă, ora dimineții ?

Voi înverzi mutat ? Voi da vreodată
Rod celor nemîncăți ? Sau mîngiere
Și umbră osteniților vieții ?

Incipit : Fertil pînta che svelta è da radici...

Tu pleci și vii mereu peste talazuri...

Tu pleci și vii mereu peste talazuri,
O, rîndunea, iar vara-ți faci cuibarul
Și-n ierni ce nu-nving soarelui pojarul,
La Nil și Memfis cauți, noi răgazuri...

Iar eu, în ierni sau veri, nu urc zăgazuri,
Ci-n piept dau cuib lui Ámor, temerarul,
Ce pare a disprețui altarul
Matern din Pafos — ostrov de extazuri.

Aici, bătînd din aripi, diafana
Ascunzătoare-o rupe, dînd afară
Puzderie de amorași ce zboară.

Nu-i poate limba număra, nici pana,
De mulți ce sunt ! Și-o inimă-i susține
Cuib trist al amoroaselor suspine.

Incipit : Tu parti, o rondinella, e poi torni...

*De tînără păreai, în dulcea boare...*¹⁹²

De tînără păreai, în dulcea boare
Și în lumina ce-ncălzește zorii,
O roză ne-ndrăznind în focul florii
Să-și treacă-ale bobocilor odoare,

Sau mai curînd păreai (căci muritoare
Nu-i să te-ajungă) soră aurorii
Ce-n șes dînd rouă, aurește norii
Și face bolta mai strălucitoare..

Nimic nu-ți fură vîrsta de femeie
Iar tinerele nu te egalează,
Chiar de ți-ar fi nepăsător veșmintul !

E mai frumoasă floarea ce-și deschide
Petalele, iar soarele-n amiază
Mai sclipitor învăluie pămîntul.

Incipit : Ne gli anni acerbi tuoii purpurea rosa..

Duceți-vă, gândiri înșelătoare...

Duceți-vă, gândiri înșelătoare,
Voi, lacome râvniri și voi, iluzii,
Dorințe ce mi-ați ars corola buzii,
Tovarăși zbuciumării arzătoare !

Și tu, lanț dulce !... Lanțului ce doare
De astăzi, minte, zalele auzi-i !
Mă rup de pătimășele infuzii
Sub friul rațiunii salvatoare...

O, suflet pur, neliniștilor frate,
Dezleagă-te să urci pe calea dreaptă
Voios, cu gândul la divinitate !

Silește soarta către marca faptă,
Sfărimă lanțul și, în libertate,
Pe-un drum mai sigur pașii ți-i îndreaptă.

Incipit : Tre pensier fallaci e vane spene...

Din DESPRE CAUZĂ, PRINCIPIU ȘI UNITATE

CATRE IUBIRE

Tu mă pătrunzi de adevăr, iubire,
Și-alerg spre negre porți diamantine ;
Prin ochi dumnezeirea intră-n mine ;
Prin văz ia viață, hrană, nemurire...

Pământ, iad, ceruri prind să se înșire
Și chipul drag pierdut în zări străine...
Rănești puternic inima ; prin tine
Descopăr tot ce e adânc în fire !

Cuvîntul meu nu-i înșelătorie !
— Ascultă-l plebe cruntă și murdară
Iar ochii tăi pieziși și răi să-l soarbă !

Cum n-o-nțelegi, o crezi copilărie,
Și schimbătoare fiindcă ești ușoară,
Și nu-i vezi ochii pentru că ești oarbă !

Incipit : Amor, per cui tant' alto il ver discerno...

Principiu, cauză și unitate...

Principiu, cauză și unitate
Ce dau ființă, viață și mișcare
Și tot ce-i lung, adînc și lat, din care
Se nasc pămînt, iad, ceruri înstelate...

Creație, măsură, cantitate,
Nu pot nicicum cuprinde fiecare
Mărime, număr, forță,-n încercare
Din jos, din sus, din mijloc a se-abate.

Cruzime, zel nedrept, greșeală oarbă,
Curaj ciudat, timp scurt și stea nebună,
Invidii surde, furie prostească,

Nu vor putea seninul să mi-l soarbă,
Nici vâl în fața ochilor să-mi pună,
Nici soarele frumos să mi-l răpească !

Incipit : Causa, principio ed uno sempiterno...

Din DESPRE INFINIT, UNIVERS ȘI LUMI

Ieșit din neagra temniță pustie...

Ieșit din neagra temniță pustie
În care ani greșeala strîns mă prinse,
Zvîrl asprul lanț cu care mă încinse
Dușmana mea în cruda-i gelozie.

Nu voi mai fi al nopții pe vecie,
Căci cel ce marele Piton ¹⁹³ învinse,
Dînd negru-i singe mării necuprinse,
A doborît și crunta-mi Erinie ¹⁹⁴...

Spre tine mă înalț, aprinsă voce :
Urc mulțumiri luminii și spre soare
Și îți consacru inima, o, mină

Ce m-ai fost smuls dintr-un cîrlig atroce ;
Tu îmi arăți lăcașuri primitoare
Și măcinatei cărnii dai puls și vină !

Incipit : Uscito de priggione angusta e nera...

Ce flăcări, oare, mă înaripară...

Ce flăcări, oare, mă înaripară
Și cine mi-a spart lanțuri și cătușă
Și spaima morții și cumplita ușă
Prin care rari sunt cei ce ies afară ?

...Ani, luni și zile, ora jucăușă
(Copiii vremii), curtea temerară
În care-oțel, comori nu m-apărară
Și nici vrămașa n-o făcu mieluşă...

Cu aripi sigure străbat înaltul,
Zăgazuri de cristal nu mă-nspăimîntă,
Iar zboru-n infinit nu mi se curmă...

Și de pe globul meu mă-nalț spre altul,
Un cîmp eteric dincolo îmi cîntă
Și ce-alții văd abia eu las în urmă !

Incipit : E chi mi impenna, e chi mi scalda il
core...

Din CABALA CALULUI PEGAS

SONET ÎNTRU LAUDA ASINULUI

Prostie sfintă de asin, zăcere,
Tu, neghiobie, tu, devoțiune,
Voi ce mai faceți sufletele bune,
Nu geniu, studiu și inițiere !

Nu se înalță trudnica veghere
Pe care orice artă și-o propune,
Nici contemplare-ntru înțelepciune,
La ceru-n care-ți faci sălaş, în sfere.

De ce s-aflați ce cărțile îndrugă,
O, curioși, pîn'ce vă crapă țeasta,
Cînd tot din foc și țărână-s aștrii-n fugă ?

Asinul sfînt nu-și face griji din asta,
Ci-așteaptă soarta ghemuit a rugă :
Nu știe ce-i norocul ori năpasta.

Ce n-o să se distrugă,
E numai al eternei liniști rodul,
Ce-l vei primi cînd s-o-ncheia prohodul.

Incipit : O sant' asinită, sant' ignoranza...

UN PREAPIOS SONET PRIVITOR LA TÎLCUL
MĂGARITEI ȘI MĂGĂRUȘULUI 195

— Găsiți-Mi în cetatea dinainte
O măgăriță ! Prindeți măgărușul,
Desfaceți lanțul, părăsiți țărușul
Și-aduceți-Mi-i, slugilor preasfinte !

De v-o-ncurca vreun om cu spiridușul,
Voi spuneți-i cu îndrăzneată minte,
Că vrea să-i facă marele Părinte :
Ea-mpărăteasă, el — împărătușul...

Așa grăiește sfînta-ne Scriptură,
Spre-a ști dacă e-n stare să tresalte
Creștinul la Stăpînul din natură.

Păgini, discipoli ai lui Iuda, alte
Ființe cu viața simplă, pură,
Pot aspira la tronurile-nalte.

Pioşii, cei ce-ndură,
Trecînd prin casta viaţă măgărească,
Vor merita-ntru ceata îngerească.

Incipit : Ite al castello, ch'avete d'avanti...

Din DESPRE EROICELE AVÎNTURI

În inimă îmi regăsesc Parnasul...

În inimă îmi regăsesc Parnasul,
Spre el aleargă sufletu-mi să scape,
Mi-s gândurile muze, le-aud glasul
Vorbînd despre splendori cu zvon de ape.

Fintina Heliconului ¹⁰⁰, rămasul
Atîtor ploi, la mine-i sub pleoape.
...Astfel de nimfe, riuri răzvrătite,
Poetului de cer i-s hărăzite...

Ori nici maimarii, după cum nici regii,
Nici împărații lumilor cu toții,
Nici papii darnici și nici sacerdoții

Nu îmi dădură-astfel de privilegii,
Ci inima eroică și bună,
Doar gândurile mele mi-o-ncunună...

Incipit : In Juogo e forma di Parnaso ho'l core...

Eu care port însemnele iubirii...

Eu care port însemnele iubirii
Am dor aprins, speranțele de gheață,
Duc lăcrămînd scînteia strălucirii,
Mă bucur trist și mor, dar sunt în viață.

Și mut scot strigătul nefericirii,
Rizînd în suflet, lacrimi am pe față...
...Incendii laolaltă stau cu ape :
Vulcan în suflet, Tetis în pleoape ¹⁹⁷ !

Urîndu-mă, iubesc pe-un altul
Ce-n mine piatră e cînd aripi capăt ;
Cînd urcă-n cer, eu înspre țărână scapăt.

Tot urmărindu-l eu ating înaltul,
Dar dacă-l strig din fugă nu răspunde :
Pe cît îl caut pe atît se-ascunde.

Incipit : Io che porto d'amor l'alto vessilo...

Nu știe fluturile-n jocuri bete...

Nu știe fluturile-n jocuri bete
Că focul arde, ci spre el se-ndreaptă,
Nici cerbul către rîu mînat de sete
Nu știe de săgeata ce-l așteaptă...

Licorna ¹⁹⁸ fuge înspre golf — orbete,
Nu vede lațu-n calea cea mai dreaptă !
Dar eu cunosc —vai ! — binelui meu crugu!
Și-i văd săgeata, lanțurile, rugul !..

Cum dulce-mi este lincezirea,
Fiindcă torța-naltă mult îmi place
Și arcul sfînt o dulce rană-mi face

Și fiindcă-n nodu-acela-mi stă rivnirea,
Eterne contrazicer'le-or să-mi fie
Și-n piept săgeată, lanțuri și făclie.

Incipit : Se la farfalla al suo splendor ameno...

Deși-mi rezervi asemenea tortură...

Deși-mi rezervi asemenea tortură,
Eu din adînc îți mulțumesc, Iubire,
Ce-n piept îmi lași o nobilă arsură
Și-mi pui pe suflet marea-ți stăpînire !

Văd adevărul și ador, mă fură
Un chip în care simt dumnezeire...
Să creadă cine-o vrea că soarta crudă
Îmi ia speranța dîndu-mi dor și trudă !

Drept hrană am o năzuință-naltă !
Deși rîvnita țintă e departe
Și sufletu-mi e-n zbuciumări de moarte,

De-ajuns că flăcări nobile mă scaldă,
De-ajuns că am zburat în înălțime
Și m-am desprins de josnica mulțime !

Incipit : Bench'a tanti martir mi fai suggetto...

Pornise Acteon cutezătorul...

Pornise Acteon ¹⁰⁹ cutezătorul
Ogarii, ispitit de-al soartei astru
Pe-un drum primejdios, incert, sihastru,
Cu urma fiarei însemnînd priporul.

Văzu divinul cît și muritorul
Scăldîndu-se în iezerul albastru,
Diana ! Purpuri, aur, alabastru !
Și deveni vînat el, vînătorul !

•
Căci preschimbîndu-l zîna temerară
În cerb ușor, prin sihlele acele
Zăvozii proprii iute-l sfîșiară.

La fel și eu cu gîndurile mele :
I.e-nalt spre pradă nobilă și rară,
Dar se întorc și mor mușcat de ele...

Incipit : Alle selve i mastini e i veltri slaccia...

Stejar străvechi ce ții pe brațe cerul...

Stejar străvechi ce ții pe brațe cerul
Și stringi puternic glia-n rădăcină,
Nici Crivățul ce-și zvirle-n bolți jungherul
Și spre pământ vifornița hafnă,

Nici tot ce poate iernii aspre gerul,
De locul unde stai nu te dezbină !
Tu ești icoană a credinței mele,
Statornică sub nebunii și rele !...

O țarnă nemaistrămutată
Îmbrățișezi din veac, o lași fecundă.
Și recunoscătoare ți se-afundă

În sinu-i darnic rădăcina. Iată,
Și cu, în țarna numai unei ținte,
M-am împlîntat cu simț, cu duh, și mînte !

Incipit : Annosa quercia, che gli rami spandi...

Copil ales, desprins de țărmul mării...

Copil ales, desprins de țărmul mării,
Neștiutor și-ntr-o plăpindă barcă,
Vrăjit de ațipirea depărtării,
Atent la răul care te încearcă,

Vezi undele funeste-ale trădării
Cum te cobor și-n spate te încarcă !
Nici sufletul sub piatra-ngrijorării
Nu le-ar învinge viclenia, parcă...

Cedează vîsla veșnicei perfide
Și-așteaptă mîna morții să te fure ;
Ea, ca să n-o vezi, ochii ți-i închide !...

De nu-î vreun ajutor să se îndure,
Vei și simți urmarea, ce ucide,
Dorinței tale curioase, dure...

Fatalități averse
La fel mă sorb către Iubire — marea
Cu mine cea mai aspră ! Ea, Trădarea...

Incipit ! Gentil garzone, che dal lido scioglieste...

Acel ce vrea un pictor bun să fie...

Acel ce vrea un pictor bun să fie
Să ia model romanele desene,
Lumina de la școli venețiene,
De la lombarzi să ia culoarea vie !

De la Buonarroti strășnicie
Și adevăr din tițiane scene,
Stil pur din pânzele correggiene,
Din Rafaello justa simetrie ;

De la Tebaldi ²⁰⁰ baza și decorul,
Din doctul Primaticcio ²⁰¹ născocirea
Și grația de la Parmegianino ²⁰².

Iar de nu vrea să fie salahorul
În truda grea, imite moștenirea
Pe care ne-a lăsat-o Nicolino ²⁰³.

Incipit : Chi farsi un bon pittor cerca e desia...

În vremuri vechi, cînd bîntuia-n duimul...

În vremuri vechi, cînd bîntuia-n duimul
De nebunî furia și violul,
Gîndea-mpăratul crud, prin rotogolul
Ce-l ridica de prin măceluri fumul :

„Am pus stăpîn pe-mpărăție scrumul,
Iar pe clădiri și temple-am pus pîrjolul !
Deschide sudul ars, deschide polul,
În pilde, măreției mele drumul...”

La fel și doamnei mele, care-și face
Din matostat de nepătruns zidire
În timp ce plînsul meu îi crește-asprețea,

Cînd vede, fără milă, că n-am pace,
Ades îi scapă apriga rostire :
„În focul tău lucească-mi frumusețea !”

Incipit : Mentre spiegava al secolo vetusto...

TOMMASO CAMPANELLA

PRELUDIU

Născut din Cuget și Înțelepciune,
De bine, adevăr și frumusețe
Îndrăgostit, chem lumile răzlețe
În rătăcirii, la maica-mi să se-adune.

Pios ea soțului i se supune
Și lapte-mi dă din sân, ca să mă-nvețe
A trece totul prin adinci județe
Spre-a ști și a crea în rosturi bune.

Iar de vă pare lumea locuință,
Feriți-vă de școli inferioare :
Uman precept, umană elocință...

De-ntrece lucrul vorba-ncăpătoare ²⁰⁴,
Topiți orgoliu, chin și neștiință
În focul ce vi l-am furat din Soare ! ²⁰⁵

Incipit : Io, che nacqui dal Senno e di Sofia...

CATRE POETI

Voi ați schimbat iubirile în stime,
Respectu-n fals, noblețea-n griji atente,
Înțelepciunea în rafinamente,
Bravura-n fală, frumusețea-n grime.

Căci voi, poeți, cîntați în ritm și rime.
Eroi scorniți, infame sentimente,
Nu taina și virtuțile clemente
Și gloria divină — ca-n vechime..

Mai minunată și mai demnă strunii
E opera Naturii : ca înțarcă,
Neșovăind, copilu-nșelăciunii.

E mare poezia ce încearcă
Să fie armă contra stricăciunii,
Iar cu minciuni istoria n-o-ncarcă.

Incipit : În superbia il valor, la santitate...

CHIP DE A VEDEA LUMEA

O carte uriașă e natura
În care marea Minte și-a scris gândul,
Un templu unde vii statui, de-a rîndul,
Îi reprezintă felurit figura,

Ca arta să-i vedem și-nvățătura
De-a cîrmui, lăuntru creștinîndu-l
Ca legea s-o înfăptuim aflîndu-l
Pe Dumnezeu ce-și are-n tot făptura...

Dar noi, lipiți de cărți și temple moarte
Vieții copiind greșit tiparul,
Uităm modelul mare și-nțeleptul...

Torturi, dureri, disputelor deșarte,
Să ne-arătați greșelilor hotarul !
O, haidem către Dumnezeu de-a dreptul !

Incipit : Il mondo è il libro dove il Senno eterno..

DESPRE RĂDĂCINILE MARILOR RELE ALE LUMII

Trei rele sunt născut să-nfrîng, extreme :
Sofismul, falsitatea, tirania,
Căci Rațiunea, Dragostea, Tăria,
Cu arta Themis²⁰⁶ mă-nvăță din vreme.

Trei legi adevărate și supreme,
Ce le cunoaște azi filozofia —
Să-și afle de trei ori leac violenția
Sub care lumea tremură și geme !

Război, desfrîu, înșelăciuni și peste,
Mîhniri și lipsuri, lenea suverană,
Din aste trei păcate-și trag substanța.

Amorul-propriu, care-i orb și este
Copilul ignoranței, le dă hrană.
Deci sunt născut să curăț ignoranța.

Incipit : Io nacqui a debellar tre mali estremi...

IMPOTRIVA AMORULUI PROPRIU,
DESCOPERIRE UIMITOARE

Amorul propriu face omu-n stare
Să creadă cum că elemente, astre
(Deși mai tari ca noi și mai măiestre),
Nu simt și pentru noi roiesc fugare ;

Că Domnul uită gintele barbare
Ce oarbe zac, lăsându-le fiastre,
Redus la cei de prin chilii sihaistre...
Și sinele-și iubește fiecare.

Fugind de chin, el fuge de știință ;
Cum lumea nu-i aceea din dorință,
El neagă chiar pe Dumnezeu, și nu mi-i

Că vicleșug ia drept înțelepciune,
Ci că, spre-a stăpîni, zei noi impune,
Crezînd că este ziditorul lumii.

*Incipit : C*redulo, il proprio amor fe' l'uom
pensare...

ASEMUIRE ÎNTRE IUBIREA DE SINE
ȘI IUBIREA OBȘTEASCA

Acest amor din om ia orice vlagă
Și spre-a trăi-l silește să apară
Bun, înțelept și vrednic... Așadară
În sfinx trecînd, el sinele și-l neagă.

(Chin răsplătit cu aur, faimă dragă).
...Apoi în cei din jur pizmaș compară
Virtutea lor cu vina lui. Ocară
Urmează și cruzimi, cuțit și plagă...

Dar cine urcă la obștescul Tată
Iubînd, de om frăție o să-l lege,
Și află-n semen bucurie nouă.

San Francisco 207, peștii Tu-i țineai odată
Drept frați (ferice cel ce înțelege !)
Și nu-Ți erau potrivnici cum sunt nouă !

Incipit : Questo amor singular fa l'uomo inerte...

OAMENII SUNT JUCĂRIE...

În teatrul lumii sufletele-mbracă
Drept mască vie trupul provizoriu
Și-n față cu supremul consistoriu,
De arta sfântă pregătite, joacă.

Așa că fac ce-i hotărît să facă.
Din scenă-n scenă alt auditoriu
Le gustă jalea, risul iluzoriu ;
Hazliu destin le-a zis să se prefacă.

Nu știu, nu pot alt lucru să cunoască.
Decît să-ncînte pe-alți actori cu slomnul
Precum le scrise pronia cerească

Și cînd pe veci va fi să-i cheme somnul,
Vedea-vor, fără nici un fel de mască,
Cine-a jucat mai bine întru Domnul...

Incipit : Nel teatro del mondo ammascherate...

REGI ȘI REGATE ADEVĂRATE, FALSE,
DE AMINDOUĂ FELURILE,
SFÎRȘITUL ȘI ÎNVĂȚAMINTELE LOR²⁰⁸

Fu rege Neron, însă nu prin soarte,
Ci prin natură rege-a fost Socrate ;
Și-așa și-așa August și Mitridate ;
Iosif și Scipio regi doar în parte.

Nelegitimul prinț dorește moarte
Meniților de a domni pe gloate :
Irod, Melitus²⁰⁹, al lui Titus frate²¹⁰,
Caiafa — marii cu porniri deșarte...

Născutul să slujească stă în cale
Stăpînului ne-nvins ca axioma...
Martiriu-i semn virtuților regale.

El mort domnește chiar și cu fantoma ;
Tirani pieiră, legi dementiale,
Iar Pavel și cu Petru-s regi în Roma...

Incipit : Nero fu re per sorte in apparenza...

NU ESTE REGE CEL CE ARE REGAT,
CI ACEL CARE ȘTIE SĂ DOMNEASCĂ

Pe zúgrav nu-l fac sculele grozave
Cit timp stingaci culorile împarte,
Ci-l face însuși harul sfintei arte,
Chiar fără pensuli și culori suave.

Călugăr din cap ras și mantii grave
Nu faci, nici rege prin moșii și cartile;
Dar e Isus, e Palas și e Marte,
Fiu de hamal sau cel ce fiu de sclav e!

Purtînd coroană omul nu se naște
Ca împăratul fiarelor, ce are
Nevoie de un semn spre a-l cunoaște.

O, regi! Slăvesc republici salvatoare,
Virtutea să se poată recunoaște
Pe față, nu-n închipuiri și-odoare...

Incipit : Ghi pennelli have e colori, ed a caso...

INTRODUCERE ÎN IUBIREA ADEVĂRATA

Amantului adevărat tărie
Iubita-i dă prin frumuseți și vrajă
Ce sufletu-i sporesc și stau de strajă
Durerii, iar curajul i-l învie...

Cum ne-ntărește femeiasca mreață,
Ce glorii nu ne-ar da, ce bucurie,
Eterna Frumusețe în frăție
Cu sufletul închis în astă coajă ?!...

Imensă sferă sufletul s-ar face,
Disprețuind minuni ! I-ar fi iubirea,
Știința, întru Domnul, și lucrarea...

...Noi inde noi ca lupi cu dobitoace
Suntem, nedînd iubirii purc firea,
Iubirii ce ne-aduce înălțarea...

*Incipit : Il vero amante sempre acquista
forza...*

DESPRE NOBLEȚE ȘI SEMNELE EI ADEVĂRATE ȘI FALSE

În noi noblețea doar din vitejie
Viață-și ia, și din înțelepciune :
Ea crește și dă rod prin fapte bune
Ce unici martori trebuie să-i fie

Înșelătoare-i orice bogăție
Ce nu-n virtuți temeiurile-și pune...
Obîrșia — nu-mi pare rău c-o spun — e
Minciună, ignoranță, trîndăvie.

Na cîntărești onorurile bine,
Tu, Europă, cu averi neroade !
Fac altfel chiar păgînii ²¹¹. E rușine !

Noi cîntărim un arbor după roade,
Nu după umbră, frunze, rădăcine —
De ce ți-s judecățile schiloade ?

Incipit : În noi dal senno e dal valor riceve...

ASUPRA VULGULUI

O vită schimbătoare și ursuză
E vulgul ! Nu-și dă seama ce putere
Stă-n el și-ndură lovituri, durere,
Avînd un slab copil drept călăuză.

L-ar scutura ca pe o buburuză,
Dar, serv fricos, îi face-orice plăcere :
Nu știe că-i temut și-augusta vrere
Cu vrăji simțirea-i face grea, obtuză...

Și uimitor ! El singur vrea să-și lege
Cătușa cit și ștreangul !... Se omoară
Pentru-un *carlin* ²¹² ce-l dă apoi la rege.

Tot ce-i între pămînt și cer al lui e,
Iar el n-o știe, însă te doboară
Dacă-l previi și-apoi te bate-n cuie.

Incipit : Il popolo è una bestia varia e grossa...

VENETIEI

Tu, nouă arcă a lui Noe, hordii
Ai frînt-și barbaria lor imundă ²¹³;
Statornicind în cuib de-albastră undă
Italica sămîntă-ntru concordii.

Scutită de robie și discordii,
Eroi, ce știu și pot, tú naști fecundă ;
Ei mamă-ți spun cu dragoste profundă,
Fecioară-ți spun, sperînd mizericordii...

Pe tine, fiica Romei ²¹⁴ și minune,
Italiei și reazem și onoare,
Te-ascultă principii străinătății

Splendoarea ta în veci spre-a nu apune
Iei hotărîri încet, și-nfloritoare
Duci singură tot rostul libertății.

Incipit : Nuova arca di Noè, che, mentre inonda...

SONET PROFETIC

Cînd leul tună, acvila frustrează,
Scrișnește ursul, geme porumbelul,
Smintita cioară ²¹⁵ înjosește mielul ²¹⁶
Prin care omul se-ndumnezeiază.

În vreme ce neghina-naintează
Și dă-n umana brazdă griurelul,
Nelegiuitei secte crește zelul
Rizindu-și de speranța noastră trează.

Dar va veni o vreme cînd tiranii,
Maimarii lumii murdăriți de sînge
Primiți cu fals respect și spovedanii,

De pe pămînt goniți în iad s-or strînge,
În foc vor scoate groaznice jelanii
Și aprig cerc de stîncă îi va frînge...

Incipit : Mentre l'aquila invola, e l'orso fremme...

SONET PROFETIC

De-a fost o dată lumea-ne ferice,
Ar tot putea prea bine să mai fie,
Căci orice lucru îngropat învie
Și, ca un cerc, se-ntoarce la matrice.

Dar vulpea, cioara, crudul lup ²¹⁷, complice,
O tot tăgăduiesc cu perfidie,
Cînd Domnul, crugul care se-nmlădie
Iregular și-un dor comun o zice...

De-ar dispărea *al meu, al tău*, ce este
În cinste, în util și în plăcere.
Ar fi un rai pămîntul ! Scriu aceste ²¹⁸.

Iubirea oarbă-ar căpăta vedere,
Frăție-ar fi, nu-mpărății funeste,
Iar ignoranța sub știință-ar piere.

Incipit : Se fu nel mondo l'aurea età felice...

ASUPRA CULORII VEȘMINTELOR

Posomorită haină cere veacul :
Pe vremuri albă, astăzi de tăciune...
Trădare, ignoranță, slăbiciune
Și spaimă amintește și pe dracul.

Culoarea veselă nu e pe placul
Acestui veac, vestind că-i va apune
Tortura, lanțul, plumbul ce răpune,
Mihnirile eroilor și jacul...

Culoarea neagră-i semnul nebuniei
Făcîndu-ne și orbi și triști, căci geme
Cel luminat sub cel ce-n beznă-nnoată.

Prevăd iar haina albă-a bucuriei
De la-nceputuri, cînd o să ne cheme
Din astă drojdie suprema roată.

Incipit : Convien al secol nostro abito negro..

DESPRE SINE ÎNSUȘI

Legat și liber, zurbav și cuminte,
Cu soți și singur, derutez mulțimea :
Nebun mă are-n ochii ei prostimea
Și înțelept dumnezeiasca Minte...

În trup mîhnit port sufletul fierbinte,
Jos — frunte-arîpi ; sus — spintec înălțimea.
Povara chiar de și-ar spori cruzimea,
Arîpile mă-nalță înainte !...

Nesiguranța luptei dă lucire...
Orice-alt timp, scurt e-n fața veșniciei.
Și-i ca un fulg povara de plăcere.

Port semn în frunte-a tot ce mi-i iubire,
Știind c-ajung, pe drumul bucuriei,
La Cel ce mă-nțelege prin tăcere.

Incipit : Sciolto e legato, accompagnato e solo...

LUI TELESIO COSENTINO ²¹⁰

Telesio, săgeata tolbei tale
Salvează adevărul, se împlintă
În tabăra sofistilor și-o zvîntă,
Tiranului ²²⁰ dînd lovituri mortale.

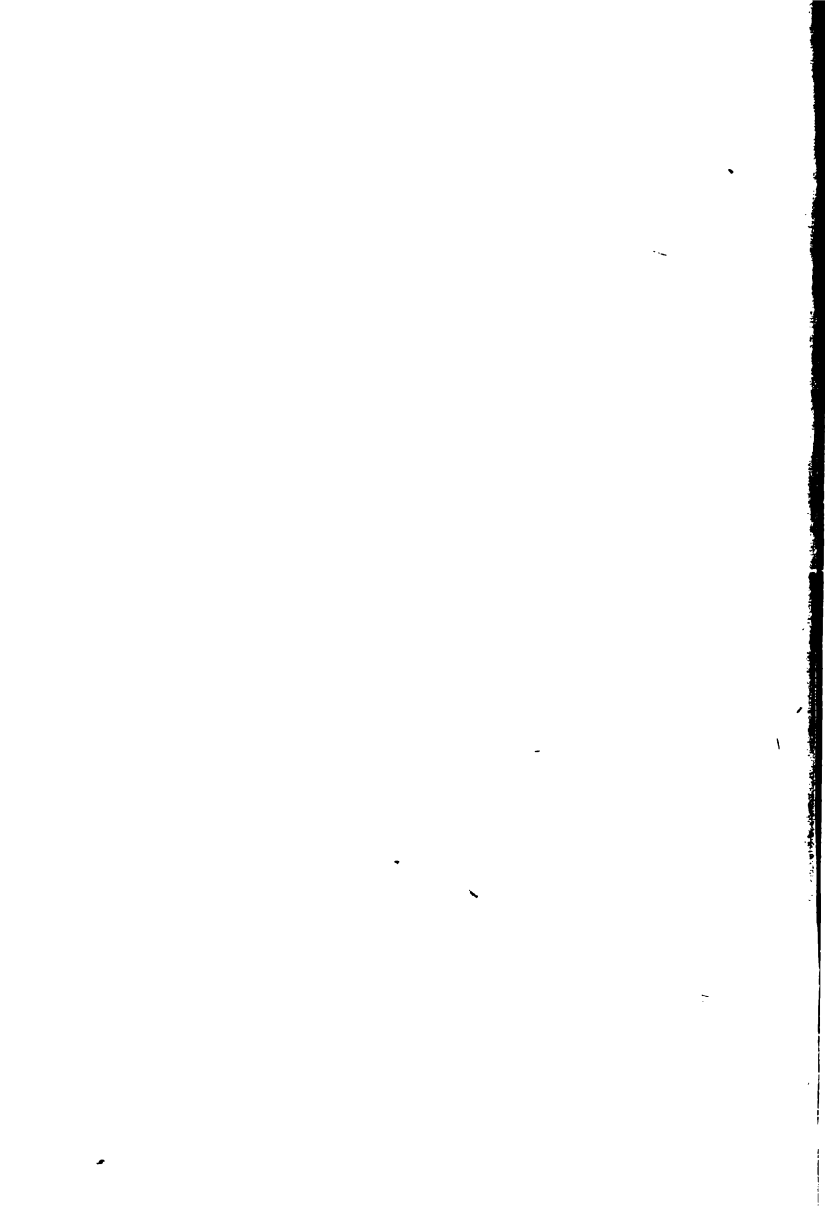
Din liră gloriile-ți triumfale,
Voioși, Bombino ²²¹ și Montan ²²² le cîntă,
Iar Cavalcante ²²³ — fulger — înspăimîntă
Și moaie cetățuile rivale...

Cu diafan veșmint, Gaieta ²²⁴ blindul
Trezește frumusețea naturală
În marea Doamnă ²²⁵ care, ani de-a rîndul

Prin zvonul clopotului meu ²²⁶, trezitul,
Va tot prooroci, universală,
Ființelor ivirea și sfîrșitul...

Incipit : Telesio, il telo della tua faretra..

NOTE EXPLICATIVE

1 Includem această canțonă în antologia de față datorită excepționalei însemnătăți pentru înțelegerea atât a poeziei Dulcelui Stil Nou, cât și a poeziei timpurii a lui Dante Alighieri. Are o importanță programatică și doctrinară, afirmînd conceptul responsabilității active a omului în propria-i desăvîrșire morală. Iubirea nu este înțeleasă ca un impuls exterior sau ca o virtute moștenită, ci ca o potențialitate lăuntrică; ea nu se dezvoltă decît cu participarea activă a spiritului uman. Inima nobilă, inima aleasă, este sufletul limpezit prin mijlocirea virtuții: numai în felul acesta el poate fi sălaș iubirii.

2 Este vorba despre credința foarte veche în spiritul și misterul comunicat pietrelor prețioase de către aștri. Începutul Renașterii, dar mai ales apogeul ei, trezește străvechi preocupări de magie. Este reintrodus cultul puterii secrete a pietrelor prețioase prin nenumăratele tratate de magie ale epocii, dintre care amintim *Magia naturalis* (*Magia naturală*), 1560, a medicului și naturalistului napolitan Giovanni Battista della Porta și *Del senso delle cose e della magia* (*Despre sensul lucrurilor și al magiei*), 1604, a lui Tommaso Campanella, tratate care sintetizează învățătura magică a Evului Mediu și a Renașterii. Com-

parația de la începutul strofei a doua exprimă atașamentul lui Guido Guinizelli față de avântul științelor pozitive — științe avînd pe atunci un caracter imaginativ și naiv. Ele izvorau în parte și din preocupările de magie. Cultul nestematelor a contribuit încă din primitivism la unirea valorilor estetice, morale și religioase. Îl cunoaște și literatura veacurilor de după Renaștere, mai ales simbolismul, și este suficient să amintim în acest sens numele lui Edgar Pœ, Villiers de l'Isle Adam, Maeterlinck, Novalis, Baudelaire, iar la noi Ștefan Petică și Alexandru Macedonski.

- 3 După credința creștină, îngerii ar fi hărăziți să cîrmuiescă rotirea astrilor.
- 4 Nedreptatea.
- 5 *Salinguerra din Ferrara*, faimos luptător ghibelin.
- 6 *Ioan Botadeu*, alt nume al lui Ahasveros, este Jidovul Rătăcitor al legendelor medievale. Legenda spune că, neîngăduind lui Isus să șadă măcar pe pragul casei sale, a fost osîndit să trăiască rătăcind pînă la reîntoarcerea acestuia pe pămînt.
- 7 *Raspeu*, vin de calitate proastă.
- 8 *Vernace*, vin alb, excelent.
- 9 Răspuns la ultimul sonet din *Vita Nova* a lui Dante Alighieri, care începe cu versul : *Oltre la spera che più larga gira...*
- 10 Sonetul este adresat lui Dante Alighieri, care se afla în exil prin Lombardia la unul din protectorii săi, iar Cecco, exilat și el, se găsea la Romă. Dante îi reproșase traiul parazitar, ca protejat al cardinalului Petroni.
- 11 În original : *S'eo cimo'l panno, tu vi fregghi 'l cardo*, ceea ce ar putea să însemne : *Eu dacă birfesc oame-nii, tu de bine nu-i vorbești.*

- 12 Este limpede aluzia la iubitul care a părăsit-o. Nu se știe cu prea multă siguranță dacă sonetul este într-adevăr al Ninei Siciliana. Foarte cunoscut în epocă, acest sonet este dat de Francesco De Sanctis drept „...exemplu al excelenței la care ajunsese vulgara minuită de un suflet plin de duioșie și imaginație“.
- 13 Dante Alighieri ceruse răspuns la un sonet al său (*Vita Nova*, *A ciascuno' alma presa e gentil core...*), dorind să afle tîlcul visului pe care și-l povestea acolo. A primit răspuns de la trei prieteni, trei credincioși ai iubirii: Dante da Maiano, Guido Cavalcanti și Cino da Pistoia. Dante da Maiano răspunde în batjocură.
- 14 Amor.
- 15 Închinat lui Dante Alighieri.
- 16 Dante adresează acest sonet prietenilor săi, poeții Dante da Maiano, Guido Cavalcanti și Cino da Pistoia, cerindu-le să-i tîlmăcească visul. Istorici literari au presupus că Dante nu a făcut altceva decît să le încerce puterea de pătrundere. Se poate crede, de asemenea, că vîsind-o pe Beatrice moartă, Dante s-a gîndit la o profeție.
- 17 Sonet intricat sau sonet *duplex*, din care a derivat varianta *duplex in principio consonantes*.
- 18 Scris la moartea Beatricei.
- 19 *Înțeleptul* este poetul Guido Guinizelli. Dante se referă la cântona acestuia *Al cor gentil ripara sempre Amore...* (p. 10)
Vezi nota 1.
- 20 Sonetul este scris la împlinirea unui an de la moartea Beatricei: „*În acea zi în care se împlinea anul de cînd madona fusese așezată în rîndul locuitorilor vieții eterne.*“ (Dante, *Vita Nova*, 34, 1—3).

- 21 *Lapo Gianni*, poet florentin, prieten al lui Dante și al lui Guido Cavalcanti.
 - 22 *Giovanna*, iubita lui Guido Cavalcanti.
 - 23 *Lagia*, iubita lui Lapo Gianni.
 - 24 Pare să fie *acca donna dello schermo*, femeia cu numele tănuit, atât de discutată de dantologi, despre care Dante informează în *Vita Nova* că a trecut-o la numărul 30 în înșiruirea celor mai frumoase femei din Florența, într-o poezie de laudă (numită *serventese*). În această clasificare Beatrice era a noua.
 - 25 Ar putea fi vorba despre magicianul Merlino.
 - 26 În *Comentariu la Divina Comedie*, II, *La gente sotto larve*, pp. 337—343, George Coșbuc contrazice, pornind de la acest sonet, pe P. Fraticelli, unul dintre comentatorii lui Dante care vede în cele două doamne pe Beatrice (iubirea senzuală) și Filozofia (iubirea intelectuală). George Coșbuc îl acuză pe Fraticelli de a fi distrus cu astfel de interpretări însuși edificiul de idei al poemei *Vita Nova*. Dante iubește în Beatrice virtutea, adevărul spiritual și nu desfătarea. Coșbuc vede în cele două femei alegorice Viața activă (înțelepciunea, spiritul) și Viața contemplativă (splendoarea, grația). Izvorul „nobilei vorbiri” este logica; el răspunde că frumusețea (Viața contemplativă) poate fi iubită pentru desfătare, iar virtutea (Viața activă) pentru dreapta concepere a faptei. Poetul le poate iubi pe amândouă.
- Argumentările lui Coșbuc corespund spiritului dolcestilnoviștilor, care făceau foarte des apel la alegorie, căutând iubirii sensurile cele mai adânci și neglijându-le pe cele imediate și concrete.
- 27 Muntele Sambuca din Pistoia; fericit fiindcă acolo își doarme somnul de veci Selvaggia, iubita lui Cino da Pistoia.

- 28 Apeninii pistoiezi, cărora toscanii le spuneau Alpi.
- 29 Acteon.
- 30 Petrarca face aici aluzie la ziua de 6 aprilie 1327, cînd a văzut-o prima oară pe Laura de Sade în biserica Sfînta Clara din Avignon. În *Triumful Morții (Moartea Laurei, v. 133)*. Petrarca precizează: „*Ne-a prins Amor într-un april, în șase...*“, zi în care a căzut, în acel an, Vinerea Patimilor, amintită în acest sonet. Aceași dată este pomenită și în versurile 12—14 ale Sonetului 211.
- 31 Adresat unui membru al familiei Colonna, pe care îl invită în singurătatea de la Vaocluse, unde Petrarca avea o casă. Unii din membrii acestei familii au sprijinit cauza tribunului Cola di Rienzo, cîntat de Petrarca în *Canțona 11 (Spirto gentil...)*.
- 32 Petrarca se plînge de cruzimea neînduplecată a Laurei. Cel ce trecu prin sabie Tessalia, la Pharsal (48 î.e.n.), este Cezar, pornit în urmărirea răzvrătitului său ginere, consulul Pompei. Acesta fugi la curtea regelui Ptolomeu al Egiptului, care porunci însă să i se taie capul. Recunoscîndu-i trăsăturile, se spune că Cezar ar fi plîns (vezi și *Sonetul 81*).
- 33 Păstorul care avea să fie regele David doborî pe uriașul filistin Goliat, lovindu-l cu piatra praștiei în frunte, iar după ce muri, îl plînsese. Plînsese și moartea fiului său Absalom, ce s-a răzvrătit împotriva-i, Absalom cel cu pletele încleite în arbori... David plînsese și moartea predecesorului și rivalului său, Saul, blestemînd muntele Ghilboa, locul uciderii lui Saul: „*Munții din Ghilboa! Nici rouă, nici ploaie să nu cadă pe voi!*“ (2 Samuel, 1, 21).
- 34 Scris la moartea poetului Cino da Pistoia, exilat de florentini odată cu Dante Alighieri.
- 35 Catrenul amintește reacția lui Cezar cînd i-a fost prezentat, în Egipt, capul retezat al ginereului său

Pompei, care se răzvrătise. Se povestește că împăratul roman și-ar fi ascuns bucuria, arătându-se mișnit. Cu toate acestea, în alt loc (*Sonetul 44*), Petrarca crede în sinceritatea lacrimilor lui Cezar.

36 **Înfringerea** generalului cartaginez Hannibal de către Spicio Africanul, înfringere care încheie cel de al doilea război punic.

37 Este cazul să amintim, cu acest prilej, că Petrarca a inspirat forma poeziei lui Michelangelo Buonarroti, deși genialul artist are o asprime și o densitate a expresiei cu totul particulară. Michelangelo a împrumutat de la Petrarca și elemente ale dialecticii iubirii. Astfel, versul ultim al acestui sonet (în original: *E treho a mezza state, ardendo il verno*) este reluat de Michelangelo într-o altă formă în admirabilul sonet CIX, 19, închinat lui Tommaso Cavalieri (versul 8: *Freddo al sol, caldo alle più fredde brume...*) Exemple similare sînt foarte multe, dar faptul nu are mare importanță.

38 **Perfida** este curtea papală de la Avignon, mutată aici între 1309 și 1377, în urma disputelor dintre Franță și Roma. Curtea pontificală din acest oraș era un cuib al corupției față de care Petrarca, retras în liniștea proprietății sale de la Vauchuse, avea repulsie și ură (*Sonetele 136, 137 și 138*). Singurul lucru ce-l lega de Avignon era Laura și, mai târziu, amintirea ei.

39 **Avarul Babilon**, curtea pontificală de la Avignon (vezi nota suprajacentă). *Sonetele 136, 137 și 138* au fost puse la index de către Sfînta Congregație a Indexului, și de aceea situarea lor în diferitele ediții ale *Cantionierului* este diferită.

40 Prin *Acel sultan* Petrarca înțelege un alt papă, iar prin *Bagdad*, Roma, sediul ideal al papalității, pe care îl opune Babilonului — decăzutul Avignon. Poetul fo-

losește aceste simboluri pentru a se feri de urmărirea Inchiziției.

- 41 În vremea lui Petrarca dăinuia convingerea că împăratul Constantin cel Mare a mutat capitala imperiului la Bizanț pentru a lăsa Roma papei.
- 42 Petrarca evocă aici o călătorie în pădurile Ardenei. *Soarele* din versul ultim este Laura, a cărei amintire e legată de toate elementele acestei păduri, asemeni soarelui real risipit pretutindeni.
- 43 *Scylla și Caribda*, cele două stînci, din strîmtoarea Messina, altădată monștri marini, spaima navigatorilor care, dacă reușeau să scape de una, se izbeau de cealaltă. Mitologia spune că Scylla fusese o fecioară îndrăgostită de Glaucus, din care pricină trezi mînia Circei. Aceasta o prefăcu în monstru marin, lăsînd-o să străjuiască stîmtoarea dintre Italia și Sicilia. *Caribda*, fecioara lăcomă, a devorat cirezile lui Hercules, pentru care pricină Zeus i-a hărăzit aceeași soartă cu și Circei Scyllei. Caribda înghițea de trei ori pe zi apele mării cu navigatori cu tot.
- 44 Comentatorii au văzut în *căprioară* pe Laura, în cele două riuri, riurile Sorgue și Durance, între care este situat Avignonul ; în *cornițele de aur*, coșitele blonde ale Laurei ; în *Cezar*, pe Dumnezeu, iar în *soarele în miezul zilei*, vîrsta poetului, care trecuse de *il mezzo del cammin di nostra vita* al lui Dante.
- 45 *Lethe*, personificarea uitării, era un rîu în Infern care avea darul de a-i face pe osîndiții ce-i sorbeau din unde să uite viața pămîntească.
- 46 *Rîul iute*, Rhônul — în italiană Rodano — pe al cărui țărm stîng se află Avignonul, orașul Laurei. Petrarca credea că numele rîului Rodano derivă etimologic de la verbul *rodere* — a roade, a mistui.
- 47 Spre Avignon.

48 *Dulce Soare*, Laura.

49 Vezi nota 30.

50 Aurora la romani, Eos la greci, era zeița dimineții. Fiică a lui Hyperion și a Theei, soră cu Helios și Selene, Aurora a fost pedepsită de Afrodita să fie de-apururi îndrăgostită.

51 *Bătrînul soț* al Aurorei este Titon, unul din fiii regelui troian Laomedon, frate cu Priam. Fiind de tânăr înzestrat cu o frumusețe rară, este iubit cu patimă de Aurora. Răpindu-l, zeița îl duce în Etiopia, unde au avut împreună doi fii: Emathion și Memnon. Aurora l-a rugat pe Zeus să-i dea lui Titon nemurirea. Zeus i-o acordă, uitînd însă să-i dea și tinerețe veșnică. Îmbătrînind cumplit, Aurora l-a zăvorit rușinată în palatele ei.

52 Soarele, ca divinitate, era un tânăr frumos și plin de vigoare ce străbătea zilnic cerul în carul său tras de patru cai, pe care, seara, cobora să-i răcorească în mare.

53 Soarele, personificarea Laurei.

54 Ținutul Avignonului și al Laurel.

55 Spre deosebire de tatăl său, regele Filip al II-lea, care avea o fire stăpînită, Alexandru cel Mare, regele Macedoniei (336—323 î.e.n.) era atît de violent, încît a ucis el însuși sau a pus pe alții să-i ucidă pe cei mai apropiați colaboratori ca Parmenion, filozoful Calistene și prietenul său Clitus.

56 *Apelle*, pictor celebru al antichității, i-a făcut portretul lui Alexandru cel Mare, iar tabloul a rămas multă vreme în templul zeiței Artemis din Efes.

57 *Lisip*, sculptor celebru al antichității, originar din Sicyonul Peloponezului. A deprins de tânăr arta turnării în bronz, iar apoi s-a desăvîrșit singur în arta

sculpturii. A lucrat în bronz statuia lui Alexandru cel Mare.

58 *Pirgotele*, sculptor al antichității, a lucrat în piatră prețioasă (sau semiprețioasă) bustul lui Alexandru cel Mare.

59 *Tideu*, rege în Caledonia. Luptînd sub zidurile Tebei, l-a sfîșiat cu dinții pe Menalip, care-l rănise de moarte.

60 *Silla* (138—78 î.e.n.), conducător al aristocrației romane, a fost un om violent și răzbunător, care s-a înconjurat de ura întregii Rome din pricina schingiuirilor și proscrierilor.

61 *Valentinian*, proclamat în 364 împărat roman, a murit din cauza rușinii unei artere în timp ce discuta vehement o problemă politică.

62 *Aiax*, fiul regelui Telamon al Salaminei, a participat la războiul troian, fiind — după Ahile — unul dintre cei mai viteji greci. Disputîndu-și cu Odiseu hainele lui Ahile rămase după moartea acestuia, *Aiax* a fost învins. Orbit de furie, se năpusti asupra unei cirezi, luînd-o drept armată a dușmanilor, și o sugrumă. Cînd și-a revenit în fire, rușinat de ceea ce făcuse, și-a pus capăt zilelor.

63 Ochii.

64 Aluzie la un fapt real. Se spune că regele Robert de Anjou, culegînd doi trandafiri dintr-o grădină din Avignon, îi dădu, zîmbind, Laurei și lui Petrarca, arătînd în acest fel că le cunoaște taina.

65 Soarele și Luna.

66 Petrarca face aluzie la arbustul *laur*. (joc de cuvinte, cu Laura), în care s-a prefăcut tinăra Dafne, urmărită de Apollo, zeul soarelui, îndrăgostit de ea (Ovidiu, *Metamorfozele*, I, VIII, 452—567).

- 67 Dorința de singurătate a poetului ar fi implinită și departe de ținutul natal al Toscanei, pe țărmurile riului Sorgue, la Vacluse.
- 68 *Scalda de glod* este Avignonul, iar *comoara*, Laura.
- 69 *S-a frînt coloana, verdele meu laur...*, Petrarca plînge moartea cardinalului Giovanni Colonna și a Laurei, amîndoi victime ale epidemiei de ciumă din 1348.
- 70 În sistemul ptolomeic, Sfera a treia, a Venerei, era sfera amantilor fără prihană.
- 71 În Sfera a treia, amantilor virtuoși le era îngăduit să trăiască nu numai cu sufletul, ci și cu trupul. De aceea, Laura spune poetului că-l așteaptă să urce în cer odată cu trupul ei rămas pe pămînt.
- 72 Aluzie la *Sonetul 302* al lui Petrarca.
- 73 *Fiammetta*, iubita lui Boccaccio.
- 74 *Sennuccio del Bene*, poet florentin din Trecento, căruia atît Boccaccio cît și Petrarca i-au adresat sonete. A luat parte la încoronarea lui Petrarca pe Capitoliu (8 aprilie 1341) și a descris evenimentul într-o scrisoare către seniorul Can della Scalla.
- 75 Dante Alighieri.
- 76 Cino da Pistoia.
- 77 Este un sonet de răspuns. Giovanni Boccaccio, mare admirator al lui Dante și unul dintre primii lui biografi, fusese însărcinat de către florentini să țină, la 20 august 1373, în biserica Or San Michele din Florența, prelegerea inaugurală a cursului care s-a perpetuat pînă în zilele noastre sub numele de *Lettura Dantis*. Sonetul exprimă amărăciunea lui Boccaccio pricinuită de invidia concetățenilor care îi acordaseră ei înșiși această onoare.
- 78 *Eurii*, vînturi line dinspre răsărit sau miazăzi.
- 79 Sonet scris la o aniversare a iubitei poetului.

80. Pegas a izbit într-o stîncă a Heliconului, muntele lui Apollo, din care au ţişnit cele două izvoare ale muzelor-nimfe Aganippe şi Hippocrene.
81. Într-o grecească uşor italianizată, înseamnă *Doamne miluieşte*.
82. Burchiello pare să se refere la Andrea di Cione Arcangelo zis Orcagna (1308—1369), pictor şi sculptor florentin, cunoscut ca autor al frescelor din biserica Or San Michele din Florenţa.
83. Iubita.
84. Face parte din sonetele pe care Luigi Pulci le trimitea din călătoriile sale lui Lorenzo de' Medici, pentru ca şi din depărtare să-l înveselească.
85. Jucători de taroc — vechi joc de cărţi
86. Păpuşă din cirpe, întruchipînd o bătrînă imaginară, care era aşezată la gura sobei pentru a aduce daruri. Este legată de tradiţiile italieneşti de Bobotează.
87. În manieră milaneză. De la Sfîntul Ambrozio (+397), episcop şi patron al bisericii din Milano.
88. Sonet trimis lui Lorenzo de' Medici dintr-o călătorie în sudul Italiei
89. Se credea că salamandra ar trăi numai în foc.
90. *Maglio* — joc de maiuri, un fel de erichet. *Foglia* — frunză, aluzie la zarzavat. *Loco* — loc, cuvînt folosit de napoletani pentru aici.
91. Elocuţiune în dialect napoletan, care ar însemna în italiană : *Giovanni, ficca la tua attenzione al giuoco!* — Giovanni, fii atent la joc!
92. *Maran*, maur sau evreu convertit, poreclă cu care se în-sultau reciproc spaniolii din Neapole.
93. În italiană ar însemna : *Che vuoi dire della nobile città di Napoli?* — Ce vrei să spui despre nobilul oraş Neapole?

- 94 În acele vremuri, după asfințit se deșertau în mare oalele de noapte, astfel că primele ore ale nopții primiseră numele de „ore fetorie e jettatorie” — orele urit mirositoare ale aruncării.
- 95 În italiană : *Ah, questi fiorentini, grandi bricconcelli, ch'hanno il motteggio così arguto !* — Ah, florentinii aceștia, mari hoțomani, care au gluma așa de ascuțită !
- 96 Transpunind în italiană ar fi : *Vuoi comprar bacceli ! Qui in piazza !* — Vrei să cumperi păstăi ? Aici, în piață !
- 97 *Porto*, unul din cartierele Neapolului.
- 98 *Partenopeic*, napoletan.
- 99 Sonet în legătură cu un crucifix sculptat cu nepricepere.
- 100 *Poarta Eburneie*, poarta mitologică, sculptată în fildeş, a adăpostului unde sălășluiau visele.
- 101 Lorenzo de' Medici închină acest sonet ducelui de Calabria, în numele unei femei. Obicei al vremii...
- 102 *Indrăgostite -stele*, ochii.
- 103 Încă din poezia Dulcelui Stil Nou și apoi din cea a lui Petrarca, ochii erau considerați cale de acces spre suflet.
- 104 Sonetul este închinat zeiței Venera, stăpîna insulei Cipru.
- 105 Zeul Amor.
- 106 *Inaltul Vultur*, Isus.
- 107 *A patra treaptă*, a patra sferă din concepția ptolo-meică. sfera spiritelor înțelepte.
- 108 *A cincea*, sfera spiritelor luptătoare.
- 109 *A opta*, cerul înstelat.
- 110 *Empireu*, partea cea mai de sus a bolții cerești, lăcașul zeilor.
- 111 Acest sonet ritornelet, cu precepte igienice, singura poezie a lui Leonardo, redactat în mai multe va-

riante, a fost găsit scris pe marginea unui desen de arhitectură.

112 Roma.

113 Undele Mării Icariene.

114 *Priam*, ultimul rege al Troiei.

115 *Trădătorul din Egipt*, regele Ptolomeu.

116 Este singurul sonet scris de Niccolò Machiavelli.

117 Cîmpia padovană.

118 Soarele (Febus) intrînd în constelația cancerului (21 iulie) scaldă cea mai mare parte din emisfera noastră. Este vorba, aşadar, de venirea verii.

119 Veneția.

120 Dedicat, în 1503, Lucreției Borgia.

121 Guido Mazzoni spune despre acest sonet: „Este cea mai bună poezie, din cîte cunosc, a unei femei italiene”, iar Giosue Carducci: „Acest sonet... este pentru mine una dintre foarte puținele poezii frumoase pe care le-au scris vreodată femeile italiene”.

122 Guido Mazzoni descrie împrejurarea în care a fost scris acest sonet: „Era văduvă (Barbara Torella, n.n.), iubea un nobil cavaler și poet, Erocle Strozzi, însă o dorea Alfonso, duce de Ferrara, soful Lucreției Borgia. Pentru a o sustrage insistențelor ducelui, Strozzi o ia de soție; dar, treisprezece zile mai târziu, este găsit cu gitul sfirtecat și cu douăzeci și două de răni. Nu s-a deschis proces. În timp ce nimeni nu cuteza să scoată o vorbă, Torella s-a ridicat să-și răzbune soful (Guido Mazzoni, *La lirica del Cinquecento*, în *Vita Italiana nel Cinquecento*, Milano, Treves).

123 *Leandru*, frumosul tânăr din Abydos, voind să treacă înot, pe o noapte furtunoasă, marea Hellespontului, pentru a o vedea pe Hero, de care era îndrăgostit, a fost înghițit de talazuri.

124 Papa Iuliu al II-lea.

- 125** Rivalii lui Michelangelo — Bramante mai cu seamă — care insistau pe lângă papa Iuliu al II-lea să-l determine pe artist să abandoneze sculptura mormintului papal și să picteze bolta Capelei Sixtine, sperînd, în felul acesta, să-l compromită.
- 126** Iuliu al II-lea era și papă și conducător militar al statului roman.
- 127** În text: „...*arbor, ch'è seco*“ — uscătură, aluzie la stejar, arbore ce se afla în herbul familiei De la Rovere (*rovere* = stejar) din care făcea parte Iuliu al II-lea. Michelangelo se referă la însărcinările grele, dar nu totdeauna bine plătite, pe care le primea din partea papei.
- 128** Giovanni da Pistoia, cancelarul Academiei Florentine, poet și sonetist. Tonul glumeț al acestui sonet, împărtășind stilul burlesc al lui Francesco Berni, care cultiva preferențial sonetul caudat, corespunde tonului sonetelor lui Giovanni da Pistoia. S-ar putea ca sonetul de față să fie un sonet de răspuns. Pictarea Capelei Sixtine a fost sarcină morală și fizică foarte grea pentru marele sculptor, care nu s-a considerat niciodată pictor. Totuși, a acceptat-o (1508), socotind că a acceptat imposibilul și că a dat satisfacție rivalilor.
- 129** Satiră la adresa papei Iuliu al II-lea care prefăcuse Roma în curte războinică, participînd el însuși la lupte. Meduza, avînd puterea de a-i îngheța pe cei pe care-i privește, este papa. Michelangelo a iscălit „în Turcia“ pentru a deruta, întrucît în 1506, nedreptățit de papă, voia să plece la Istanbul, unde sultanul îl invitase să înalțe un pod.
- 130** Sonetul, dialog între poet și Amor, dezvoltă concep-tul platonian după care frumusețea este o idee divină

ce se află în noi. Acesta este *adevărul frumuseții*. Prin el sufletele sensibile la frumosul omenesc se înțilnesc în atingerea divinității, față de care frumusețea se află în raportul întreg-parte și posedă calitatea naturii comune. Acest concept va triumfa în sonetele închinare de Michelangelo lui Tommaso Cavalieri.

131 Sonetul evidențiază un moment al conflictului dintre iubirea platonice și realitatea unei societăți care nu-i poate pătrunde înțelesul : iubirea concepută ca dorință de eternitate și de fuziune divină.

132 Conceptul ochilor ca poartă de acces către suflet.

133 Sonetul, dedicat frumuseții lui Tommaso Cavalieri, este de o vădită fervoare platoniciană, ca toate sonetele închinare lui. Acest gen de adorare nu era un lucru neobișnuit în Renaștere, cînd cultul reluat al frumuseții atinsese paroxismul. Înaintea frumuseții fizice a lui Tommaso Cavalieri, geniul lui Michelangelo a avut revelația desăvîrșirii divine. Marele artist își mărturisea fără reținere aceste sentimente în scrisori, cum sînt cele trimise prietenilor săi Bartolomeo Angiolini și Sebastiano del Piombo. Unele din sonetele închinare lui Tommaso Cavalieri circula în toată Italia. Benedetto Varchi a comentat două din ele, publicîndu-și dipticul în celebrele *Due Lezzioni*. La sentimentele lui Michelangelo, Cavalieri a răspuns cu o iubire plină de respect. El a fost cel care i-a vegheat săvîrșirea din viață.

v.5 : *Mă clevețește vulgul...* — aluzie la campania de defăimare dezlănțuită de Aretino, care arunca asupra acestei iubiri o înțelegere josnică. La el se referă într-o scrisoare Michelangelo : „...își fac un Michelangelo din materia propriului lor suflet“, ceea ce își găsește o corespondență și în versul 6 al acestui sonet.

- 134 Pentru înțelegerea acestui sonet, cit și a întregului ciclu de sonete închinat lui Tommaso Cavalieri, amintim faptul că Platon (cunoscut, pare-se, de Michelangelo prin intermediul lui Marsilio Ficino) consideră că tot ce este frumos în cuprinsul sensibilului este spiritual. Frumusețea este o modalitate de a fi a rațiunii supreme, iar iubirea a tot ce este frumos oferă posibilitatea elevației spre Dumnezeu.
- 135 Închinat Vittoriei Colonna. Comentat de Benedetto Varchi în *Due Lezioni*. Sonetul este de o mare însemnătate pentru înțelegerea fondului de idei al poeziei lui Michelangelo.
- 136 Închinat Vittoriei Colonna, sonetul se referă la schimbul de picturi și poezii dintre ei.
- 137 Scris la moartea Vittoriei Colonna.
- 138 Sonetul o compară pe Vittoria Colonna cu un ciocan care desăvirșește ființa artistului. Pentru a ușura înțelegerea acestui sonet, Michelangelo a scris nepotului său Lionardo, pe marginea manuscrisului : „Lionardo, el (ciocanul n.n.) era singur în această lume pentru a desăvirși virtuțile cu ajutorul marilor sale virtuți; aici nu era nimeni care să miște forja. De azi înainte, va avea o mulțime de ajutoare în cer, deoarece acolo nu este nimeni căruia să nu-i fie scumpă virtutea. Nădăjduiesc, de asemenea, că de acolo, de sus, mă va desăvirși aici, în viața pămîntească. Acum este cineva în ceruri care să dea fierării viață; aici, pe pămînt, nu avea nici un ajutor la fierăria unde se făuresc virtuțile“.
- 139 S-a scris despre acest sonet că este cea mai frumoasă poezie a secolului al XVI-lea (Ludwig von Scheffler — *Michelangelo, eine Renaissance — Studie*, 1892, Attenburg).
- 140 Michelangelo a scris două sonete despre Dante, dintre care acesta este primul. Donato Giannotti aminti-

tește în *Dialoguri* pasiunea lui Michelangelo pentru Dante : „Nu cunosc pe altcineva care să-l fi înțeles mai bine pe Dante“ ; iar Ascanio Condivi povestește : „Dintre toți, îl admira cu precădere pe Dante, al cărui geniu îl fermeca, astfel încît l-a reținut în întregime în memorie“ (*Vita di Michelangiolo*, LXIV). Poezia lui Dante și a lui Michelangelo au legături intime. Dacă în formă Michelangelo se resimte de influența lui Petrarca, în vigoarea ideilor și în densitatea conținutului îi stă aproape lui Dante. Ca o mărturie a cultului ce-l avea pentru divinul florentin, îl găsim pe Michelangelo subscriind cererii Academiei Florentine către papa Leon al X-lea pentru repatrierea osemintelor lui Dante, marele artist oferindu-se să-i sculpteze mormîntul.

- 141 *Natalul cuib*, Florența în care s-a născut Dante. Michelangelo o revendică de cetate natală, fără a se fi născut însă în Florența, ci în ținuturile Florenței, la Caprese.
- 142 Sonet scris de Raffaello (împreună cu alte două) pe spatele unui desen al *Stanze*-lor din Vatican. Face aluzie la o trădare de iubire. Nu este iscălit.
- 143 Raffaello a scris acest sonet sub portretul, pictat de el, unei femei frumoase.
- 144 De la Ariosto i-a rămas lui Aretino numele de *bici al principilor* : „...*ecco il flagello / de Principi, il divin Pietro Aretino* („iată biciul / principilor, divinul Pietro Aretino“) (*Orlando Furioso*, XLV, 13, 3—4).
- 145 Marchizul Federico Gonzaga, protector al lui Aretino.
- 146 Giovanni de' Medici, protector și prieten de orgii al lui Aretino, încă tulburat în acel moment de dezastul Romei (7 iulie 1527).
- 147 *Avem papă* (lat.).

- 148** Carnaval tradițional italian.
- 149** Aici, ca și în alte sonete ale Vittoriei Colonna, soarele este simbolul soțului ei, Francesco de Avalos, mort pe câmpul de luptă de la Pavia, în 1525.
- 150** Constelația de primăvară a Taurului (21 aprilie — 20 mai).
- 151** *Apollo*, zeul soarelui; soarele — simbolul soțului poetei.
- 152** *Sfera a patra*, a soarelui, era socotită sfera spiritelor înțelepte.
- 153** *Gabriele Cesano* (1490—1568), prieten al lui Bernardo Tasso.
- 154** Curtind o bucătăreasă a monseniorului Giovanmatteo Ghiberti, căreia Aretino îi făcea ochi dulci, Achile della Volta încercase să-l înjunghie într-o noapte, întâlnindu-l călare și neînsoțit. Din acest atentat, Aretino a rămas fără câteva degete de la mână. Mai avea și alte degete ciuntite din războaie anterioare. Achile della Volta avea să fie spânzurat în 1542 la Bologna.
- 155** *Sanga*, literat, prieten al lui Berni.
- 156** *Galeazzo Florimonte Gibberti*, episcop de Aquino și Sessa.
- 157** *Prisciano*, învățat celebru din secolul al VI-lea e.n.
- 158** *Bartolo și Baldo*, juriști iluștri ai vremii.
- 159** Ai rupt lanțuri (lat.).
- 160** *Cloto*, cea mai tinărară dintre cele trei Parce (Atropos, Lachesis și Cloto), zeițe ale sorții. Cloto veghea nașterea, torcând firul destinului celui ce venea pe lume. O altă parcă depăna, iar alta curma acest fir.
- 161** *Pluto* (Pluton sau Hades), zeul împărăției subpământene, pe care o cirmuia alături de soția sa Per-

sephona. Cei vechi se fereau să-i pomenească numele, socotindu-l aducător de nenorocire.

162 *Cocitul*, riul tîngirii, care înconjura Infernul.

163 Tantal, fiul lui Zeus și al nimfei Pluto, a fost rege al Lydiei. Iubit de zei și fiindu-i îngăduit să ia parte la ospetele lor, le-a sustras ambrozia, dînd-o muritorilor. Zeii l-au pedepsit hotărînd să fie chinuit de sete și foame în Infern : în timp ce stătea scufundat pînă la bărbie în apă și-i atîrnau deasupra creștetului poame, el nu putea nici să bea, nici să mănînce.

164 Este probabil o aluzie la cartea sa *Viața lui Benvenuto Cellini scrisă de el însuși*.

165 Roma.

166 Iubirea

167 Gelozia.

168 Împotriva lui Girolamo Ruscelli (1504—1566), editor de clasici și poet.

169 *Antonio Carafulla*, bufon și om de curte.

170 Joc de cuvinte legat de numele lui Girolamo Ruscelli : în limba italiană *ruscello* înseamnă pîrîu.

171 *Alecto*, una din cele trei erinii (*Alecto*, *Megaera* și *Tisiphone*) numite de greci eumenide și de romani furii, cunoscute drept răzbunătoare ce pedepseau fărădelegile muritorilor. Erau reprezentate cu șerpi în plete.

172 Aluzie la căderea lui Icar.

173 *Saturn*, patronul celei de a șaptea sferă, sfera spiritelor contemplative.

174 *Inima celei de a doua sferă*, sfera spiritelor active, este Mercur.

- 175 După o epigramă latină a poetului Andrea Navagero (1483—1529), nobil venețian, diplomat și botanist.
- 176 Seris după erupția vulcanică de la Campi Flegrei (29 septembrie 1538), în urma căreia s-a înălțat **Montenuovo**.
- 177 În **Avern**, care, după legendă, își avea începuturile în aceste locuri.
- 178 Locuința în care trăia poetul paralizat.
- 179 Localități în care au avut loc celebre bătălii între cartaginezii lui Hannibal și romani.
- 180 Pasărea **Phoenix**.
- 181 Numai urechi (lat.).
- 182 În etruscă, în toscană.
- 183 *Lanist*, maestru de gladiatori.
- 184 După cum e drept (lat.).
- 185 Vai mie ! (lat.).
- 186 Seris în timpul reclusiunii în ospiciul Sant'Anna din Ferrara.
- 187 Privirii lui Alfonso al II-lea, duce de Ferrara și protector al lui Tasso, care a contribuit la internarea sa în ospiciu.
- 188 Dedicat pisicilor din ospiciul Sant'Anna .
- 189 Aluzie la ducele Alfonso al II-lea de Ferrara.
- 190 Seris în ospiciul Sant'Anna și închinat lui Scipio Gonzaga, prieten și protector al poetului, ajuns mai târziu cardinal și care l-a primit în 1564 în *Accademia degli Etere* din Padova.
- 191 Margherita Gonzaga, soția ducelui Alfonso de Ferrara.
- 192 Închinat **Lucreției**, ducesă de Urbino.

- 193 *Piton*, șarpe monstruos tăiat de *Apollo* pe muntele Parnas.
- 194 Vezi nota 171.
- 195 Inspirat dintr-un pasaj al *Evangeliei lui Matei* XXI, 1—3) : „*Cînd s-au apropiat de Ierusalim și au ajuns la Betfaghe, în spre Muntele Măslinilor, Isus a trimis doi ucenici și le-a zis : «Duceți-vă în satul dinaintea voastră : veți găsi în el îndată o măgăriță legată și un măgăruș împreună cu ea ; deslegați-i și aduceți-i la Mine. Dacă vă va întreba cineva ceva, să spuneți că Domnul are trebuință de ei. Și îndată îi va trimite.»*“
- 196 *Helicon*, muntele consacrat muzelor în vechea Beoție (Grecia), azi Palac-Vuno (1750 m). Sinonim pentru Parnas și Pind (muntele lui *Apollo*).
- 197 *Vulcan*, zeul focului. *Tetis*, zeița mării.
- 198 *Licorna* (licornul sau liocornul). animal fabulos cu trup de cal și corn în frunte.
- 199 *Acteon*, vînător mitologic ; plecat să vîneze pe muntele Cithaeron, a suprins-o pe *Diana* scăldîndu-se împreună cu nimfele sale. Mîniată, zeița l-a prefăcut în cerb și astfel a fost sfîșiat de propriii lui cîini.
Emoționează în acest sonet presimțirea de către Bruno a propriei sale morți tragice...
- 200 *Pellegrino Tebaldi*, sau *Tibaldi* (1527—1596), pictor, sculptor și arhitect. foarte cunoscut la Bologna, Milano și în Spania. La început a fost influențat de *Niccolò dell'Abate* din Modena, apoi de *Michelangelo*.
- 201 *Francesco Primaticcio* (Bologna, 1504 — Paris, 1570), pictor, sculptor și arhitect. A lucrat la început pentru *Frederico Gonzaga*, apoi a plecat în Franța, chemat de regele *Francisc I.* care i-a încredințat lu-

erările castelului Fontainebleau. A contribuit la constituirea școlii de la Fontainebleau.

- 202 **Francesco Parmegianinó** (1503—1540), pictor din Parma. Avea preferință pentru formele abstracte, transfigurate și eterate. Influențat de Raffaello și Correggio.
- 203 *Niccoló dell'Abate din Modena* (1503—1571), pictor. A colaborat cu Primaticcio la castelul Fontainebleau. Pictura sa reunește, fără asimilare, diferitele stiluri formaliste ale Italiei contemporane lui.
- 204 Sonetul relevă relația dintre înțelepciunea umană și înțelepciunea divină, fără de care cea dintâi este un artificiu („*Uman precept, umană elocință...*”). În concepția lui Campanella, silogismele sînt simple grațuități.
- 205 Aluzie la Prometeu. În alegoria campanelliană, focul este elementul indispensabil al palingenezei politice și religioase a lumii. Într-o scrisoare din iunie 1607, trimisă de la castelul Sant'Elmo, unde era înțemnițat, lui Gaspare Scioppio (Gaspar Schopp), Campanella scria : „*Eu sînt întemnițat ca Prometeu în Caucaz*” (*Egō tanquam Prometheus in Caucasō detineor*).
- 206 *Themis*, una dintre titanide, era zeița dreptății. Grecii și-o reprezentau ținînd într-o mînă sabia și-n cealaltă balanța. L-a inițiat în știința proorocirii pe Apollo.
- 207 *Sfîntul Francisc din Assisi* socotea păsările și peștii frați ai omului. Aceste vietăți îi dădeau ascultare.
- 208 Dezvoltă o idee din *Aforismele politice* (28) : „*Republica desăvîrșită este aceea în care orișicine este ales să înfăptuiască acea sarcină pentru care s-a născut, intrucît numai atunci domnește rațiunea. Lucru foarte rău se întîmplă acolo unde fiecare înfăptuiește*

o sarcină împotriva menirii pentru care s-a născut, fiindcă acolo va stăpîni întimplarea."

209 Melitos, unul dintre acuzatorii lui Socrate.

210 Domițian (51—96), împăratul roman.

211 Este vorba de turci, care, apreciind virtuțile unor sclavi, le dădeau libertate și titluri nobiliare.

212 Veche monedă din Piemont și Sardinia.

213 Barbaria hoardelor lui Atila, care, distrugînd în anul 452 Padova și Aquila, au împrăștiat băstinașii. Urmașii acestor urgisiți au clădit în golful Adriaticei orașul Veneția — altă Arcă a lui Noe — perpetuînd seminția italică.

214 Venețienii coborau dintr-o colonie romană.

215 Sofistul.

216 Isus Cristos.

217 Vulpea este simbolul ipocritului, lupul, al tiranului, cioara, al sofistului.

218 Aluzie la opera sa *Cetatea Soarelui*.

219 Bernardino Telesio numit și Telesio Cosentino (1509—1588), maestrul lui Tommaso Campanella, s-a născut la Cosenza și a fost profesor de filozofie la Neapole. Adversar al scolasticii și al lui Aristotel, pe care îl numea „tiran al inteligenței umane”, cum avea să-l numească în repetate rînduri și Campanella, Telesio a recomandat observația și experiența ca bază a cunoașterii, fundamentînd în felul acesta filozofia naturalistă. Bacon l-a numit „primul dintre oamenii noi”. Bernardo Telesio a pledat pentru autonomia rațiunii față de sistemele filozofice și față de religie. El e fondatorul Academiei Cosentino. Lucrarea sa cea mai însemnată este *De rerum natura juxta propria principia* (Despre natura lucrurilor conform propriilor lor principii).

220 Aristotel.

221 *Pietro Paolo Bombino*, iezuit din Cosenza, discipol al lui Bernardino Telesio. A scris *Compendio della storia di Spagna* (*Compendiu al istoriei Spaniei*).

222 *Sertorio Quattromani* zis *Montano*, membru al Academiei Cosentine și discipol al lui Telesio, a scris, în 1589, un amplu escu asupra vieții și operei maestrului său.

223 *Giulio Cavalcanti* sau *Cavalcante*, poet și discipol al lui Telesio.

224 *Giacomo di Gaieta*, filozof, a scris un tratat de estetică *De pulchro* (*Despre frumusețe*).

225 Filozofia.

226 Aluzie la numele poetului (în italiană *campanella* — clopoțel). În original, *squilla* — clopot. Campanella își luase ca însemn un clopot, pe care îl desena de multe ori sub iscălitură. Pe el scria în latină *NON TACEBO* — nu voi tăcea.

NOTE BIOBIBLIOGRAFICE

PIER DELLE VIGNE

(1180—1249)

Intrind Dante în pădurile cercului al VII-lea din Infern, al sinucigașilor și risipitorilor averii proprii, a încercat, îndemnat de Virgiliu, să rupă o creangă dintr-un prun pădureț, dar acesta a prins să se vaiete și să vorbească (*Infernul*, XIII, 31—108) : era Pier delle Vigne prefăcut în pom sterp, cu frunzele smulse neîncetat de harpii zburătoare, pentru păcatul de a-și fi luat viața cu de la sine voie și putere. El îi vorbește lui Dante despre nevinovăția sa, se plînge de săvîrșirea marelui păcat al sinuciderii și-l roagă să-i apere bunul nume atunci cînd se va întoarce printre cei vii...

Capuan de origine, Pier delle Vigne (Piero delle Vigne sau Pier della Vigna) și-a făcut studiile juridice la Bologna, dînd dovada unui spirit strălucitor. A fost mai întîi notar, ca și Iacopo da Lentini, apoi judecător, cancelar și sfetnic intim al regelui poet Frederic al II-lea al Siciliei. Asupra acestuia avea o mare influență : „*Io son colui che tenni ambo le chiavi / del cor di Federico...*“ — „*Eu sînt acel care a ținut amîndouă cheile / inimii lui Frederic...*“ (*Infernul*, XIII, 58—59) îi

spune prunul sălbatic lui Dante în Infern. Regele l-a iubit ca pe nici unul din curtenii săi, dar, dînd ascultare unor intrigi, îl bănuiește de necredință și îl aruncă în temniță (1248) unde, orb, își pune, de rușine, capăt zilelor.

Ca poet nu depășește limitele școlii siciliene. A dezvoltat în stil manierist și uscat concepția abstractă asupra iubirii, ca toți poeții sicilieni contemporani. A scris poezii și în latină ; este notabilă o satiră împotriva vieții viciate a călugărilor. I s-a atribuit, în special de către cercetători britanici (John Addington Symonds), inventarea sonetului ; primul sonet ar fi fost *Però ch'amore no se pò vèdire...* (*Cum nu-i puțință a vedea iubirea...*). Dar acest merit pare să nu fie al său, ci a lui Iacopo da Lentini.

IACOPO DA LENTINI

(sec. XIII)

Iacopo da Lentini (sau Giacomo da Lentini) e presupus a fi inventatorul sonetului. Împreună cu Pier delle Vigne, Guido și Odo delle Colonne, Giacomino Pugliese, Rinaldo d'Aquino, cu însuși împăratul Frederic al II-lea de Suabia (*degli Svevi*) și cu alți poeți rafinați, cultivați și buni cunoscători ai liricii trubadurești provenșale, este unul dintre reprezentanții de frunte al *școlii siciliene* apărute la sfîrșitul secolului al XIII-lea la Palermo, la curtea lui Frederic al II-lea, împărat al Germaniei, rege al Celor Două Sicilii, poet și protector al artelor. Școala siciliană a căpătat ulterior un sens literar general. Ea a

cultivat o poezie cu o anumită uniformitate de ton, datorită imitației neacomodate a poeziei provenșale și a motivelor liricii cavalierești care au fecundat-o.

Despre Iacopo da Lentini nu se știe prea multe lucruri. Îi amintește Dante în *Purgatoriu* (XXIV, 55—56) numindu-l *Notarul*, întrucât a fost notar al lui Frederic al II-lea, și opunându-l Ducelui Stil Nou. Tot Dante îl amintește în *De vulgari eloquentia* (*Despre vorbirea în vulgară*), I, 12, admirând frumoasa limbă a cântonetei *Madonna dir vi voglio como l'amor m'á preso...* (*Doamnă, vreau să vă spun cum m-a cuprins iubirea...*). Autor al unui cântonier de inspirație provenșală, Iacopo da Lentini a căutat să adopte modelul unei lirici străine care nu-și afla încă teren sensibil în Italia. A scris o poezie de curte, subtilă, elegantă, dar săracă în profunzimi sufletești.

DESĂVÎRȘITA DOMNIȚĂ FLORENTINĂ
(COMPIUTA DONZELLA FLORENTINA)
(sec. XIII)

Compiuta era un nume foarte des întâlnit în vechile manuscrise toscane și acest fapt i-a determinat pe unii cercetători să creadă că Desăvîrșita Domniță Florentină nu ar fi existat. Nina Siciliana, iubita lui Dante da Maiano, și Desăvîrșita Domniță Florentină erau nume sonore în epocă. Aceasta din urmă a scris trei sonete, sau poate numai atâtea au fost recunoscute ca aparținându-i. Ele exprimă cu multă gingășie dorința de a sta departe de lume. Poezia ei are o mare sinceritate și desăvîrșire a formei și e străbătută

de vagi ecouri provensale. Poeta a fost elogiată într-un sonet al maestrului florentin Torrigiano, care o numește *Dumnezeiasca Sibilă*.

BONAGIUNTA DA LUCCA

(1220—?)

Bonagiunta di Riccomo Orbiciani degli Overardi, s-a născut la Lucca și a murit spre sfârșitul secolului al XIII-lea. Notar și poet, Bonagiunta da Lucca a folosit, ca și Guittone d'Arezzo, maniera provensală de a scri. Își datorează faima în mare parte lui Dante, care-l întâlnește în *Purgatoriul*, XXIV, 34—63, și poartă cu năluca lui o discuție asupra Dulcelui Stil Nou, de care Bonagiunta da Lucca a rămas departe, ca și Iacopo da Lentini. Tot Dante îl amintește în *De Vulgari Eloquentia*, I, 13, unde îi reproșează utilizarea unor expresii folosite de *la gente*, cu alte cuvinte îi reproșează expresiile vulgare. Bonagiunta da Lucca a lăsat vreo patruzeci de poezii : sonete, cântone, balade.

GUIDO GUINIZELLI

(1230 ~ 1240—1276)

Poet de mare talent și importanță în dezvoltarea liricii italiene din prerenăștere, scriind într-o epocă în care limba italiană era deplin statornicită, Guido Guinizelli (sau Guinicelli) s-a născut la Bologna și a murit la Monselice, lângă Padova, unde era condamnat la domiciliu forțat,

ca ghibelin. Canțona sa *Al cor gentil ripara sempre Amore...* (*În inima aleasă, Amor sălășluiește...*), preludiu al poeziei pe care Dante o va numi Dulcele Stil Nou, exprimă două dintre ideile care au devenit concepte fundamentale ale noii școli. unul, după care iubirea este inseparabilă de inima nobilă și altul, potrivit căruia contemplarea frumuseții femeii este pentru om un mijloc de înălțare spre intuirea divinității. Datorită însemnătății ei, cu totul aparte, am inclus și această canțonă în antologia noastră, deși nu este vorba de un sonet.

Guido Guinizelli a scris într-o epocă în care științele, mai cu seamă astronomia și științele naturii, luaseră un mare avânt. În fața noilor descoperiri, spiritul poetului este cuprins de exaltare, de fervoarea inspirației. Fantezia i se aprinde... Termenii științei înlocuiesc conceptele mortificate ale poeziei veacurilor din urmă, dau prospețime versului său, îi înviorează logica și îl îndreaptă spre o poezie nouă, vitalizată de filozofie. Subiectul este iubirea. Guido Guinizelli nu se lasă însă pătruns de ea ca de o simțire, ci ca de o idee de care se entuziasmează și pe care o dezvoltă. Ea devine expresie a îndepărtării poetului de sensul cel mai viu al iubirii. Doctrina lui preludiază în felul acesta neoplatonismul ficinian al Renașterii. Francesco De Sanctis îl caracterizează admirabil în capitolul II (*Toscana*) al *Istoriei...* sale : „*Poezia lui Guido are defectul calității ei : adîncimea devine subtilitate, iar imaginația devine retorică atunci cînd vrea să exprime sentimente pe care nu le are*“.

Asupra lui Dante, Guido Guinizelli a avut o influență aproape fascinantă. Dante îl admira și

il numea *înețeleptul* (vezi *Sonetul X* din *Vita Nova*, p. 49). Din cântona amintită a lui Guinizelli, genialul florentin a ales strofa a treia ca subiect al cântonei sale despre noblete, *Le dolce rime d'amor ch'i'solia...* (*Dulcile versuri de iubire ce obișnuiam...*), care deschide partea a IV-a din *Convivio* (*Banchetul*). De asemenea, în *Purgatoriul*, XXVI, 97—99, el își exprimă încă o dată venerația, numindu-l *părintele* său.

CHIARO DAVANZATI

(m. ~ 1280)

Cântonierul florentinului Chiaro Davanzati este important printr-o anumită elasticitate pe care o introduce în dialectica iubirii și printr-o puritate a stilului care, izolându-l de convenționalismul arid al școlii siciliene, îl îndreaptă spre Dulcele Stil Nou. De aceea, el este considerat, împreună cu Desăvirșita Domniță Florentină, ca făcând parte din *școala de tranziție*.

A început prin a tălmăci sau adapta textele unui poet provensal, Perdigon, după care a trecut printr-o fază guittoniană dezvoltând motive doctrinale, politice și morale, pentru a se apropia în cele din urmă de lirica luminoasă a lui Guido Guinizelli. Aceasta este perioada în care dă măsura adevăratului său talent. Serie o poezie adincă, sinceră, de o mare sensibilitate, inspirată din realități. Tema este iubirea, miracolul frumuseții iubitei sau dragostea arzătoare de patrie, pe care o cîntă în cunoscuta cântonă *Ai, dolze e gaia terra fiorentina...* (*Ah, dulce și vesel*

tărîm florentin...), scrisă în 1267, cu prilejul invadării Florenței de către oștile regelui Carol de Anjou.

GUITTONE D'AREZZO

(~1230—1294)

Guittone del Viva, cunoscut și sub numele de Guittone d'Arezzo, s-a născut lângă Arezzo, și a murit la Florența. Șef al școlii toscane, el a fost socotit multă vreme cel mai mare dintre poeți. În tinerețe a scris versuri de dragoste cu anumite implicații filozofice, ce dezvăluiesc o minte subtilă și cultivată, un suflet adînc și cumpătat. Forma poeziei sale este imperfectă, aspră și chiar grosolană, preocuparea morală și doctrinală avînd precădere. Lirica sa se distanțează de cea contemporană prin absența muzicalității și a grației, prin lipsă de distilare artistică. Spre bătrînețe, călu-gărindu-se, scrie epistole și eseuri doctrinale, din care se desprinde tristețea de a fi uitat de contemporani.

RUSTICO DI FILIPPO

(1230~1240—1291~1295)

Rustico di Filippo sau *di Filippi*, supranumit și *Bărbosul*, s-a născut la Florența, dintr-o familie de meseriași. A avut strînse legături cu Brunetto Latini și cu alți poeți ai școlii *guittoniene*, de la care a luat limbajul colorat și aspru, ampli-

ficind însă latura satirică și socială. Sonetele sale politice, cu adresă foarte directă, au contribuit la apariția literaturii realiste de tip burlesc.

CECCO ANGIOLIERI

(1250—1311~1313)

Născut la Siena din părinți bogați, bigoți și avari cu fiul lor, Cecco Angiolieri moare lăsind în urmă nenumărate datorii, dar mai ales amintirea unui om pierdut atît pentru sine, cît și pentru societate.

Poet original și bizar, de inspirație viguroasă, cu scris spontan, prea puțin elaborat, zbuciumatul sienez a dus o viață de extravagante, trîndăvie și desfrîu, o viață risipită, în care a urmărit satisfacerea deplină a pornirilor eului său puternic conturat și rivnitor la tot ce este delectare a simțurilor.

Recalcitrant în societate, batjocoritor cu prietenii, pătimaș și egoist cu femeia iubirii sale, nu și-a găsit sprijin, ca alți contemporani, în conștiința vreunei valori absolute; i-a fost străină devoțiunea, iubirea, prietenia. A rămas un condamnat la singurătate în mijlocul unui infern de certuri, scandaluri și deșănțări, infern pe care și-l crease el însuși. Lipsit total de simțul patriei, fuge din armată, fapt pentru care este întemnițat. Îndură și alte aspre pedepse: pentru că și-a vîndut armele într-o tavernă, pentru că și-a rănit un concetățean etc. *Canțonierul* său, cu cele 150 de sonete, constituie jurnalul de o sinceritate brutală al vieții lui familiale și citadine. În el își mărturișește dragostea pentru o femeie vulgară, Bec-

china — dragoste senzuală, departe de idealismul Dulcelui Stil Nou —, pasiunea pentru viața de tavernă și jocul de zaruri, ura sinistră pentru părinți, prietenii degradante cu Moco și Ciampolino. Contemporan și corespondent în sonete cu Dante Alighieri, Cecco Angiolieri se deosebește de poeții Dulcelui Stil Nou — școala creată de Dante — printr-o lirică glumeată, satirică, aspră, lipsită de convenționalismul epocii. E un maestru al poeziei burlești pe a cărei linie se vor situa Burchiello, Berni, Lorenzo de' Medici, Pulci. Este primul poet umorist italian. De o inspirație strict realistă, cu vagi influențe din poezia provensală, lirica lui Cecco Angiolieri lasă să se străvadă, dincolo de anecdotica amară și cumplită a sonetelor sale, drama unui suflet neliniștit. Celebru mai ales prin *Sonetul XCVIII (S' i'fosse foco... — Eu foc de-aș fi...)* despre a cărui ferocitate vorbea mișcat Alessandro D'Ancona, Cecco Angiolieri rămîne, cu întreaga lui operă, vie și plină de prospețime, unul din precursorii cei mai interesați ai poeziei Renașterii italiene.

NINA SIGILIANA

(sec. XIII)

Se cunosc foarte puține date asupra vieții și scrierilor ei. Unii istoriografi i-au contestat însăși existența. A purtat corespondență în versuri cu Dante di Ser Ugo de Maiano, care o iubea și-i cînta frumusețea. Ea însăși își spunea „Nina lui Dante“. Poetă de răsunătoare glorie în Sicilia, faima ei trece însă și în Florența, centru al vieții artistice, unde era cultivată *vulgara*, în care Nina

excela. Este printre cele dintii femei care au scris versuri în limba italiană. Avea o mare ușurință în versificare. Poezia sa, fecundată de lirica trubadurescă, dovedește multă simțire, sinceritate și un anumit nerv care i-a asigurat pînă astăzi proșpețimea.

DANTE DA MAIANO

(1260—1290)

Pe numele adevărat *Dante di Ser Ugo da Maiano*, a trăit într-o epocă de mare efervescență literară. A întreținut o corespondență de iubire, în versuri, cu poeta Nina Siciliana, „*Poet nu fără talent, dar detracat. Căuta rime bizare și iubea foarte mult abnormitățile. Avea mult umor și mare ușurință în versificare, dar lua totul în zeflema*“ — așa îl caracterizează George Coșbuc (*Comentariu la „Divina Comedie“, II, La gente sotto larve*, p. 531). Este unul din cei mai puțin cultivați poeți ai generației sale, care numără nume ca Dante Alighieri, Guido Cavalcanti, Cino da Pistoia etc. Poezia lui nu cunoaște meandra doctrinală și speculația atît de caracteristică Dulcelui Stil Nou. Este o poezie ironică, simplă și robustă.

GUIDO CAVALCANTI

(~1259—1300)

„Cel dintii prieten“ al lui Dante Alighieri, așa după cum însuși acesta îl numea. Nobil florentin, a fost expulzat, pentru convingerile politice, din

cetatea natală, la Sarzana, unde contractează o malarie care va fi fatală unei sănătăți și așa precare.

Este creatorul în fapt al Dulcelui Stil Nou, școală ilustrată de Cino da Pistoia și Dante Alighieri. Nota personală pe care o aduce Guido Cavalcanti constă în primatul elementului filozofic asupra celui doctrinal, atât de savant alcătuit și prezent din belșug în opera dolcestilnoviștilor. Cu toată importanța pe care o dădea filozofiei, dincolo de filozof se simte totuși poetul, extrem de sensibil la frumusețe, tulburat în fața inefabilului iubirii, îndurerat de neîmplinirea ei. O atitudine nobilă în fața necunoscutului din propriile noastre sentimente nuanțează adîncimea gândirii sale. Doct și subtil, Guido Cavalcanti caută soluții unor probleme majore ale existenței — nemurirea sufletului și existența divinității — scriind meditații socotite de contemporani, cu toată admirația pe care i-o arătau, eretice. Ca toți dolcestilnoviștii, Guido Cavalcanti este dispus să ia în considerație — după observația lui De Sanctis — generalul și abstractul și să-l dezvolte cu ajutorul logicii și retoricii în polemicile asupra iubirii. A iubit și a cîntat pe Mandetta, despre care George Coșbuc crede că este un nume fictiv, ca și pe Beatrice a lui Dante Alighieri și Selvaggia lui Cino da Pistoia (George Coșbuc, *Comentariu la „Divina Comedie“, II, La gente sotto larve*, H. Beatrice, XIV și p. 530). Fără a fi neapărat verosimilă, logica lui George Coșbuc este justă. Dacă pornim de la considerația că alegoria și personificarea intrau în recuzita doctrinală a Dulcelui Stil Nou și că frumusețea era însușirea cea mai cîntată, sîntem tentați să credem că numele

de femeie este luat ca simbol pentru unele virtuți. Apelul la aceste trucuri ar putea să fi fost dictate de nevoia compensatoare de a da mai multă plasticitate unei poezii transparente și devitalizate.

Guido Cavalcanti era foarte cunoscut în epocă și contemporanii îl admirau. Iată cum îl descrie Giovanni Boccaccio în *Decameronul*, ziua a șasea, povestirea a noua ; „...era unul dintre cei mai luminați cunoscători ai logicii din câți se numărau pe lume și un filozof desăvârșit în cele ale naturii (...), bărbat din cale-afară de plăcut și curtenitor, cu mare dar la vorbă (...), putred de bogat (...) împărțășea întrucâtva filozofia epicuriană...“.

DANTE ALIGHIERI

(1265—1321)

Marele precursor al Renașterii, Dante Alighieri, s-a născut la Florența, dintr-o familie de nobili, aparținând partidului guelf. Tatăl său, notarul Alighiero di Bellincione, și-a pierdut soția, Donna Bella, când fiul lor, Dante, avea cinci ani. Familia lui Dante se trăgea dintr-o veche viță nobiliară : un strămoș nu prea îndepărtat, Cacciaguida, cavalier în oastea împăratului Conrad al III-lea, a murit pe pământul Ierusalimului în Cruciada a doua. Pe acest strămoș, misticul pelerin îl va întâlni în Cerul lui Marte și-l va cînta în trei renumite cînturi din *Paradis* (XV—XVII). Deși îi moare și tatăl, Dante își face totuși primele studii la minăstirea Santa Croce, unde studiază triviulul (gramatica, logica și retorica). Se bucură de prețuirea marelui enciclopedist Brunetto Latini și

se împrietenește cu poetul Guido Cavalcanti. Studiază cu plăcere muzica, desenul, poezia, alături de Casella, Giotto și Cavalcanti. Adîncește filozofia lui Toma d'Aquino și a lui Bonaventura. Învăță limba franceză și cea provensală, astfel că trubadurii Arnaldo Daniello (Arnaut Daniel) și Folchetto de Marsilia îi devin familiari. Acum o cunoaște pe Beatrice, fiica florentinului Folco di Ricovero Portinari, ființa îngerească și nobilă care îl va inspira în *Vita Nova* și *La Divina Commedia*, și care avea să se stingă curînd. La șase ani după moartea Beatricei, în 1296, Dante se căsătorește cu Gemma Donati, sora lui Corso Donati, viitorul său adversar politic.

Determinantă pentru viața și opera sa a fost activitatea lui politică. Ea a fost precedată de o scurtă carieră militară: la 24 de ani Dante era cavalerist în miliția voluntară a Florenței guelfe și lua parte la bătăliile de la Arezzo și Campaldino împotriva cetăților ghibeline care stînjeneau comerțul Florenței. Se află înscris apoi în corporația medicilor și șpiterilor. În 1300 este ales printre cei șase priori ai Florenței, candidînd din partea guelfilor albi. „*Această alegere a fost pierzania mea*“, va mărturisi Dante. Începuse vrajba sîngeroasă dintre fracțiunea albă și neagră a guelfilor, care se încheie cu triumful negrilor. Dante este condamnat la exil perpetuu și ardere pe rug... Moare la Ravenna.

Vita Nova (*Viață nouă*) este cea dintîi scriere a lui Dante. Împreună cu sonetele și canțonele lui Guido Guinicelli, Giani Alfani, Lapo Gianni, Dino Frescobaldi, Guido Cavalcanti, Cino da Pistoia etc., ea delimitează artistic și ideologic școala *Dulcelui Stil Nou*. *Vita Nova* este povestea iubirii și morții Beatricei, a zbuciumului din sufletul tînărului în-

drăgostit, zbucium proiectat pe un fundal de mister și iluminare. De aici comentatorii postumi au cultivat ideea că Beatrice este o ficțiune, un *senhal*; însă istoricografia imensă a operei lui Dante a precizat că Beatrice a existat, a fost căsătorită cu Simone dei Bardi și a murit în 1290. *Vita Nova*, prima operă modernă închinată vieții sufletești, cuprinde o suită de cântone, balade și mai ales sonete, traduse în întregime în antologia noastră. Ele sînt înglobate în comentarii cu elemente de jurnal reconstituit, realizînd un fel de roman al cărui subiect este iubirea. Această specie literară premergătoare romanului de analiză o mai întrebuițaseră, cu alt subiect însă, foarte citiții pe atunci Anicius Manlius Boethius (*Despre mîngîierea filozofiei*) și Sfîntul Augustin (*Confesiuni*), după cum aveau să o folosească, în urmă, Lorenzo de' Medici în *Comentariul Magnificului Lorenzo de' Medici asupra unora dintre sonetele sale* și prelatul Francesco di Colonna în *Hypnerotomachia di Poliphilo (Visul lui Polifil)* etc. *Vita Nova* se încheie cu făgăduința poetului de a nu scrie nimic pînă cînd nu va spune despre Beatrice ceea ce n-a fost spus niciodată despre vreo altă femeie. În felul acesta Dante anunță *Divina Comedie*.

Rimele pietroase și-au luat numele de la cuvîntul *pietra* (piatră) ce revine cu insistență și care este ori numele unei femei reale, ori un *senhal*, ori o alegorie în care a fost văzută Filozofia, Florența etc. Această scriere adună sonete și cântone de o excepțională cristalizare a experienței artistice, scrise într-un puternic moment al evoluției pasionale a poetului. Atît din punct de vedere al efortului stilistic, cît și al brizei de neliniște care le străbate, aceste poezii mărturisesc influența liricii trubadurești provenșale a lui Arnaldo Da-

niello, Bertrans de Born, Guirant de Bornelh și Folchetto de Marsilia, deosebindu-se de ea prin asprețea elocuțiunii, performanța tehnică, sinceritatea și bogăția stărilor sufletești.

Il Convivio (Banchetul), operă neterminată, are un caracter enciclopedic, poetul discutând probleme de filozofie, teologie, morală, lingvistică, astronomie etc. El însuși recunoaște că aceasta este o lucrare „mai bărbătească“, ea cîntînd „o a doua dragoste“ care e filozofia. Este prima scriere de acest gen în vulgară; marele poet considera limba latină „un soare fără viață“.

De vulgari eloquentia (Despre vorbirea în vulgară), lucrare neterminată, este redactată în limba latină, deoarece interesa pe învățați, fiind un comentariu științific asupra unei visate limbi „vulgare ilustre“ care să folosească limba și dialectele întregii națiuni italiene.

De monarchia (Despre monarhie), scrisă tot în latină, condensează ideile politice ale lui Dante. Imperiul este instituția menită să asigure guvernarea ideală a popoarelor. El nu depinde de autoritatea papală, întrucît este o creație a divinității.

La Divina Commedia, una din culmile geniului uman, este structurată în trei mari poeme: *Infernul*, *Purgatoriul*, *Paradisul*, scrise în terține deca- și endecasilabice. Credincioasă și fierbinte cronică a timpurilor poetului, recviem de depășire a vremurilor medievale, cîntec înalt al timpurilor de lumină ce se vesteau prin însîngerări, Dante face să graviteze în ea o lume de eroi ai antichității și ai contemporaneității, împărați, regi, martiri, papi, poeți, luptători, învățați, punînd în cumpănă trecutul cu prezentul, realul cu ficțiunea, cerul cu pămîntul, pe însuși Dumnezeu cu omul. Este o viziune a realității stringent contem-

porane și cîntate pe strunele ficțiunii, a confruntării — ca într-un județ suprem — a păcatului cu virtutea, a eroismului cu lașitatea, a devoțiunii cu trădarea, a iubirii cu ura. Umbrele întîlnite de Dante, însoțit de Virgiliu în lumile de dincolo, păstrează viciile sau candorile ființelor ce au fost pe pămînt, își destăinuiesc tainele din timpul vieții care le-au asigurat postum viața paradisiacă sau infernală. *La Divina Commedia* este o satiră de foc, o imprecăție grandioasă și de formidabilă vitalitate adresată celor ce adunau în mîini frîiele Italiei și autoritatea bisericească. Ea este totodată un imn al omului activ, vibrînd de un continuu elogiu adus dragostei, artei și învățăturii; aici întîlnim pe Francesca de Rimini, Guido Cavalcanti, Brunetto Latini, etc., etc., ca într-o galaxie a valorilor umane eterne. La temelia acestei uluitoare construcții de artă stă concepția vieții active, patriotismul eroic, sentimentul dragostei față de om.

Endecasilabul dantesc este limpede, energic, elastic, lapidar. Alegorismul nu-l face fastidios, realismul nu-i știrbește poezia cu gheața tăioasă a precizărilor.

CINO DA PISTOIA

(1270—1336)

Pe numele adevărat *Guittoncino dei Sighibuldi*, Cino da Pistoia s-a născut în Pistoia. Jurist ilustru, cu o vastă cultură juridică (a dat un strălucit comentariu *Codicelui Justinian*), a fost mult apreciat de contemporani și a avut însemnate însărcinări politice. Integrat în luptele politice ale Florenței, a avut de suferit surghiunirea, fiind exilat

o dată cu Dante Alighieri. A iubit pe Selvaggia Vergiolesi — a cărei existență a fost contestată așa cum a fost contestată și existența Beatricei lui Dante — aparținând prin familia ei grupului *albi-lor*, fapt care a contribuit și el la exilarea poetului.

Canțonierul său, care îi cuprinde întreaga operă poetică, este format din canțone și sonete. Cino da Pistoia are o poezie subtilă, punctată de reminiscențe scolastice, în care analizează stări sufletești complexe, abstractizându-le și personificându-le pînă la pierderea impresiei de realitate a sentimentului, de concretețe a imaginii. Prin facultatea de introspecție cu totul deosebită, prin tristețea neliniștită a poeziei lui, Cino da Pistoia este un precursor al lui Francesco Petrarca. Reprezentant al Duceiului Stil Nou, aduce un surplus de distincție școlii lui Dante și o notă de amărăciune izvorită din sentimentul inutilității vieții. Poezia lui are și meritul de a fi contribuit — așa cum remarcă De Sanctis — la triumful conștiinței artistice în Florența, unde încep a fi iubiți poeții ca el, ca Dante Alighieri, sau Guido Cavalcanti, și primiți cu răceală poeții ai sensibilității rudimentare, cum ar fi un Guittone D'Arezzo, Rustico di Filippo etc.

GIOVANNI QUIRINI

(Sfîrșitul sec. al XIII-lea — începutul sec. al XIV-lea)

Ocupă un loc însemnat în istoriografia dantescă.

Născut la Veneția, dintr-o familie aristocrată, Giovanni Quirini și-a scris în al treilea deceniu

al secolului al XIV-lea opera de mică întindere, cuprinzând aproximativ 30 de sonete și balade. Este cunoscut mai cu seamă din corespondența în versuri purtată cu Dante Alighieri, pe care l-a venerat și căruia i-a plins moartea în *Compianta*, ciclu din care antologia noastră reproduce un sonet. Poezia lui Quirini se resimte de prețiozitatea multor poeți din epocă, repetă însă, cu o aprecia-bilă libertate de stil și acuratețe, motive ale școlii toscane.

SENNUCCIO DEL BENE

(1275—1349)

Prieten și corespondent al lui Petrarca, Sennuccio di Benuccio di Senno del Bene, s-a născut la Florența. În 1313 a fost exilat din orașul natal pentru sprijinul dat împăratului Henric al VII-lea pe care l-a însoțit pînă sub zidurile cetății. Vremelnic, a locuit și a scris la Avignon, unde a avut slujbă la curia papală. În 1326 i se abrogă hotărîrea de exilare și poate să-și revadă Florența natală.

Poezia lui Sennuccio del Bene are grație dulce-stilnovistă și eleganță formală. Sincerității de ne-contestat nu i se alătură însă și o profunzime a simțirii.

FRANCESCO PETRARCA

(1304—1374)

Nici jumătate de veac nu desparte nașterea lui Francesco Petrarca (Arezzo, 20 iulie 1304) de nașterea lui Dante Alighieri (Florența, mai 1265),

toscan și unul și altul, însă în acești ani apăruseră faliile care începeau să despartă latifundiul spiritual al Evului Mediu de tărîmul fremătător de lumini al Renașterii, astfel că acești doi titani stau aproape în timp, dar fiecare pe tărîmul său. Pe cînd Dante rămînea astrul încurcat în negurile Evului de mijloc, patriotul cu fire cumplită, în mintea căruia lupta pentru fericirea Italiei izvoră din nobila ambiție de biruință a unui sistem politic, Petrarca apărea ca omul unei vremi noi, patriotul al cărui mobil era sentimentul iubirii de om și mai puțin iradierea unei conștiințe. Patriotismul său este o formă a umanismului. La Dante iubirea devenea prin idealizare o problemă a absolutului, extrasă din cazul particular abandonat insignifianței, în timp ce la Petrarca iubirea este o fîntînă a neliniștii individului, proiectată pe un cer mai apropiat. Deopotrivă om al Evului Mediu și al Renașterii, viața și opera lui Petrarca stau sub steaua cu scilipiri nestatornice a contradicțiilor...

Amîndoi părinții săi erau florentini. Mama se numea Eletta Canigiani, iar tatăl Petracco sau Petraccolo. *Ser Petracco*, notar în Arezzo, fusese exilat împreună cu Dante în cumplitul an 1302. După peregrinări la Ancisa — unde aveau moșia părintească — și la Pisa, familia se stabili la Carpentras lîngă Avignon, în Provența. Avignonul era de șapte ani sediul papal, era *Babilonul* corupției și al desfriului, asupra căruia poetul avea să arunce imprecăția sonetelor 136, 137 și 138, inserate în antologia noastră (pp. 106-108) Aici tinărul Petrarca învață retorica și gramatica, după care pleacă la Bologna să studieze dreptul. Este însă mai curînd captivat de Virgiliu și Cicero decît de jurisprudență. În 1326 moare *ser Petracco*, și fiul său se

întoarce la Avignon. Între timp își latinizase numele spunându-și Petrarca. Avignonul primi cu uimire pe tânărul florentin — inteligent, cultivat, rafinat, iradiind în jur o impresie de noutate care fascina nobilele doamne ale Avignonului, prelații, cavalerii și cărturarii curiei papale. Evenimentul crucial pentru viața și opera sa avea să se întâmple la 6 aprilie 1327 în biserica Sfinta Clara, când tânărul Petrarca o vede pentru prima oară pe Laura, de care va fi legat pentru totdeauna printr-o iubire mistuitoare. Laura de Noves era căsătorită cu patricianul Hugues de Sade și era mamă. Iubirea nu avea să fie împărtășită... Petrarca, minnat de neliniștile pasiunii, turmentat de melancoliei doborâtoare, călătorește în Germania, în Franța, în Anglia, în Italia, dar pe toate drumurile străbătute, în sălile bibliotecilor, în aulele regale, în liniștea schivnicilor, sub arborii uriași ai Flandrei sau pe Rinul maiestuos, îl urmărește icoana Laurei. Scrie sonete care se întrec întru lauda harurilor ei. De preaslăvirea Laurei se umple toată Italia. Răspîndirea lor face să-i răsară în suflet sentimentul gloriei, pentru care Petrarca avea resorturi încă nedeclanșate. Sonetele trec în circuitul oral al liricii trubadurești provenșale, de unde își trăseseră o sevă secretă și se aud pe lagunele și mările de lumină ale peninsulei italice... În singurătatea de la Vaucluse, unde se retrage întru meditare și studiu, Petrarca își scrie opera, parte spontană, inspirată, parte erudită, elaborată, operă care îl va consacra posterității imediate ca istoric, filozof, arheolog, memorialist, geograf, polemist și, posterității mai îndepărtate, ca mare poet, ca pe cel mai mare poet modern al Italiei și unul dintre cei mai mari poeți ai omenirii. El conturează prin această formație multilaterală și multitudine

de interese pe acel *uomo universale* care va străluci în Renaștere. Vaocluse și Avignon stau ca un simbol al oscilației marelui poet între singurătate și tumult. La Vaocluse îl chema opera : „...toate lucrările mele, dacă n-au fost scrise în întregime acolo, acolo le-am făurit” (*Scrisoare către posteritate*) ; la Avignon îl chema viața politică, la care Petrarca rîvnea, și diferitele însărcinări diplomatice, căci Petrarca — asemeni noului tip de om pe care îl desemna, al Renașterii — căuta să reproducă modele antice, mai cu seamă pe Cicero. În ziua de 1 septembrie 1340 primește — printr-o coincidență — scrisori atât din Partea Universității din Paris, cît și a Senatului din Roma, prin care este invitat să accepte încoronarea ca poet și ca omul cel mai de seamă pe care timpurile l-au cunoscut vreodată. Acceptă ultima invitație și, la 8 septembrie 1341, este încoronat pe Capitoliu cu fast împărătesc. În 1347 cîntă în celebra *Canțonă II (Spirto gentil...)* răzvrătirea poporului din Roma sub conducerea lui Cola Di Rienzo, care a reușit să înlăture ocîrmuirea patriciană. Tristeții în care avea să-l scufunde căderea tribunului roman Cola di Rienzo i se va adăuga curînd (6 aprilie 1348) durerea morții Laurei, la exact 21 de ani de cînd o cunoscuse. Suferința pricinuită de pierderea Laurei i-a inspirat partea cea mai profundă a *Canțonierului*... Dăruit tot mai mult singurătății și desăvîrșirii operei sale, Petrarca va fi surprins de clipa ultimă cu un tom de Virgiliu drept căpătîi, în ziua de 18 iulie 1374, la Arquà.

Opera lui Petrarca, scrisă în latină și italiană, este dominată de *Canțonier*, cartea celor 317 sonete, 29 canțone, 9 sextine, 7 balade și 4 madrigaluri, în total 366 de poezii, cîte una pentru fiecare zi a anului. Scris într-o foarte frumoasă

limbă italiană, *Canțonierul* este închinat aproape în întregime vieții și morții madonei Laura. Aici ni se dezvăluie Petrarca în toată plinătatea aptitudinilor care fac din el, întâi de toate, un artist al cuvîntului, un suflet închis în retorta eului, cu toate melancoliile lui neliniștite și dulci. Poetul cîntă frumusețea unei femei reale, al cărei nivel de idealizare este stabilit mai mult de tortura neîmpărtășirii iubirii, decît de o capacitate anume a spiritului. Această carte de faimă rămîne jurnalul unui voluptos al măiestriei formale și al mărturisirii elegiace, este locul de întîlnire al armoniilor venite din cuvînt și din evocarea pe care cuvîntul o poartă și o trezește. Admirabil își cîntăplînge Petrarca oscilarea pînă la istovire a sufletului între mistica creștină ce-i oferea înălțarea prin austeritate, la care îl conducea fără voie realitatea, și între avînturile izvorite din plăcerile vieții pămîrești, la care îl împinge rîvnirea senzorială și trăirea în imaginație. Într-un cuvînt, oscilarea între ideea de eternitate și senzația de viață plină a clipei efemere. Aceste pendulări preludiau înfruntarea dintre rațiune și simțire care va triumfa în ideologia și poezia Renașterii. Mișcarea pe care o poartă cu sine îndoiala îl smulge din textura Evului Mediu și-l apropie de omul Renașterii, nerealizat însă perfect de Petrarca, întâi de toate din pricina unei lipse de echilibru caracteristică marilor suflete ce-și găsesc reazăm în sentimente și nu în idei. Izvorul înălțării lui Petrarca stă în energia tumultuoasă a neliniștii și nu în calmul olimpiian al spiritului armonios alcătuit, care se va constitui ca ideal de viață în Renașterea italiană.

I Trionfi (Triumfurile : ale Iubirii, Castității, Morții, Gloriei, Timpului și Divinității) sînt riuri

de terține care încearcă să refacă alegoric epopeea vieții spirituale omenești. Ca oriunde în opera sa, și aici Petrarca se impune mai mult ca poet liric și mai puțin ca poet epic, mai mult în fiecare vers și mai puțin în întregul poemei. Poate este și acesta un semn că Petrarca a fost întâi de toate un mare suflet care s-a realizat în substanța poeziei, deci în calitate, și numai apoi un mare spirit, dotat cu puteri de sinteză care să poată cuprinde și construi amplu. În Africa poetul a dorit să creeze epopeea națională italiană, prin simbolul înfrângerii Cartaginei în cel de al doilea război punic de către Roma pornită spre stăpânirea universală. Dintre operele scrise în limba latină menționăm : *De sui ipsius et multorum ignorantia* (*Asupra ignoranței sale și a multora*), *Apologia contra cuiusdam anonimi galii calumnias* (*Justificare împotriva calomniilor unui oarecare franțuz*), *De vita solitaria* (*Despre viața solitară*), *De contemptu mundi* (*Despre disprețul lumii*), *Bucolicum Carmen*, *De Viris Illustribus* (*Despre oamenii iluștri*), *Epistolae* etc.

ANTONIO PUCCI

(1310—1388)

Una dintre cele mai proemniente figuri din Trecento, Antonio Pucci s-a născut și a murit la Florența. Fiu al unui clopotar, el însuși clopotar în tinerețe, a deținut o slujbă la magistratura comunală care i-a îngăduit ținerea unei permanente legături cu populația atît de felurită a Florenței. Așa se explică de ce toate întîmplările mai însemnate ale vieții cetățenești, epidemii, inun-

dații, foamete, bătălii, și-au găsit ecou în operele sale. Unora dintre acestea poetul le-a consacrat lucrări anume : *Guerra di Pisa* (*Războiul Pisei*), *Centiloquio* — versificare a cronicii lui Villari — etc.

Privită în întregime, opera bogată a lui Antonio Pucci este de o mare diversitate. Ea are caracterul unei cronici, cu articulări destul de laxe, a vieții Florenței și valoarea unui document privind reacțiile populare față de ocîrmuirea și evenimentele cetății. Poezia sa este o relatare voioasă, fluidă și de multe ori plină de umor. Limba e limpede, tratarea cînd ingenuă, cînd facilă, cînd scilpitoare, beneficiind totdeauna de farmecul poeziei populare toscane. A scris povestiri în versuri : *Storia di Appolonio di Tiro* (*Povestea lui Appolonio din Tiro*) și *Storia della Reina d'Oriente* (*Povestea Reginei din Răsărit*), eî și o *Canzone della vecchiezza* (*Canțona bătrîneții*). Canțonele și serventesele, dar mai cu seamă sonetele sale (în cea mai mare parte ri-tornelate), parcurg toată gama de la naiv-moralizatoare la acut-satirice.

GIOVANNI BOCCACCIO

(1313—1375)

Al treilea din cei mai mari trecentiști, Giovanni Boccaccio s-a născut la Paris și a murit la Certaldo. A fost fiul natural al unui negustor italian și al unei franțuzoaice. Și-a petrecut tinerețea la Neapole și o mare parte din viață la Florența, cetate de care era legat sufletește prin cultul pentru Dante Alighieri și Francesco Pe-

trarca. Pe ultimul îl cunoștea, îl iubea și-l considera maestru. La Florența a îndeplinit misiuni publice ca împuternicit al comunei. A fost chemat să deschidă acele prelegeri perpetuate pînă în zilele noastre sub numele de *Lettura Dantis*, dar a fost învins de simțămîntul de dezgust trezit și cultivat de birfitorii și flecarii cetății; din acest motiv, Boccaccio a profesat cu amărăciune îndeltnicirea pentru care avea vocație și entuziasm: exegeza dantescă. A iubit o nobilă căsătorită cu un curtean, bănuită că ar fi fost fiica naturală a regelui Robert de Anjou; ea a trecut în opera lui Boccaccio sub numele de Fiammetta. Este importantă această iubire trecătoare, deoarece îi va inspira nuvela *Fiammetta*, proză cu vii nuanțări psihologice, și pentru că — printr-o imitare palidă a marilor sale modele — își va așeza iubita, în unele sonete, în cercurile Beatricei și ale Laurei, cu un sentiment de adorație pentru creatorii acestor două nemuritoare simboluri.

Decameronul, cea mai însemnată operă a sa, capodoperă a literaturii italiene și universale, cuprinde o seamă de nuvele inspirate din realitatea vremii din care a ales întîmplări stîrnite de tresăririle trupului la licăririle plăcerii, de nebunia erotică și bucuria de viață. Cartea a apărut ca o reacție împotriva corupției și spiritualismului, parte exagerat, parte fals, al vremii sale.

Filocolo e romanul iubirii nefericite dintre Florio și Biancafioro, avînd drept cadru Spania și conturîndu-se pe un fundal bîntuit de evocări mitologice și istorice, fapt ce îl îndepărtează de mersul natural al *Decameronului*.

Ninfale Fiesolano (Poema nimfelor de la Fiesole), este povestea mitologică în octave a iubirii păstorului Africo pentru nimfa Mensola. Atît *Filocolo* cit şi *Ninfale Fiesolano* sînt scrise cu un simţ viguros al realităţii. *Viaţa lui Dante* e o poveste degajată şi plină de farmec, lipsindu-i rîvna fastidioasă cu care istoriografia posterioară a reconstituit firul existenţei marelui florentin. Boccaccio rămîne însă în această lucrare departe de înţelegerea modalităţilor eroice şi a finalităţilor înalt umane trecute din viaţa în opera lui Dante. Boccaccio nu a putut să zboare peste realitate în general şi epocă în special, nu a putut trăi în idealitatea în care este înălţat cititorul *Divinei Comedii*. *Rimele* sale cuprind o împletitură de ecouri din gîndurile şi mai ales simţămintele ce i-au stat temelie operei. Sonetele aduc o notă personală de senzualitate şi ironie şi dau aceeaşi impresie nedistilată de viaţă pe care o degajă opera în proză. Boccaccio desăvîrşeşte apropierea veacului lui Petrarca de Renaştere.

FILIPPO BRUNELLESCHI

(1377—1446)

Arhitect şi sculptor de geniu, Filippo Brunelleschi s-a năcut şi a murit la Florenţa, desfăşurîndu-şi activitatea într-o vreme cînd arhitectura mergea mină în mină cu sculptura. A început prin a lucra aurărie, apoi sculptură, pe care a părăsit-o pentru a se consacra arhitecturii. Opera sa de căpetenie în această direcţie rămîne capela bisericii Santa Maria del Fiore din Florenţa na-

tală, lucrare îndrăzneată în concepție și originală în realizare. În 1403 a participat la concursul pentru poarta de bronz a baptisteriului San Giovanni, și deși concursul a fost câștigat de Lorenzo Ghiberti, panourile de probă ale lui Brunelleschi, ce se află la Muzeul Național din Florența, stau mărturie a talentului și artei sale. De numele lui este legată și ridicarea Spitalului Inocenților (1421—1424), și a Capellei Pazzi (1430), opere simple și emoționante care, împreună cu Santa Maria del Fiore, au dat lovituri goticului suferind de abundența propriei lui dezvoltări.

Dotat cu inteligență deosebită și spirit inventativ în ale mecanicii și construcției, Filippo Brunelleschi a manifestat un viu interes pentru studiile umaniste, deși Giorgio Vasari notează în *Viețile...* că „*nu era un om învățat*“. Iubea poezia lui Dante și avea prieteni printre cei mai mari artiști ai vremii. A scris poezii infuzate de prospețimea versului popular și avind un caracter idilic și gnostic.

BUONACCORSO DA MONTEMAGNO

(1391 ~ 1393—1429)

Născut la Pistoia, a fost pe rînd judecător în Florența, profesor la *Studio Fiorentino* și ambasador pe lingă Filippo Maria Visconti la Milano. A murit la Florența. Sonetele sale stau sub influența lui Petrarca, dar dovedesc un simț particular al naturii și au o problematică hedonistă, anunțînd libertatea spirituală pe care Renașterea se grăbea s-o întroneze.

„Nu aflu încă nimic în viață care să-mi displacă... deoarece în nici un lucru nu-mi displăc mie însumi” — grăiește, prin gura unui personaj, Leon Battista Alberti în *Teogenio*, și în această mărturisire găsim cheia excepționalei personalități a Renașterii timpurii, care a fost Leon Battista Alberti. Arhitect, pictor, cărturar, filozof, moralist, literat, fizician, inginer, matematician, jurist și poet, inima și mintea lui — viguroase în liniște, semețe în atâteaînțelegere, idilice în doruri, curioase în astimpăr, iertătoare în pătrunderi — i-au stat sub semnul măsurii. El a înălțat echilibrul vieții interioare și al manifestărilor omenești de la principiu propriu de viață la doctrină și sens al existenței. Deși poezia lui nu reprezintă un pas important în dezvoltarea speciei formale a sonetului, ne oprim asupra poetului, el fiind un reprezentant tipic al Renașterii italiene, unul dintre primii «oameni universali».

Născut la Genova, Alberti moare la Roma. A învățat din copilărie latina, greaca și matematicile cu celebrul erudit Gasparino Barzizza. La 17 ani îl aflăm la Bologna studiind dreptul, iar șapte ani mai târziu, tot aici, eclesiast în serviciul cardinalului Albergati, pe care l-a însoțit în misiuni diplomatice în Germania și Franța. În 1431 se va stabili la Roma ca secretar papal. Opera sa poartă amprenta universalității pe care o va adînci, puțin mai târziu, Leonardo da Vinci, universalitate atît de diferită de enciclopedismul medieval, terestru și acomodat prin timorare autorității lui Aristotel... În știință, Alberti a inventat camera optică,

reticulul pictorilor, un instrument pentru măsurarea înălțimii munților și altul pentru măsurarea adâncimii mărilor, pe care posteritatea l-a numit „bolidul albertian“. A scris acele *Piacevolezze matematiche* (*Glume matematiche*). Ca arhitect, a elaborat cel mai mare tratat de arhitectură al Renașterii timpurii, *De re aedificatoria* (*Despre arhitectură*), care i-a adus, cu cele 10 cărți ale lui, faima de Vitruviu modern. A realizat proiectele exteriorului bisericii San Francesco din Rimini, biserica San Sebastiano din Montava, fațada bisericii Santa Maria Novella, loggia și capela Ruccelai din Florența etc. Ca literat, a împăcat cultul studiilor clasice cu dragostea pentru limba vulgară, originalitatea cu erudiția, căutînd să pună între toate pornirile spiritului cumpăna experienței proprii. În 1441 conduce la Florența concursul de poezie în limba vulgară numit *Certame coronario*. În Florența a trăit lângă Ficino, dar spiritul său ponderat și practic a refuzat abstracțiunea mistică a neoplatonismului. Leon Battista Alberti a rămas în amintirea posterității mai ales prin tratatele *Della tranquillità dell'animo* (*Despre liniștea sufletească*), *Della Famiglia* (*Despre familie*), *De Pictura*, *De Statua*, *De Jure*, *Pontifex* etc. A scris sonete și canțone care, în limitele epigonismului petrarchist, elogiază frumusețea și armonia lumii, precum și egloge, elegii, cu o putere incantatorie ușor frinată de rigoarea metrului clasic pe care Alberti a încercat să-l repună în drepturi, așa cum va încerca peste două veacuri, cu același succes relativ, Tommaso Campanella. Atît poezia cît și proza sa emană o idealitate care a făcut să

fie iubit de Poliziano, testamentarul și editorul postum al unei părți din această operă uluitor de multilaterală.

LIONELLO D'ESTE

(?—1450)

Principe învățat și cu har poetic, Lionello d'Este, fiu al lui Nicola al III-lea, marchiz de Ferrara, soț al Margheritei Gonzaga, a scris sonete pline de grație și de seninătate atît de dragă lui Leon Battista Alberti, pe care îl admira. „*Am iubit mai mult științele decît armele și am stat de vorbă mai bucuros cu literații decît cu curtenii*“ — mărturisește acest poet prin care poezia renascentistă dobîndește un mic, dar nu neglijabil, spor în eleganța formală. A murit la Ferrara.

DOMENICO DI GIOVANNI zis IL BURCHIELLO

(1404—1448)

Una dintre cele mai singulare figuri ale poeziei Renașterii italiene, Domenico di Giovanni zis *Il Burchiello* s-a născut la Florența, fiind al 8-lea copil în familia unui tîmplar și a unei țesătoare. A dus o viață de vagabondaj și mizerie, atît datorită unui temperament care făcea din el un neastîmpărat, un îndărătnic și un zeflemist, cît și întîmplării de a-și fi pierdut frații și surorile și de a fi avut o căsătorie întru totul nefericită. În epocă era cunoscut ca bărbier pe Via Calimala din Florența, dar mai cu seamă ca spirit bizar,

original și scînteietor, dăruit cu harul poeziei. Prin *bottega* sa a trecut intelectualitatea quattrocentistă a Florenței, așa cum poezia lui a trecut prin cuibul nobililor și leagănul cărturarilor florentini, după ce cunoscuse gloria populară. Cîrtitor împotriva marelui umanist Leon Battista Alberti și dușman al familiei Medici, el a trebuit, după izgonirea Albizzi-lor, să ia drumul exilului, de unde avea să scrie satire împotriva lui Cosimo de'Medici. Se stabilește la Siena, unde duce, asemenea lui Cecco Angiolieri odinioară, o viață de scandal, nesupunere și aventură, ceea ce-i atrage condamnări repetate la amenzi și chiar închisoare. Recluziunea va ascuți în el veselia caustică, iar versurile scrise în acest timp vor fi cunoscute în Florența natală, în Veneția, în Padova etc. Moare la Roma.

Poezia sa, burlescă prin excelență, face trecerea de la poezia lui Cecco Angiolieri la poezia lui Francesco Berni. Aduce însă un element nou: construirea poeziei la voia întâmplării, într-o succesiune fără sens a cuvintelor (*fare a caso*), sau, cum s-a numit de atunci, „alla burchia“, dar avînd acoperirea unei perfecte armonii verbale, de unde și impresia de straniu și umor pe care o degajă. Este acel gen de poezie pe care îl cunoaște poporul nostru („Frunză verde talpa gîștei / Dă-te jos din pod / Că te tai cu sapa“), unele jocuri de copii, poezia uitatului M. Zamfirescu („Văzui oameni de hîrtie...“) și proza lui Urmuz. În literatura franceză îi corespund *fatras*-urile. Acest „fare alla burchia“ își găsea ecorespondența în modalitățile *sui generis* de concepere a operei de artă a pictorului și arhitectului Andrea Orcagna, modalități care vor triumfa în pictura lui Pieter Bruegel și Hieronymus Bosch. Poezia sa, înainte de a fi bi-

zarerie, este o armonie nouă, căreia i se poate bă-nui dincolo de umor un sens criptic pe care nu-l are de fapt, ceea ce deșteaptă însă tresărire de mister... Lipsită de consistență a fondului, ea posedă o mare adâncime a impresiei, conturînd ideea de început a unei noi ordini a lucrurilor și trezind prin desăvîrșirea formală gîndul unui joc demiurgic. Burchiello a apărut într-o epocă saturată de intelectualism, față de care grotescul său a fost o reacție. Ediții postume ale operei sale au fost îngrijite de Lasca.

GIUSTO DEI CONTI

(?—1449)

S-a născut la Valmontone, în ținuturile Romei, într-un an pe care documentele nu-l atestă. A trăit un timp la curtea lui Sigismund Malatesta, în Rimini, unde a și murit. Canțonierul său, *La bella mano* (*Frumoasa mîină*), publicat în 1440, a cunoscut repede faima, dar a fost tot atît de repede uitat. *La bella mano* dovedește că autorul ei este un excelent epigon al lui Petrarca, lipsit de adîncimile maestrului său, însă înzestrat cu o notabilă mișcare elegiacă și dichisire a formei.

LUIGI PULCI

(1432—1484)

Coboară dintr-o familie de poeți și negustori florentini : frații lui, Luca și Bernardo, au fost poeți, fără să fi avut însă talentul viguros al lui Luigi. A

duș o viață frământată, luptându-se cu felurite asprimi ale vieții, dar mai ales cu sărăcia. Cu toate acestea, atât contemporanii cât și posteritatea au asociat numele lui de veselie iremediabilă și risul robust... Intim al lui Lorenzo de' Medici, Luigi Pulci l-a ajutat în unele treburile ale guvernării Florenței, îndeplinind misiuni la Neapole, Roma, Bologna, Milano, Veneția. Intrînd însă într-o dispută cu poetul Matteo Franco, drag și el Magnificului, Pulci va trece în serviciile lui Roberto Sanseverino, urmîndu-l în peregrinări. Destinul i-a rămas vrăjmaș pînă la moarte; i-au fost refuzate pînă și funeraliile religioase, fiind acuzat de scepticism și magie. S-a născut la Florența și a murit la Padova.

Scrierile sale sînt dominate de poemul în octave *Morgante*, scris la îndemnul mamei lui Lorenzo de' Medici, Lucrezia Tornabuoni. Poemul ne ajută cu prisosință să înțelegem temperamentul și stilul vieții acestui mare scriitor. La Pulci buna dispoziție era o vocație. Părea patronat de un spirit al risului. Ilustra cum nu se poate mai desăvîrșit gustul plebeu și-i plăcea să se arate așa cum era: simplu, vulgar, superficial, rudimentar, grotesc. Deși cultivat, ca scriitor a fost lipsit atât de interesul pentru idei cât și de simțul formei frumoase. Imaginația lui nu evolua pînă la fantastic, ci se mărginea să-l substituie cu hipertrofierea unor caractere și situații cu punct de plecare real: *Morgante* e om, însă un om uriaș; îi este foame, însă foamea lui e o bulimie fabuloasă: mănîncă un elefant; se scobește în dinți, însă cu un brad smuls din rădăcini ș.a.m.d. Comicul e comun, realizat cu mijloace brutale, lipsit de intenția ironiei. De multe ori extrage acest ris dintr-un tragic căruia nu-i adîncește sensul. Nu-l interesează caracte-

rele, fincțea analizei, diferențierea personajelor, tipizarea sau un sens pe care poema să-l aibă. De aceea *Morgante* este o lucrare amestecată, fără ax, inegală, fără un tempo al ei. Lipsa de originalitate nu-l supără pe autor. De altfel, în cursul elaborării a folosit din plin trei poeme populare : *Cantare di Orlando*, *Spagna in rima* și *Rotta di Roncisvalle*. Angelo Poliziano i-a dat ideea unui foarte însemnat episod. *Morgante* a fost scris fără altă velleitate decât aceea de a-i înveseli pe Lorenzo și convivi la ospete și serbări. Totuși, el rămîne vrednic de a sta lingă marile epopei ale Renașterii italiene — *Orlando Innamorato* al lui Matteo Maria Boiardo, *Orlando Furioso* al lui Ludovico Ariosto, *Gerusalemme Liberata* al lui Torquato Tasso — prin alte calități decât ale acestora, de multe ori complementare, dintre care forța și naturalitatea sînt cele dintii.

Pulci a mai scris o poemă cu caracter popular, *La Beca di Dicomano* (*Femeia lui Dicomano*), de mai mică însemnătate, și *Cartea sonetelor*, aceasta din urmă conținînd un număr apreciabil de sonete, cele mai multe trecînd dincolo de hazliu, în dezvoltări licențioase. Satira, care lipsea în *Morgante*, se face simțită aici și, împreună cu ea, o mai mare insistență în zugrăvirea caracterelor. *Scrisorile către Lorenzo Magnificul* constituie un document lămuritor asupra vieții amare a poetului.

PIER IACOPO DI IENNARÓ

(1436—1508)

Pier Iacopo di Iennaro, sau Gennaro, s-a născut la Neapole. Ca om politic a fost prețuit de regele Ferrante : a avut importante însărcinări diploma-

tice din partea monarhiei aragoneze, pe care a slujit-o cu credință. Pentru poezia lui Dante Alighieri a avut un adevărat cult, concretizat într-un poem de imitație *Le sei etate della vita umana* (*Cele șase vârste ale vieții omenești*), în care a cedat gustului conceptualist și artificios biruitor în Evul Mediu, gust de care Dante însuși a căutat să se depărteze. Poeziile sale strinse în *Canțonier* descopăr un poet de o vădită abilitate a formei și bărbătească eleganță a conceptului. Spre bătrînețe a scris *Pastorale*, pătrunse de influența lui Sannazaro.

ANTONIO CAMMELLI zis IL PISTOIA

(1436—1502)

„Din tot ce văd fac sonete“ — mărturisește Antonio Cammelli, informându-ne într-o oarecare măsură asupra dexterității sale, dar și asupra lipsei de prejudecăți și de inhibiție prin cultivare. Desul de cunoscut în epocă, și-a luat numele de la provincia natală. Antonio Cammelli este înrudit ca structură sufletească și ca dispoziție spirituală cu Burchiello și Pulci. A scris *Sonetti faceti* (*Sonete hazlii*) pe care le-a închinat Isabellei d'Este. Ca și sonetele înaintașului său Burchiello, *Sonetele hazlii* ale lui Antonio Cammelli creionează imaginea societății quattrocentiste printr-un umor întărit de satiră și apărat de autoironie. Ele continuă vîna sănătoasă a tradiției umoristice toscane, vîna umbrită însă de un discret pesimism care îi slăbește robustetea. Adaptînd tehnicii dramatice a lui Seneca, atît de gustată în secolul său, o nuvelă a *Decameronului* (I, 4), Antonio Cam-

melli a scris tragedia *Filostrato și Pamphila*. A scris și un *Dialog*, proză anticlericală.

S-a născut la San Piero, în provincia Pistoia și a trăit la Reggio ca om de arme în slujba lui Ercole I și Ludovico Il Moro.

MATTEO MARIA BOIARDO

(1441—1494)

Coboritor dintr-o familie nobilă, Matteo Maria Boiardo s-a născut la Scandiano, lângă Reggio Emilia. A primit de tânăr o educație umanistă, trăind apoi în cultul poeziei și petrecându-și timpul în rafinate desfătări literare. Viața i-a fost bogată în evenimente : a iubit și a cîntat în versuri pe Antonia Caprara, a ajuns obiectul unei tentative de otrăvire și a devenit, pe rînd, gentilom al curții ducelui de Ferrara, guvernator al Modenei și guvernator de Reggio, unde a și murit.

Meritul cel mai de seamă al lui Boiardo este de a fi creat epopeea cavaleriească italiană prin capodopera sa, *Orlando Innamorato* (*Orlando îndrăgostit*), în care reînvie lumea cavaleriească a Evului Mediu, cu un suflu nou însă, al iubirii, al aventurii, al fantasticului — expresie a experienței umaniste a Renașterii italiene în al cărei miez a trăit. Cavalerii lui Boiardo au înviat în avatarul setei de viață, setei de dragoste și, ca să vorbim în termenii adagiului lui Terențiu, nimic din ce este omenesc nu le-a fost străin. În *Orlando Innamorato* s-au unit într-o sinteză nouă — pe care o recunoaște însuși autorul în primul cînt — epopeea carolingiană cu spadasiți temerari, sculptați în verticală, stăpîniți, porniți întru apărarea pă-

mîntului natal, și epopeea bretonă furnicînd de eroi ai iubirii eterne care se bucură de un cer mai senin. Canțonierul lui Boiardo, intitulat *Amorum libris tres* (*Cele trei cărți de iubire*), adună poezii petrarchiste doar în formă, întrucît au o vivacitate și o mobilitate a stărilor sufletești care i-au fost străine lui Petrarca. Sonetele sale apar pe textura unei delicateti sufletești ușor înfiorată de briza hedonismului. Opera umanistă (*Carmina*, *Carmina de laudibus*, *Estensium*, *Pastoralia*, *Epigrammata* etc.) deși foarte prețuită de contemporani, prezintă un interes scăzut.

SERAFINO DECIMINELLI DALL'AQUILA
zis L'AQUILANO

(1446—1500)

S-a născut la Aquila. A fost paj al contelui Di Potenza, la Neapole, și mult timp în serviciul cardinalului Ascanio Sforza, la Roma, unde a și murit. Încă din tinerețe s-a consacrat muzicii și acelor forme literare care se acomodau cel mai bine interpretării la diversele instrumente muzicale ale vremii. Compunea cu multă ușurință atît melodii cît și versuri și a rămas cunoscut ca un maestru al epigramei și al acelor poezii glumețe, satirice și anecdotice, de factură populară, numite *barzelette*, *frottole* și *strambotti*. A scris și sonete ce reproduc caractere ale speciilor formale amintite, dar care sînt inviorate de o vagă problematică filozofică. Poeziile lui au cunoscut o mare răspîndire în Italia și chiar în Franța, întrucît reproduceau poezia lui Petrarca, dar desubstanțializată

și modernizată mai ales prin adaptarea la cerințele de petrecere și de modă. Acestui improvizator plin de vervă îi este proprie o anume abilitate de a plasa metafora în planul realului, obținând efecte hiperbolice neașteptate : apa ochilor care plîng se adună rîuri-rîuri și în ea turmele își sting setea ș.a.m.d.

LORENZO DE'MEDICI zis MAGNIFICUL

(1448—1492)

Coborîtor din familia de bancheri Medici, nepot al fondatorului Academiei neoplatonice din Florența, Cosimo dei Medici, și fiu al-lui Piero dei Medici și al Lucreției Tornabuoni, Lorenzo de' Medici, supranumit *Magnificul*, a moștenit mai mult de la bunic decît de la tată iscusința în conducerea treburilor de stat și receptivitatea față de artă și față de tot ce este frumos. De foarte tînră a făcut studii cu iluștrii învățați și urmași Giovanni Arghiropulo, Cristoforo Landino și Marsilio Ficino, împletind învățătura cu instruirea politică și călătoriile în peninsulă. După moartea tatălui său, ajunge — la numai 18 ani — în fruntea statului florentin, căutînd să-i conserve, în anumite limite, tradițiile republicane. Vremea sa a fost vremea înfloririi statului burghez florentin, a fost vremea unei extraordinare reviviscente spirituale și artistice. Această fervoare nemaîntîlnită constituie Renașterea însăși în toată multitudinea manifestărilor ei, Renaștere căreia Lorenzo de'Medici avea să-i rămînă una din figurile cen-

trale. *Magnificul* s-a dovedit mai întâi un diplomat de neîntrecută abilitate și un politician de geniu. După uciderea fratelui său Giuliano (1478) victimă a conjurației Pazzi, Lorenzo trebuie să lupte cu toate greutățile care decurgeau din excomunicarea lui de către papă și din războiul pe care regele Neapolului îl declarase Florenței. În această situație precară, Lorenzo se duce la Neapole, unde reușește să restabilească relațiile de pace, apoi la Roma, izbutind să obțină revocarea interdicției papale. După aceste acțiuni, prestigiul său de pacificator avea să ajungă la apogeu și să domine întreaga Italie.

Literatura nu a fost pentru Lorenzo o problemă de viață. Interesele sale legate de tot ce reprezenta cultura erau prea vaste pentru ca el să se poată dedica literaturii. Poezia lui are o înfățișare fragmentară, dar este scrisă cu talent, cu beneficiul unei întinse culturi ce i-a șlefuit simțul critic și, îndeosebi, cu un gust înnăscut. A cultivat atât formele rafinate ale artei, cât și manifestările artistice spontane ale mulțimii florentine, pe care le savura din plin mai cu seamă în timpul giostrelor și carnavalurilor în al căror vălmășag îi plăcea să se amestece. Personalitate complexă, stranie, instituțională, pe plan etic Lorenzo întruchipa contopirea ciudată dintre un arhanghel al virtuții și un demon al curiozității senzoriale, dintre un păgîn ascuns în subterana plăcerilor și un creștin al elevațiilor. S-au bucurat de prețuirea și protectoratul său cei mai mari artiști ai vremii ca Poliziano, Pulci, Michelangelo și, în general, toată spiritualitatea secolului al cinsprezecelea. Poezia lui Lorenzo de' Medici are calitățile ce decurg din aplicațiile unui spirit fin, predispus la ironie și

foarte cultivat. Îi lipsește o anumită sinceritate, măsură a adâncimii sufletești. Această lipsă este însă înlocuită prin vigoarea reprezentării trăirilor, vigoare infuzată de poezia populară. Arta sa este pătrunzătoare, dar nu adîncă, avîntată, dar lipsită de idealitate. Viermele subtilității prefăce materia solidă a inspirației într-un rumeguș uscat, fapt evident mai cu seamă în sonete ; în cîntece și octave apare o frenezie și o exuberanță care fac din *Nencia da Barberino* și *Triumful lui Bachus și al Arianei* adevărate capodopere.

Altercazione (Dispută), operă de tinerețe, dezvoltă ideea de fericire pe un tipar de filozofie fiiciniană. Rime-le cuprind în marea lor majoritate sonete din care o parte au fost trecute într-un cadru narativ, *Comentariu al Magnificului Lorenzo de'Medici asupra unora dintre sonetele sale*. Inspirat ca formulă din *Vita Nova* a lui Dante Alighieri, *Comentariul* povestește și analizează împrejurările în care au fost scrise sonetele, înlocuind palpitarea clipei de viață reală cu sonete adesea secătuite prin conceptualism și alegorie. *Selve d'Amore (Pădurile iubirii)* și *Ambra*, poezii de iubire scrise în octave, au fost inspirate de Poliziano și Ovidiu. *Caccia con falcone (Vînătoare cu șoim)* și *I beoni (Bețivanii)* sînt poeme înviorate de intonația poeziei populare și de umorul succulent în care excela, pe vremea aceea, Luigi Pulci cu al său *Morgante*. Capodopera lui Lorenzo rămîne *Nencia da Barberino*, amplă suită de octave de o incontestabilă originalitate și frumusețe, în care dulcea inflexiune populară este evidentă. Aici triumfă umorul și dragostea de viață. Leopardi considera *Nencia da Barberino* ca fiind „una

dintre adevăratele noastre idile teocritiene“. Lorenzo a mai scris *Simposio (Banchet)* și drama religioasă *San Giovanni e Paolo*.

BENEDETTO GARETH zis IL CHARITEO

(1450—1515)

S-a născut la Barcelona și a emigrat la curtea aragoneză din Neapole, unde a îndeplinit felurite funcții în secretariatul statului napoletan, sub câțiva suverani. La Neapole și-a petrecut cea mai mare parte din viață și tot aici a murit.

A scris poezii de iubire, poezii cu implicații politice și religioase și două poeme în terține, *Meta-morfosi* și *Pasca (Paștele)*. Și-a intitulat cântonicul *Endimione*, adunînd, sub auspiciile legendei frumosului păstor, rime de influență petrarchescă și provençală. Sînt poezii de inspirație delicată, de reflecție ușoară și umor temperat.

GIROLAMO SAVONAROLA

(1452—1498)

S-a născut la Ferrara și a murit ars pe rug la Florența. Călugăr dominican și superior al mînăstirii San Marco din Florența, Girolamo Savonarola a fost într-o vreme omul cel mai autoritar și ascultat de cetatea-leagăn a Renașterii, cetate pe care a patronat-o spiritualicește și pe care avea s-o diriguiească în timpul cît a fost șef al guvernului instaurat după căderea Medicilor. Eveni-

mentele s-au succedat astfel : Carol al VIII-lea, regele Franței, chemat de Ludovic Sforza pentru a-l ajuta în lupta împotriva uzurpatorului Ludovic Maurul, a cucerit peninsula italică, și a instalat în locul stăpînirii medicee guvernul căruia Savonarola îi va da o nuanță de democrație teocratică. Naivitatea și lipsa lui de pricepere politică au făcut însă ca abilul papă Alexandru al VI-lea Borgia să-l declare eretic și să-l ardă pe rug...

Savonarola rămîne o figură de însemnătate în înțelegerea dinamicii renașcentiste. Opera sa, alcătuită în cea mai mare parte din predici, a apărut ca o reacție la anumite manifestări ale Renașterii ce exagerau hedonismul atît de cultivat de Lorenzo de' Medici. Această operă de mare vehemență, inspirație și simplitate, de o impresionantă coloratură biblică, viziune apocaliptică și simț al realului acuza, de la înălțimea unui suflet puternic, pur și naiv, corupția clerului și desfrîul curții medicee, îndemnînd la întoarcerea către idealul de viață simplă creștină. Savonarola a fost adorat și temut de contemporani. Predicile sale calde și de o aspră sinceritate rămîn pînă azi cel mai mare monument al elocvenței creștine italiene. Ele au fascinat pe Michelangelo, pe Botticelli, pe Guicciardini și pe Machiavelli. Au accelerat, într-un anume fel, Renașterea italiană, trezind conștiința viciilor ei. Au înflăcărat poporul îngrămădit să-l asculte în catedrala Santa Maria del Fiore din Florența sau în piețe și i-au reintronat în suflet idealul de sobrietate și salvare prin credință. Savonarola a ars cărțile lui Petrarca, Boccaccio, Pulci, Poliziano, Lorenzo de' Medici, sccotindu-le îndemn la voluptate, însă a abătut marile spirite ale Re-

nașterii din drumuri lăturalnice și mărunte spre problemele majore ale gândirii și existenței. Poezia sa, expresie minoră a unui suflet mare, desfășoară în formulă petrarchistă firul unei gândiri pasionate și pline de neliniște care — deși De Sanctis o vede ca o umbră întunecată și răzbunătoare a Evului Mediu — face din el un om al evului modern.

LEONARDO DA VINCI

(1452—1519)

Leonardo da Vinci a fost o minune a Renașterii și a tuturor vremurilor, întruchipînd prin artă și învățătură universalitatea. Pictor, sculptor, arhitect, scriitor, botanist, bijutier, hidrolog, astronom, poet, filozof, matematician, strateg, inginer, fizician, constructor de instrumente muzicale și compozitor, Leonardo a căutat să pătrundă în tainele naturii ca om de știință și să-i reproducă formele frumoase ca artist. El concepea natura ca pe un organism mirific și divin pe care mintea omului poate să-l oglindească. Sub semnul acestei concepții și-a desfășurat uriașa activitate în care simțim influența lui Marsilio Ficino. Neoplatonismul ficinian cultiva ideea posibilității cuprinderii de către un singur spirit a întregii învățăături despre univers și existență. Dar a da întruchipare acestei idei printr-o activitate concretă i-a fost hărăzit numai lui Leonardo, și aici își află izvorul măreția lui. Acest avînt demiurg a născut însă grava nepotrivire dintre intenție și putere, nepotrivire pe care o amintește primul *uomo universale* al

Renașterii, Leon Battista Alberti, în unul din **sonetele** antologiei noastre. Hrănind nemulțumirea lui Leonardo, ea explică o anumită lentoare și neputință ce se străvād în arta sublimului artist. Tot ea l-a determinat pe Giovanni Papini să-i așeze pe Leonardo și pe Michelangelo în rîndul „titanilor falși”. Drama lor comună a fost conștiința disproporției dintre vis și realizare : iată marea lor tristețe și unul din planurile pe care cei doi geniali artiști, rivali în viață, s-au întîlnit.

Scritti (Scrierile) lui Leonardo, publicate postum, au fost grupate în *Alegorii, Povestiri, Rime, Gînduri despre natură, Gînduri despre artă*, etc. Ele constituie un jurnal și cuprind notații fugare, adagii, descrieri, meditații, de o impresionantă lapidaritate, putere de pătrundere și simțire. Sînt o ilustrare a multitudinii inepuizabile de interese științifice ale marelui umanist și îi trădează totodată sensibilitatea la misterios și infinit. *Tratatul despre pictură* are un aspect fragmentar. El teoretizează pornind de la experiența proprie în domeniul artei celei mai iubite. Generalizarea plină de vigoare stă lîngă descrierea cea mai minuțioasă : înclinarea spre sinteză a învățatului nu putea înăbuși aptitudinea spre analiză a artistului oprit în sublimul formei și concretului.

Leonardo Da Vinci s-a născut la Anchiano, lîngă Vinci. A studiat de tînăr pictura cu Andrea del Verrocchio și a petrecut mulți ani din viață la Florența, Milano și Roma. Ca pictor a rămas celebru mai ales prin *Gioconda, Cina cea de taină, Sfîntul Ioan Botezătorul*. S-a stins din viață în Franța, în Castelul Cloux, aproape de Amboise, unde și-a trăit ultimii ani ca oaspete al regelui Francisc I.

IACOPO SANNAZARO

(1456—1530)

Cel mai mare poet al Neapolelui din jurul anului 1500 și unul din cei mai mari poeți ai Renașterii italiene, Iacopo Sannazaro s-a născut la Neapole. A fost membru al Academiei pontaniene. Foarte multă vreme s-a aflat în serviciul ducelui Alfonso de Calabria ca „*officiale di casa*“. De altfel, toată viața avea să păstreze o recunoștință afectuoasă prinților de Aragon, urmînd pe ultimul dintre ei, regele Frederic de Aragon, în exil pe drumurile Franței (1501). Murind regele Frederic (1504), Sannazaro se întoarce la Neapole, unde trăiește retras în vila lui Mergellina, reproducînd viața de reculegere și studiu dusă la Arquà de Petrarca.

Sannazaro nu a avut o predilecție pentru sonet. Opera cea mai de seamă a lui este *Arcadia*, povestire pastorală în versuri și proză, scrisă prin 1489 și completată în 1502 și 1504. *Arcadia* a avut o înrîuire uriașă asupra literaturilor europene. Ea marchează începutul literaturii pastorale pe continent și este primul roman modern. Totodată, *Arcadiei* îi revine meritul de a fi contribuit la fixarea definitivă a limbii vulgare și de a fi cultivat o limbă rafinată și armonioasă ; prin țesătura melancoliei ea lasă să transpară neliniștea sufletului care se caută pe sine, preludiind astfel barocul. Sincero — croul în care îl întrezărim pe Sannazaro însuși — își povestește tristețea ce l-a îndemnat să se afunde în ținutul îndepărtat al *Arcadiei*, într-o lume liniștită de păstori și să se supună legilor frumuseții naturale. Idealizată pînă la artificial, doctă și cu anemia inerentă epicului mono-

ton, *Arcadia* a răspuns gustului rafinat al societății corupte și lincede din plină Renaștere. În influențele din Teccrit, Ovidiu și Vergiliu ale *Arcadiei*, Renașterea re trăia, pe planul nostalgiei, un ideal de cultură antică, atât de viguros cu un secol în urmă.

Iacopo Sannazaro a scris multe opere latine: *De partu Virginis* (*Despre nașterea Fecioarei*), *Eclogae piscatoriae* (*Egloge pescărești*), *Eclogae, Elegiae, Epigrammata*, lucrări care desăvîrșesc propriul lui gen bucolic sau reproduc stilul vesel al acelor *gliuommere*, atât de înfloritcare la Neapole.

GIOVANNI PICO DELLA MIRANDOLA

(1463—1494)

Filozof, învățat și poet de expresie latină și italiană, strălucit reprezentant al umanismului florentin, Pico della Mirandola rămîne una dintre mințile cele mai scilpitoare pe care le-a zămislit neamul omenesc. Cugetător cu o mare putere de pătrundere, de o debordantă erudiție, de un viu neastîmpăr al curiozității intelectuale, de o nemaiîntîlnită cutezanță și bogăție a ideatiei, beneficiarul unei uluitoare memorii și al unei precocități rămase celebre, iar, pe de altă parte, de o puritate și noblete sufletească rară, frumos „ca un zeu“, filozoful italian a trăit 31 de ani, viață în care a încercat să cuprindă și să ilustreze toate direcțiile de manifestare ale spiritului uman.

Coborîtor dintr-o familie aristocratică și foarte avută, conte de Mirandola și Concordia, Pico își revendica descendența din împăratul Constantin

cel Mare. Mama sa, foarte cultivată și cu o deosebită aplicare pentru literatură și artă, era sora poetului Matteo Maria Boiardo, autorul epopeei *Orlando îndrăgostit* și nepoată a umanistului Tito Vespasiano Strozzi. Fiul ei și-a început instruirea universitară învățînd dreptul la Bologna, dar nu peste mult timp îl părăsi pentru a pleca să studieze și să țină cursuri și conferințe la cele mai prestigioase universități din Europa, impresionînd oriunde prin sagacitate, erudiție, noutatea și frumusețea argumentării. Era un fervent adept al *disputațiilor*, acele dizertații urmate de dispute, ce coborau din Evul Mediu, menite să lămurească probleme încîlcite, dure sau noi ale teologiei și filozofiei și să adune la aceeași tensiune intelectuală gînditorii unei universități, academii, țări sau chiar ai continentului. Pe rînd, deprinde și pătrunde pînă în înțelesurile criptice *Biblia*, *Cabala*, *Talmudul*, *Coranul*, stăpînește filozofia lui Platon, Aristotel, filozofiile Orientului antic, Etica, Logica, Fizica, Matematica, Retorica, Astronomia și toate celelalte științe pozitive ale acelor vremi. Spre sfîrșitul vieții manifestă o certă sensibilitate față de dogmatica dominicană a lui Savonarola. Acesta îl va tulbura profund prin predicile sale, așa după cum îl va impresiona pe Angelo Poliziano, Michelangelo Buonarroti, Niccolò Machiavelli și alte mari spirite ale Renașterii italiene. În clipele prematurii sale morți, după o oscilație de cîțiva ani, a cerut să intre în rîndul călugărilor acestui ordin și le-a îmbrăcat cu pietate haina. Cunoștea mai multe limbi europene, iar dintre limbile vechi vorbea și scria cu ușurință în latină, greacă, arabă, ebraică și caldeeană. Evenimentul cel mai de seamă al activității și poate al întregii sale vieți l-a constituit publicarea în 1486 la Roma a celor *Nouă sute*

de teze, lucrare grandioasă ce sintetiza tot ce min-tea omenească dăduse mai bun pînă atunci în toate cîmpurile de investigare ale gîndirii și ex-punea totodată propriile sale concepții filozofice. Aceste teze, ce se numeau și *concluzii*, urmau să fie discutate public la Roma de către învățații în-tregii lumi, anume adunați aici prin invitația și cheltuiala lui Pico, și ar fi constituit, fără îndo-ială, unul din cele mai însemnate evenimente știin-țifice ale istoriei. Dar papa Inocențiu al VIII-lea învinuiește de erezie treisprezece dintre ele. Pico este invitat să renunțe la aceste teze, dar filozo-ful nici nu s-a gîndit să primească propunerea. Scrie chiar o *Apologie* (1487), întru apărarea lor, ceea ce nu împiedică însă lansarea de către papă a bulei de excomunicare din 1487, în urma căreia Pico della Mirandola, ajuns la cea mai înaltă faimă europeană, ia cu de la sine putere calea surghiu-nului în Franța. Este însă prins pe drum și ținut în reclusiune la Vincennes pînă în 1488, cînd în urma intervențiilor prietenilor — și să nu-l uităm printre aceștia pe Lorenzo de' Medici — revine în Florența care îl va îmbrățișa fără rezervă și îl va ocroti. Magnificul îi va oferi cetățenia floren-tină și o vilă la Fiesole, vilă în care și-a trăit restul vieții sale retrase, austere, pure și devotate me-ditației filozofice și teologice. Tot aici s-au ținut adunări ale Academiei platonice din Florența în timpul cît, prin hotărîre papală, i s-a îngăduit să stea lîngă și nu în Florența. În aceste colocvii cărt-urărești își va expune opiniile filozofice în fața prietenilor săi din Academie, ca Marsilio Ficino, Cristoforo Landino, Gemistos Plethon, Girolamo Benivieni și mulți alții. Tot aici reface citeva din-tre lucrările sale: *Heptaplus, de septiformi sex dierum Geneseos enarratione* (*Eptaplu, sau despre*

interpretarea în șapte feluri a celor șase zile ale Genezei) 1490, în care formulează o nouă aplicare a cosmogoniei mozaice, *De ente et uno* (Despre ființă și unitate), publicată în 1489 și 1496, începe lucrarea *Disputationum in astrologiam libri duodecim* (Dispută împotriva astrologiei) și lucrarea pe care o visa a-i fi opera fundamentală, *Concordanța dintre Platon și Aristotel*, în care, contrar uzanței filozofice a timpului de a opune pe Aristotel lui Platon, interpretează opera celor doi filozofi greci în ceea ce are concordant, manifestând și cu acest prilej acea sete vie de a cuprinde într-un sistem întregul produs, oricât de discordant, al minții omenești din toate timpurile, în limitele unui eclecticism ce nu era străin niciunuia dintre marii gânditori și artiști ai Renașterii italiene. Această tendință se vădise de altfel și în lucrarea sa *De dignitate Hominis* (Despre demnitatea omenească), operă îndrăzneată și cu o evidentă matrice platonică, în care definește demnitatea prin libertatea voinței și prin capacitatea omului de a deveni, prin creație și gândire, asemănător lui Dumnezeu.

Pico della Mirandola s-a născut în castelul de la Mirandola și a murit la Fiesole.

Mai puțin este cunoscut ca poet. *Rimele* sale au fost publicate de Giolito de' Ferrari în 1553, însă adevărata lor punere în lumină avea s-o facă o serie de istoriografi literari din secolul al XIX-lea, dintre care sînt demni de amintit mai ales Ceretti și Dorez (*Sonetti inediti del Conte Giovanni Pico della Mirandola, messi in luce da F. Ceretti*, Mirandola, 1894 și Léon Dorez, *Sonetti del conte Zoanne de la Mirandola, La Nuova Rassegna*, 1894, 2, 100—114). Ele nu depășesc în cea mai mare parte a lor tiparul petrarchist, bate însă dinspre

ele o adiere neliniștită dincolo de care presimțim tumultul larg al spiritului său. Închină poezii de iubire Margheritei de' Medici, străbătute de accente de profundă sinceritate, de altfel ca și poeziile lui filozofice.

MARCO ANTONIO TEBALDI zis IL TEBALDEO
(1463—1537)

S-a născut la Ferrara. A dus viață de curtean, trăind și dezvoltându-se în climatul de cultivare a artelor și literelor în care se complăceau urmașii lui Hercule-d'Este. Aceștia făcuseră întorsura de la viața de violență și cruzime — celebră în familie — la întretinerea unei atmosfere de mecenat. În 1496 a trecut la Mantova, la curtea lui Francesco Gonzaga, căsătorit cu Izabella d'Este. Moare la Roma.

Opera lui Tebaldeo este formată din egloge, epistole în rimă terță, poezii ocazionale și farse. Poeziile au fost strinse în *Opere d'Amore* (1499). Ele și-au câștigat aprecierea contemporanilor — printre care îi amintim pe Bembo și Castiglione — ce regăseau aici imaginile naive și hiperbolice, dar de o frumoasă sinceritate, din popularele *strambotti*.

NICCOLÒ MACHIAVELLI
(1469—1527)

Istoric, gânditor și scriitor florentin. Tinerețea sa nu este cunoscută, dar știm că a coincis climatul de efervescență spirituală, belșug și pace al

vremii lui Lorenzo Magnificul. Italia din timpul lui Machiavelli însă era Italia conspirațiilor, vrăjmășiilor cumplite, uzurpării și războaielor, asemănându-se în multe privințe Italiei lui Dante. Machiavelli a fost contemporan luptei dintre Ludovic Maurul și Galeazzo Visconti pentru stăpânirea Milanului, trecerii Alpilor de către armatele cuceritoare ale regelui Carol al VIII-lea al Franței, alungării familiei Medici din Florența, instaurării guvernului lui Savonarola, restaurării familiei Medici...

În 1499 a fost numit secretar al celei de a doua cancelarii „a treburilor războiului și stăpînirii dinăuntru“. În anii următori, a îndeplinit numeroase misiuni diplomatice la diverse curți europene. În anul 1512, o dată cu restaurarea familiei Medici, Machiavelli este înlăturat din secretariatul cancelariei republicii, fiind socotit partizan al lui Pier Soderini, gonfalonierul pe viață al Florenței, iar un an mai târziu este acuzat de a fi făcut parte din conspirația antimedicee a lui Pier Paolo Boscoli și aruncat în temniță. Deși a fost găsit nevinovat, i s-a impus să părăsească Florența, și astfel îl găsim retras la o mică proprietate pe care o avea la San Casciano. În reculegerea și detașarea pe care împrejurimile i-o îngăduiesc, Machiavelli scrie *Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio* (*Discursuri asupra primei decade a lui Titus Livius*), 1512—1513, pe care o întrerupe pentru a așterne celebrul *Il principe* (*Principele*), 1513. În 1520 Studiul Florentin îl însărcinează cu scrierea istoriei Florenței și astfel apar *Storie Fiorentine* (*Istoriile florentine*).

Machiavelli a fost un mare și original gînditor politic. După Dante, el reprezintă conștiința cea mai puternică a italianității. Activitatea politică a

spiritului a definit-o ca o activitate de sine stătătoare, independentă de activitatea religioasă și morală. El degajă actul politic de atotputernicia moralei, recomandând ca politica să se opună chiar normelor acesteia, atunci când împrejurările o cer, întrucât succesul este singura ei rațiune de a fi. Concepția lui privind conducătorul de stat este expusă mai cu seamă în *Il Principe*, pentru care a avut ca model pe Cesare Borgia. Aici dezvoltă o originală dialectică a săvârșirii binelui și răului de către conducător, în vederea atingerii singurului scop care trebuie să-l anime: desăvârșita organizare statală. Iar statul era, după Machiavelli, o entitate de sine stătătoare, nu o creație a rațiunii. Astfel el ridică înțelegerea necesității la treapta de virtute supremă a unui conducător.

Opera sa literară, alcătuită din proză, literatură dramatică și poezie, are o importanță mai mică. Ea este lipsită de adâncimea și gravitatea scrierilor lui istorice și filozofice, situându-se la periferia creației sale, cu excepția comediei *Mandragola (Mătrăguna)*, 1520, pe drept socotită cea mai reușită operă dramatică din Cinquecento și capodoperă a literaturii italiene. Proza lui cultivă din abundență ironia și risul, limbajul licențios, sondairea neghiobiei omenești și face dovada unui simț viu al realului. Dar, așa cum mărturisește el însuși, poeziile sale nu vor adăuga vreo picătură de apă Heliconului... Cu toate acestea, poezia i-a rămas pentru totdeauna o veleitate: în unul din eseurile lui asupra ingratitudinii se plînge că Ariosto, trecînd în revistă poeții contemporani într-unul din cînturile epopeei *Orlando Furioso*, l-a omis. Poezia sa este bîntuită de prozaism și de imitarea unor modele ilustre, imitare care, în

Renaștere, a început ca virtute și, trecînd în reflex, a continuat în multe cazuri ca patimă penibilă.

I Decennali, suită de poeme pline de ecouri politice și relatări cu caracter de cronică, au avut o mare circulație în întreaga Toscană bîntuită de frămîntări. Ca tematică ele își află o evidentă ascendență în *Divina Comedie*. Spre deosebire de prea puțin machiavelicul său unic sonet, inserat în antologia noastră, *Decenaliile* au un ritm alert, cuvîntul are forță, imprecizia, aplomb, ironia acid, sarcasmul, gravitate, amintindu-l pe adevăratul Machiavelli.

PIETRO BEMBO

(1470—1547)

Născut la Veneția, moare la Roma. Tatăl său fiind ambasador al Veneției, tînărul Bembo are prilejul să călătorească și să stea, pe rînd, la Florența, Messina, Padova, luînd de timpuriu legătura cu mișcarea artistică atît de diferențiată după fiecare din aceste orașe-cetăți, frecventînd școli și academii, audiînd umaniști de talia unui Constantin Lascaris. În 1505, aflîndu-se la curtea din Ferrara, scrie *Dialogo degli Asolani* (*Convorbiri la castelul din Asolo*), lucrare închinată Lucreției Borgia, unde expune în formă prolixă o doctrină, influențată de Platon, asupra iubirii. Aici Bembo dezvoltă arboriform teorii în care înflorește pseudo-problema și artificii. Între 1506 și 1512 îl găsim la curtea din Urbino ca secretar al lui Giovanni de' Medici, viitorul papă Leon al X-lea. După 1512 se află la Roma, unde scrie dialogul *De imitatione* (*Despre imitație*) și *Prose della volgar lin-*

gua (*Scrieri despre limba italiană*), 1525, lucrare de mare importanță pentru ilustrarea concepției lui Bembo asupra limbii. În 1535 își tipărește poeziile sub titlul *Rime*. Patru ani mai târziu, este numit cardinal de către Papa Paul al III-lea, iar în 1547, anul morții sale, se pune chiar problema de a fi ales papă.

Importanța lui Bembo pentru cultura italiană este legată mai întâi de problema limbii. Opera sa marchează unificarea lingvistică și stilistică a literaturii peninsulei și biruința definitivă a limbii italiene. În timp ce Baldassar Castiglione declara că fiind lombard nu se rușinează să scrie în lombardă, iar Giangiorgio Trissino proclama o *vulgară ilustră* alcătuită din toate dialectele italiene, Pietro Bembo, conștient de vitalitatea și frumusețea dialectului toscan, impune vulgara de nuanță florentină, mărturisind ca model mai mult pe toscanii Petrarca și Boccaccio și mai puțin limba populară. În literatură, Bembo a cunoscut o faimă rar întâlnită. Încă din epocă se vorbea despre *bembism* și *bembiști*. Contemporanii vedeau în el un prinț al poeziei și prozei, recunoscându-l ca tip al omului de litere desăvârșit. Poezia sa, alcătuită cu mult meșteșug, reușește, în aspirația ei spre un *summum* al eleganței, să se îndepărteze de eleganță din cauza construcției pretențioase. Rămîne însă apărută de un simț aristocratic al prozodiei.

BARBARA TORELLA

(~1475—1533)

Născută la Ferrara. Se știe despre ea că a fost căsătorită cu Ercole Bentivoglio, pe care l-a părăsit din iubirea pentru tinărul poet, cavalerul Er-

cole Strozzi. Acesta, pentru a o sustrage insistenței amoroase a lui Alfonso d'Este, duce de Ferrara și soț al Lucreziei Borgia, se căsătorește cu ea, însă, la 13 zile după căsătorie, este găsit asasinat. Unii l-au bănuț de crimă pe însuși ducele Alfonso d'Este, alții pe Galeazzo Sforza di Pesaro, alții pe un om al primului ei soț. Moartea lui Ercole Strozzi inspiră Barbarei Torella poezii de tulburătoare simțire și profund lirism.

Dintre sonetele pe care le-a scris, *Săgeata-ruptă, tolba risipită...* este unul dintre cele mai sincere și mai frumoase ale poetei și ale secolului ei.

LUDOVICO ARIOSTO

(1474—1533)

Născut la Reggio Emilia, moare la Ferrara. Studiază dreptul la Ferrara, părăsindu-l însă pentru a se dăruț cunoașterii clasicilor. A debutat cu versuri latine (*Ad Albertum Pium* ; *Lydia* ; *In Lenam* etc.), inspirate de Ovidiu, Horațiu, Catul, însă va îmbrățișa curînd limba vulgară, căreia îi va da o strălucire cu totul aparte în *Orlando Furioso*. În 1501, îl aflăm căpitan al cetății Canossa, dar își părăsește slujba, intrucît agreea mai puțin viața de militar și mai mult viața de spiritualitate și rafinament de la Curtea din Urbino a familiei d'Este. Astfel, în 1503 intră în serviciul cardinalului Ippolito d'Este, fratele ducelui Alfonso I d'Este, care îl trimite în misiuni diplomatice pe lîngă papi și principii (1503—1517), speculîndu-i din plîin vocea diplomatică. În felul acesta marele poet va

fi sustras, poate cu bunăștiință, preocupărilor literare pe care, în adânc, cardinalul le repudia, dar la suprafață le întreținea pentru a da impresia unui Mecena. În 1517, Ariosto refuză o misiune în Ungaria și cardinalul se dispensează de serviciile sale. Ducele Alfonso I d'Este îl primește la curtea lui, dar îl trimite guvernator în sălbaticul ținut Garfagnana. În 1525 se retrage la Ferrara, consacrându-se exclusiv literaturii și în special desăvârșirii capodoperei sale, *Orlando Furioso*, pe care o publică în ediție definitivă în 1532.

Sonetul este o specie formală atacată de Ariosto fără deosebite virtuți. Prin unele sonete se apropie prudent de satiră. El a rămas în posteritate prin piesele de teatru *La Cassaria (Lada de aur)*, *I Suppositi (Cei confundați între ei)* etc., prin satire, dar mai ales prin epopeea *Orlando Furioso*, pentru care a fost încoronat ca poet la Mantova de către Carol Quintul. Epopeea, cuprinzând 46 de cînturi, este scrisă în octave și are ca subiect luptele dintre creștinii conduși de Carol Magnul și maurii conduși de Agramante. *Orlando Furioso* ne poartă într-o lume a dragostei, a aventurii și a vitejiilor, lume care cuprinde deopotrivă cerul și pămîntul, naturalul și supranaturalul, extinzîndu-se în fantezie, în vis, în iluzie și în cîntec.

Materialul faptic, de o extraordinară bogăție, nu este al lui Ariosto, ci al întregii literaturi epice medievale și moderne italiene, franceze și spaniole de pînă la el. A lui Ariosto este însă viguroasa putere de rețrăire a faptelor, capacitatea de a crea verosimilitatea, limbajul nou și armonios, vibrația în fața idealului de frumusețe, căruia i s-a închinat întreaga Renaștere, omenescul turnat în faptele cele mai felurite, infuzarea visului în realitatea rece și aspră, jocul măiestru ce fură citi-

torul în apele iluziei. Lumea ariostescă este însă zugrăvită în manifestările ei exterioare. Însăși mișcarea lăuntrică a personajelor este redată indirect, prin act și descriere, ceea ce conferă de altfel poemei deosebite virtuți plastice.

MICHELANGELO BUONARROTI

(1475—1564)

Michelangelo Buonarroti (născut la Caprese, mort la Roma), rămîne unul dintre cele mai înalte spirite pe care le-a zămislit specia umană. Sculptor, pictor, arhitect, poet și constructor, el ilustrează, alături de Leon Battista Alberti, Pico della Mirandola și Leonardo Da Vinci, pornirea spre universalitate, pornire cultivată de neoplatonismul fici-nian. Frumusețea a fost cumpăna și sensul vieții lui. Prin descoperirea ei în marmura amorfă sau în trupul omenesc, genialul artist a rîvnit la comuniunea cu absolutul. Sculptura, pictura și poezia se unesc spre a-l ajuta întru această descoperire salutară, unire care explică solidaritatea celor trei arte. Nici o disjuncție nu există între ele, deoarece sînt forme ale artei unice, dar nici una nu este indeajuns de aptă pentru a putea re-crea visata frumusețe divină în desăvîrșirea și vastitatea ei. În această concepție se află izvorul tristeții, al abandonării în ideea zădărniceii artei și al pesimismului său. Renunțarea la idealurile de artă ce i-au turmentat existența și căutarea absolutului în forme ale spiritualității pure și nu în artă explică atît evoluția plasticii sale de la frumosul figurativ la frumosul abstract, de la sculptura clară la mar-

mura cu contururi nedeslușite (*Pietà*, *Rondanini*), cît și versurile în care mărturisește zădărnicia artei, superioritatea frumosului natural față de frumosul estetic și sentimentul de neputință înaintea frumuseții eterne (sonetele către Vittoria Colonna). Această transformare spirituală survenită în a doua jumătate a vieții sale este de fapt numai un transfer al energiei din artă în credință, dintr-o zonă în alta a spiritualității, și în acest sens greșeste Romain Rolland care a creat mitul unui Michelangelo învins : spiritul său a rămas același : dantesc, voluntar, adînc, turmentat, consecvent propriei convingeri.

De la marele artist toscan ne-au rămas aproximativ 300 de poezii — sonete, madrigale, canțone, tertine, octave — pe care nu le-a publicat în timpul vieții. Abia în 1623 poeziile i-au fost publicate de către nepotul omonim, Michelangelo Il Giovane (sau *Il Giovine*, sau *Il Nipote*), poet el însuși, senator florentin și membru al prețioasei *Accademia della Crusca* (a *Tărilor*). Nepotul editor însă le-a restructurat, le-a denaturat de teama greșitei interpretări de către posteritate a valenței lor platonice, le-a îndulcit în gustul formalismului manierist, le-a schimbat adresa și le-a trădat sensul cel mai adînc. Textele originale au fost publicate tocmai în 1863 de către Cesare Guasti, iar prima ediție științifică a fost scoasă la lumină în 1897 de către filologul german Karl Frey.

Mari critici și istorici de artă italieni și străini l-au neglijat în întregime pe Michelangelo poetul. Francesco de Sanctis parcă nici nu ar fi auzit de el. Dar Michelangelo este nu numai un adevărat poet : este cel mai mare poet liric din Cinquecento. Evoluția poeziei lui Michelangelo cunoaște trei etape. Prima, pînă în 1533, este perioada în care se

resimt influențele poeziei *dotta* și, mai ales, ale celei populare. În această poezie, uneori strambottescă, uneori burchielescă, întâlnim ecouri din Poliziano, Lorenzo de' Medici, Luigi Pulci, L'Aquilano, Il Tebaldeo și, în general înrîurirea operelor contemporane care purtau pecetea de gust a magnificului Lorenzo de' Medici. Este o poezie ce cultivă aspectul formal al petrarchismului. O a doua etapă (1533—1546), poartă amprenta maturității și a unei evidente originalități. Influența casei de' Medici se conturează de data aceasta prin filozofia școlii neoplatonice, cîndva patronată spiritual de Lorenzo, în special prin filozofia lui Marsilio Ficino. În acești ani, Michelangelo scrie cu o pană inspirată sonete închinare frumuseții tînărului cavalier roman Tommaso Cavalieri și are prilejul să adincească experiența platoniciană. Contemporan ilustrului artist, Francesco Berni îl opune puzderiei de petrarchiști, sesizînd în poezia marelui poet experiența spirituală : „*Ei dice cose, e voi dite parole*“ : „*El (Michelangelo n.n.) vorbește despre lucruri, iar voi ziceți cuvinte*“. În aceeași poezie, Berni mărturisește : „*....darei d'havelle / Lette tutte nel mezzo di Platone*“ ; „*....aș spune că le-am citit pe toate în miezul învățăturii lui Platon*“. Dinspre sfîrșitul acestei perioade datează și sonetele închinare Vittoriei Colonna, monologuri în jurul ideii de iubire și a dubletului frumos estetic — frumos moral. Dacă s-a afirmat despre acestea că nu sînt poezii de iubire, noi am spune tocmai că sînt poezii de iubire, nefiind poezii de dragoste. Ele spiritualizează sentimentul lămurindu-l prin focul durerii. În această zonă spirituală, sonetele dedicate Vittoriei Colonna se întîlnesc cu cele închinare lui Tommaso Cavalieri. Într-o a treia etapă, după 1547, poezia lui Michelangelo este exclusiv o poezie

a rugăciunii. Multe din sonetele acestor ani sînt capodopere și chiar modele ale genului. Asprimea expresiei se menține, este însă incandescentă și are acea limpezime de iezer vulcanic a marilor suflete sincere, limpezime prin care se străvede adîncul.

BALDASSAR CASTIGLIONE

(1478—1529)

Născut la Casatico (Mantova), moare la Toledo. După ce și-a făcut studiile la Milano, duce viață de curtean pe lângă Francesco Gonzaga și apoi pe lângă familia Montefeltro din Urbino, de la care avea să primească diferite însărcinări diplomatice în Anglia, Franța, Roma. La Roma va cultiva prietenia lui Raffaello Sanzio, care îi va face portretul în ulei. În jurul anului 1520 intră în cinul ecleziastic. Îl aflăm la un moment dat ca trimis al papei Clement al VII-lea în calitate de nuntiu pontifical la curtea lui Carol Quintul.

Baldassar Castiglione a scris sonete preaslăvind ținuturile italiice. Prin ele ia parte sufletește la evenimentele triste prin care trecea Italia. Faima i-o aduce însă *Il Cortegiano (Curteanul)*, 1528, tratat în care definește tipul ideal de om al Renașterii, acesta trebuind să fie, înainte de toate, un om al dezvoltării armonioase. Omul de curte va dispune de o desăvîrșire fizică și intelectuală, de eleganță, măsură, demnitate, vitejie, modestie. Va fi un iubitor al artelor și al poeziei. În iubire trebuie să se ferească de senzualitate și să cultive numai ce este nobil în ea. *Curteanul* are o importanță esențială pentru întregirea cunoașterii complexului de caracteristici ale Renașterii italiene.

RAFFAELLO SANZIO

(1483—1520)

Marele pictor, arhitect și arheolog al școlii romane, Raffaello Sanzio sau Santi sau Sancti, pictorul sublimului făpturii omenești, a lăsat rătăcite printre schițele sale și câteva poezii. Sînt șase sonete, din care terminate doar patru. Toate au variante, însă nici unul nu este dus la desăvîrșirea formală și la acea calitate a fondului care să-l scoată din condiția diletantului. Ele au fost găsite pe spatele sau marginile diferitelor schițe, mai cu seamă pe schițe ale *Disputei*. Par să fie scrise prin 1509, în timp ce picta *Stanza della Segnatura*, odaia din Vatican în care papa semna actele pontificale, unde se află printre alte scene alegorice mai mici, patru dintre marile sale compoziții : *Școala din Atena*, *Disputa*, *Parnasul* și *Jurisprudența*. Sonetele ar avea legătură cu o dragoste a lui Raffaello pentru o tinăără Fornarina din Roma, ale cărei trăsături apar în *La donna velata* (*Doamna cu vâl*) din Galeria Pitti de la Florența. Identitatea acestei Fornarine a fost, și încă este, controversată. Cercetători contemporani înclină să creadă că sub acest nume s-ar fi ascuns Margherita lui Francesco Lutti, brutar din Roma. Iubirea pentru Fornarina nu a durat mult și a fost tănuită de Raffaello, motiv pentru care sonetele lui au versuri criptice. Autenticitatea acestor sonete a fost contestată, însă fără succes. Ele nu aduc vreun spor strălucirii artistului, dar desăvîrșesc imaginea sa de om al Renașterii ce tinde spre idealul de *uomo universale*. Sonetele lui Raffaello sînt de o delicatețe aparte, au reminiscențe din Petrarca și unele stingăcii de limbă.

VERONICA GAMBARA

(1485—1550)

Una dintre cele mai cultivate femei din Cinquecento a fost Veronica Gamba, soția lui Gilberto al X-lea, senior de Correggio. Rămânând văduvă de tânără, își destăinuie durerea în sonete prețuite de contemporani. Tragedia ei își găsește o corespondență în viața Vittoriei Colonna și a Barbarei Torella. Tinăra poetă, ce întreținea altădată relații cu cei mai de seamă cărturari, artiști și poeți ai vremii, dintre care Pietro Bembo era primul, se va izola în durere, își va vopsi în negru locuința, trăsura, lucrurile și va scrie sonete pătrunse de o emoție pe care poezia ei, rece, elegantă și convențională pînă atunci, nu o cunoscuse. Cu toate acestea, sonetele sale rămîn sub pecetea unei austerități care o opune Gasparei Stampa. Un interes aparte au scrisorile.

PIETRO ARETINO

(1492—1556)

Pietro Aretino s-a născut într-un spital din Arezzo, ca fiu al unei curtezane de cea mai obscură sorginte, și a murit la Veneția, unde a dus o viață strălucitoare, fiind protejat al dogelui Andrea Gritti. Și-a cîștigat singur existența începînd de la 13 ani cînd intră în serviciul unui legător de cărți din Peruggia. Mai tîrziu îl găsim într-o umilă slujbă la bancherul Agostino Chigi din Roma, cel mai bogat om al lumii în acea vreme, apoi călugăr capucin la Ravenna, după care, zvîr-

lind rantia, intră în serviciul papei Leon al X-lea. Beneficiind prin fire de o sănătate robustă, de un curaj demonic, de o nestăvilită poftă de viață, de o viguroasă bună dispoziție, de o senzualitate fără cenzură, avînd gustul trivialului și o totală lipsă de scrupule, Aretino, grație unei inteligențe vii și unei emerite științe de a șantaja, de a se face cunoscut prin hulire, adulat din teamă și atrăgător prin vicii, reușește să ajungă unul dintre cele mai circulante nume din Europa. De marile spirite ale vremii lui se apropia cu o sfială disimulată sub masca ironizării filozofilor, dar izvorită dintr-o lipsă de cultură. Nu avea o deosebită instruire umanistică, literară sau lingvistică, însă căuta să se impună printre cei mai mari poeți și literați, într-o vreme cînd curțile princiare erau pline de erudiți și de poeți care improvizau în latină cu aceeași ușurință cu care o făceau în italiană. În a doua parte a vieții se retrage la Veneția : casa lui era locul de întîlnire al literaților, artiștilor, histriionilor, principilor, curtezanelor, intrigantilor, chefliilor. Veneția ajunsese o scenă pe care Aretino își desfășura viața de satrap mefistofelic. Era încărcat de onoruri. Giovanni de' Medici voia să-l facă principe peste Arezzo, Francisc I îl dorea curții sale, Iuliu al III-lea avea de gînd să-i dea investire de cardinal. Tizian i-a făcut portretul, Sansovino îl adora. Primește daruri grele de la sultanul Turciei, de la duci, principii, curtezane, pirați. Trăiește sardanapalic, se lasă aprins de toate voluptățile, coboară în toate viciile, urcă în toate rîvnirile. Literatura îi astîmpără setea de glorie și-i servește perfect rețelei de intrigi și mai cu seamă îmbogățirii. Aretino primea bani ca să vorbească, Aretino primea bani ca să tacă. *Scriso-*

rile lui sînt pline de linguşire, după cum sînt pline de trufie. Acţionează cu siguranţa unui magician şi sub fascinaţia lui este cuprinsă întreaga peninsulă. Josnicia îi atrage atentate.

Aretino a rămas în literatură mai ales prin pie-sele sale de teatru. *La Cortigiana* (Curtezana), 1526, *Il Marescalco* (Mareşalul), 1533, *Lo Ipocrito* (Ipocritul), 1542, *Il Filosofo* (Filozoful), 1546 ; lip-site de puterea construcţiei şi a sintezei, dar de o viguroasă forţă de zugrăvire a caracterelor şi de pătrundere a vieţii, ele i-au atras aprecierea lui Rabelais şi Shakespeare. *Lettere Volante* (Scrisori volante) marchează debutul genului pamfletar al jurnalismului politic. Giulio Romaho (1499—1546), a gravat cîteva desene lubrice, pe care Aretino le-a întovărăşit cu cele 16 celebre *Sonetti lussu-riosi*, sonete fără perdea, stîrnind astfel scandal, dar sporindu-şi în subterană faima. *Ragionamenti* (Convorbiri) şi mai ales *Lettere* (Scrisori), ul-ti-mele tixite de sonete, sînt o oglindă a meritelor şi a scăderilor sale atît în literatură, cît şi în viaţă. Stilul este spontan, proaspăt, uşor, discursul are fluiditatea limbii vorbite, fără elaborări, fără oroa-rea neologismului şi a termenilor de argou. Are-tino şi-a folosit viaţa, limba şi contemporanii pen-tru a extrage materialul şi cadrele unor cărţi reli-gioase : *Parafrasi sopra i sette salmi* (Parafraze asupra a şapte psalmi), *Vita di Santa Caterina Vergine* (Viaţa sfintei fecioare Caterina), *Il Genesi* (Geneza) etc. Ariosto îl numeşte „bici al princi-piilor” însă Aretino era departe de a fi ţinut în mină sabia arhanghelului... Comedia existenţei lui, scria Francesco De Sanctis, este ultimul act al *Decameronului*.

VITTORIA COLONNA

(1492—1547)

Marchiză de Pescara, Vittoria Colonna este descendentă din familia Colonna, pe care Petrarca o considera stîlp al Romei, familia ce a dat multe minți luminate Italiei. Ultimii ani și i-a închis în mînăstirea Viterbo. În grădinile acesteia veneau s-o vadă și să poarte colocvii despre religie și artă personalități de primă mărime ale Renașterii italiene și europene. Pictorul Francesco de Olanda o amintește în memoriile sale. Dar mai cu seamă Michelangelo este acela care o prețuiește și îi rezervă o amiciție ce a intrat în legendă. Vittoria Colonna a trezit în sufletul său frenezia religioasă și un sentiment de adîncă iubire spiritualizată. Sonetul *Cum pot prin vreme, Doamnă, să rămînă...* dar mai ales sonetul *Artistul vrednic nici un gînd nu are...*, pe care Michelangelo i le închină, rămîn printre cele mai frumoase ale divinului florentin. Ultimul din ele a fost comentat de Benedetto Varchi în zeci de pagini în celebrele *Due lezioni* : acest sonet constituie o placă turnantă la care ajung și de la care pleacă ideile majore ale poeziei și artei sale. Moartea Vittoriei Colonna l-a îndurerat profund pe marele ei prieten. Ascanio Condivi, contemporan evenimentului, notează în *Vita di Michelangiolo* efectul pe care moartea ei l-a avut asupra lui Michelangelo : „...l-a prostit pentru mult timp : părea să-și fi pierdut simțirea“.

Volumul de *Rime* al Vittoriei Colonna, apărut în 1538 la Parma, a făcut din ea una din poetele notorii ale Renașterii italiene. Cu prilejul repeta-

telor reeditări, acestui unic volum i s-au adăugat ciclurile *Sonetti Spirituali* (*Sonete spirituale*) și *Trionfo della croce* (*Triumful crucii*). În majoritatea lor sonete, poeziile sale cîntă iubirea pentru soțul ei, Francesco de Avalos, mort pe cîmpul de luptă de la Pavia în 1525. Vittoria Colonna este asimilată în istoria literară, cam forțat, cetei de epigoni ai lui Petrarca. Experiența ei religioasă nu urcă la înălțimea unei experiențe spirituale, astfel încît ea nu se ridică nici la înălțimea lui Petrarca, nici la înălțimea lui Michelangelo. O notă de austeritate specifică sonetelor ei o opune celeilalte mari poete de la sfîrșitul Renașterii italiene, Gaspara Stampa.

BERNARDO TASSO

(1493—1569)

Născut la Venetia, a murit la Ostiglia. Este tatăl marelui poet Torquato Tasso. În tinerețe a studiat limbile și literaturile greacă, latină și italiană. A dus o tulburată viață de curtean, om onest și umil în slujba complicatului principe de Salerno, Ferrante Sanseverino. Lovit de un destin aspru, a trăit rătăcitor la Venetia, Ferrara, Roma, Urbino și Mantova, împreună cu soția sa, Porzia de' Rossi și cei doi copii, Cornelia și Torquato.

A scris mai multe volume de ode, sonete, psalmi, elegii și imnuri, idilice și fastidioase. Cum își ducea din greu traiul, a fost copleșit de viziunea pastorală a vieții și a căutat să se retragă în acest paradis artificial, limitat și astenic. Aceeași pecete o poartă și poemul epic : *Amadigi*, 1560, reluare a cunoscutului roman cavaleresc medieval *Amadis*

de *Gaule*, scris în secolul al XIII-lea, după motive mai vechi, de către portughezii Juan și Vasco de Lobeira și refăcut la începutul secolului al XVI-lea de Garcia Ordoñez de Montalvo.

FRANCESCO BERNI

(1497 sau 1498—1535)

Născut la Lamporecchio, a murit la Florența, pare-se otrăvit de către cardinalul Cibo. Și-a petrecut tinerețea în Toscana, pe care o părăsi însă devreme, atras de mirajul vieții de la Roma ; aici spera să fie protejat de o rudă, cardinalul scriitor Bernardo Dovizi, cunoscut sub numele de Bibbiena. Protonotar apostolic la Roma, apoi secretar al episcopului din Verona, în 1531 apare la Padova, unde a și isprăvit prelucrarea epopeei lui Matteo Maria Boiardo *Orlando Innamorato*. După această dată îl aflăm la Florența în calitate de canonic al cardinalului Ippolito de' Medici, post pe care-l ocupase înainte Poliziano.

Francesco Berni a scris la început versuri latine și farse rustice : *Catrina* și *Mogliazzo (Căsătorie)*. A rămas însă cunoscut prin refacerea epopeei lui Boiardo *Orlando Innamorato*, prin *Rime* și *Capitoli*. Și-a câștigat, de asemenea, celebritatea datorită stilului ce-i poartă numele, stilul *bernesc*, prin care poezia burlescă, poezia populară toscană, Cecco Angiolieri, Domenico Burchiello, Lorenzo de' Medici și Luigi Pulci își au o continuare originală. Berni a scris o poezie glumeată, bajocoritoare, izvorită, totuși, din seninătatea unui suflet bun și vesel. Ea apare în contrast cu atmosfera de lamentație petrarchescă și cu cea de ve-

selie, trivială a lui Aretino. Poetul mînuia bine o limbă foarte colorată și de o particulară expresivitate. Cultiva cu naturalețe autoironia. Detestarea spiritualismului epocii sale și chiar al celei precedente, a dolcestilnoviștilor, l-a ținut departe de poezia de idei și de adîncimea introspecției.

BERNARDO CAPELLO

(1498—1565)

Născut la Veneția, moare la Roma.

Aristocrat coborîtor dintr-o familie cu preocupări literare, Bernardo Cappello a rămas un veleitar ca și strămoșii lui, ținîndu-se însă la periferia marii literaturi căreia îi era contemporan. Se complăcea a fi un epigon. Și-a scurs viața în cercul lui Pietro Bembo, pentru care a păstrat întotdeauna o prețuire admirativă. Jumătate din existență i-a fost senină, jumătate tulburată : în 1540 este izgonit din Veneția din motive politice și astfel ajunge la Vatican, unde, grație cardinalului Alessandro Farnese, este numit guvernator la Orvieto și apoi la Tivoli.

GALEOTTO DEL CARRETTO

(?—1531)

Marchiz de Finale, Galeotto del Carretto s-a născut în Piemont, dintr-o foarte cunoscută familie aristocrată. A scris poezie, teatru, proză. În proză a redactat *Cronaca di Monferrato*, cronică

a curții la care a trăit, pe care o prelucrat-o ulterior în octave. Este autorul unei comedii și a mai multor compoziții dramatice. Versurile de iubire le-a închinat unei Margherite. Poezia sa continuă spiritul tradiției toscane. Este închinată de multe ori florilor și naturii sau străbătută de accente de satiră. O poezie realistă și plină de farmec popular, resimțindu-se în formă de influența lui Petrarca.

ANTONIO BROCARDI

(~1500—1531)

Venețianul Antonio Brocardi, fiu al unui cunoscut medic și filozof, a fost îndrumat de acesta spre studii juridice (la Padova), dar prietenia cu Sperone Speroni și Trifon Gabriele îi întoarce sufletul către poezie. Intră în cercul lui Pietro Bembo de la care învață și pe care îl admiră, însă rupe curînd relațiile cu maestrul și-i devine chiar adversar, purtînd cu el polemici virulente. După aceasta, poezia sa cunoaște fluxul unui lirism abundent, scăpat de influența artei savante a lui Bembo.

BENVENUTO CELLINI

(1500—1571)

Celebrul orfevrier și sculptor florentin a fost un călător pasionat, un observator profund, un artist și un povestitor plin de farmec. Întemnițat la Roma de către Pier Luigi Farnese, plecă, după ieșirea din închisoare (1540), în Franța, la regele

Francisc I, protegitorul artiștilor vremii, unde a stat cinci ani. În 1545 s-a întors la Florența, rămânând aici pînă la moarte.

În literatură faima i-o aduce *Viața lui Benvenuto Cellini scrisă de el însuși*, carte plină de viațoare și spontaneitate, document psihosocial care îl așează printre cei mai mari prozatori ai Renașterii italiene și europene. Stilul are un evident caracter oral, întrucît își dicta amintirile unui băiat (către 1558), în timp ce sculpta. Versurile sale nu prezintă un interes deosebit. Faptul că a scris cîteva sonete ilustrează și el extraordinara fascinație pe care această specie formală a exercitat-o în Cinquecento, ea satisfăcînd, la anumite dimensiuni, reflexul de finisare și gustul pentru desăvîrșit.

GIOVANNI GUIDICCIONI

(1500—1541)

Monseniorul Giovanni Guidiccioni, născut la Lucca și mort la Macerata, este una dintre figurile de rară distincție ale Renașterii Italiene. Posedînd o vastă cultură umanistică și juridică, a jucat un rol de seamă în istoria vremii lui ca guvernator al Romei și episcop de Fossombrone. A îndeplinit misiuni diplomatice, politice și administrative importante. Orator, poet și prozator, este cunoscut în literatură prin *Epistolarul* său, prin *Scrisori familiare* și prin faimoasa *Orazione* către Republica din Lucca. A scris sonete inspirate de iubire, patriotism, mitologie, religie. Ele se deosebesc — mai ales cele de inspirație civică — prin gravitate și printr-un fior de durere pentru soarta Italiei. Poezia sa are o demnitate care o face să

nu coboare în lamentație, degajă o ușoară ostentație patriotică și intelectuală ce o ține departe de candoarea, senzualitatea și hazul cerut de gustul burghezului individualist.

GIOVANNI DELLA CASA

(1503—1556)

S-a născut la Mugello sau la Florența și a murit la Montepulcino, ținutul natal al marelui poet Poliziano. A trăit la Bologna, Florența și Padova. În 1534 îl găsim la Roma începînd o carieră ecleziastică de mare prestigiu : arhiepiscop de Benevento, comisar apostolic la Florența, nunțiu papal la Veneția, secretar de stat al lui Paul al IV-lea.

În literatură este cunoscut prin *Galateo*, un fel de tratat al maniereilor frumoase, al conduitei omului de lume, al structurii unei societăți strălucitoare dar superficiale, tratat ce definește omul Renașterii italiene tot la fel de bine ca și *Curtea-nul* lui Baldassar Castiglione, pe linia căruia se situează. Prin *Rime* se dovedește un mare stilist și un poet original. Stilul său se opune acurateții liniare a lui Pietro Bembo : este structurat, reliefat, contrastant, și nuanțat, este plin de invenții și inversiuni sintactice, are o topică proprie.

ANTON FRANCESCO GRAZZINI zis IL LASCA

(1503—1584)

Florentinul Grazzini, poreclit *Il Lasca*, adică *Vîrlanul* de către „Academia degli Umidi“ („Academia celor umezi — una din multele academii

ale veacului), a practicat toată viața meseria de spițer. Personalitate culturală pregnantă din timpul restaurației medicee, Lasca și-a consacrat mulți ani editării de texte (Berni, Casa, Burchiello) și culegerii de cîntece de carnaval (*Canti carnascialeschi*). A scris și comedii: *La strega* (Vrăjitoarea), *L'arzigogolo* (Năzdrăvănia), *La spiritata* (Posedata de diavol) și povestiri, dintre care cele mai cunoscute sînt *Le cene* (Cinele), 22 de povestiri ale întâmplărilor unei lumi amestecate, voioase, ades grosolană și obscenă. Umorul lui Lasca este lipsit de ironia și finețea lui Boccaccio, stilul însă e fluid, natural, spontan, suculent și plin de vervă. Francesco de Sanctis îl caracterizează: „are stofă de mare scriitor comic, dar îi lipsește cultul și seriozitatea artei“. În poezie se dovedește același priceput mînuitor al limbii florentine, fără însă a atinge strălucirea ei din proză.

ANNIBAL CARO

(1507—1566)

Scriitor de frunte al Renașterii italiene, a trăit la Roma și a fost un adevărat *cortigiano* în înțelesul dat de Castiglione. Scrierile lui, bogate, felurite și pătrunse de realism, sînt scrise cu artă și rafinament. Comedia *Gli Straccioni* (Zdrențăroșii) înfățișează plastic plebea romană. *Apologia* sa este o polemică plină de vervă și sarcasm la adresa lui Ludovico Castelvetro, care l-a criticat

pentru o canțonă scrisă în onoarea dinastiei franceze De Valois. *Lettere (Epistole)* rămân poate cele mai interesante proze ale lui Caro, pentru arta de portretist și observator inteligent al vieții. A tradus într-o italiană admirabilă *Eneida* lui Virgiliu, „o frumoasă infidelă” cum a fost numită de cei ce l-au apreciat prin prisma adagiului *traduttore-traditore*.

Unul dintre sonetele sale, singurul inclus în antologia noastră, *Eran l'aer tranquillo & l'onde chiare...* (*Era senin și undele preaculare...*), imitat după o epigramă a poetului latin Quintus Catullus, avea să se bucure, peste aproape un veac, de o faimă uriașă în Franța, unde a fost imitat în zeci de variante, majoritatea lor purtând titlul comun de *Sonnet de la belle Matineuse*. Claude de Malleville (*La silence regnoit sur la terre & sur l'onde...*), dar mai ales Vicent Voiture (*Des portes du matin l'amante de Cephale...* și *Sous un habit de fleurs la Nimphe que j'adore...*) sînt cei care au încetățenit în Franța gloria acestui sonet al lui Annibal Caro. Cîteva dintre aceste *Sonnets de la belle Matineuse* au ilustrat celebra dispută în sonete — legată de rivalitatea caselor Condé și De Longueville — dintre jobelini și uranini, dispută iscată de Isaac de Benserade (1613-1691), cu sonetul *Sur Job* și de același Vincent Voiture (1597-1648), cu *Sonnet d'Uranie*, moment marcant în istoria sonetului francez. Această altercație avea să fie patronată de marchiza de Rambouillet, să intereseze pe însăși Regele Soare și să ia proporțiile unui scandal literar național. Pierre Corneille, care a luat atitudine *à la normande*, a scris

totuși și el câteva sonete, dintre care unul (*Sur les sonnets d' Uranie et de Job*) schițează exact momentul :

*Deux sonnets partagent la ville,
Deux sonnets partagent la cour
Et semblent vouloir à leur tour
Rallumer la guerre civile.*

(Două sonete împart orașul,/ Două sonete împart
Curtea,/ Părînd că ar vrea la rîndul lor/ Să rea-
prîndă războiul civil.)

ANGELO DI COSTANZO

(1507—1591)

Napolitanul Angelo di Costanzo a apucat vremea de glorie a bătrînului Sannazaro și s-a bucurat de renumele de maestru al genului liric cu care l-au gratificat arcadienii. Între 1540 și 1549 duce povara unor ani de reclusiune la moșia sa din Cantalupo, ca urmare a rezistenței pe care a opus-o viceregelui spaniol, Don Pietro di Toledo, lucru pe care nu l-a făcut confratele său contemporan, Luigi Tansillo.

Angelo di Costanzo a scris sonete în care a preluat conceptualismul poezilor prerenascentiști, reușind însă să-l ridice la un nivel superior grație măiestriei de a conduce ideea prin cei 14 endecasilabi, echilibrului arhitecturii sonetului și fineței ce leagă conceptul de analiza sufletească.

GABRIEL FIAMMA

(?—1585)

S-a născut la Venetia, unde a și murit. Canonic la biserica San Giovanni in Laterano din Roma, apoi episcop de Chioggia, faima lui de predicator a fost cunoscută în toată Italia. Volumului său *Rime spirituale* i s-au adus mari elogii de către contemporanii care vedeau în autorul lor un poet al spiritualismului creștin. Posteritatea însă îl citează doar pentru a ilustra stilul emfatic al Contrareformeii.

TULLIA D'ARAGONA

(1510—1556)

S-a născut la Roma și s-a stins din viață în același oraș. Este fiica unei curtezane ferrareze și a cardinalului Luigi d' Aragona. La rîndul ei, Tullia a dus tot viață de curtezană. S-a bucurat de o bună instruire umanistică, literară și muzicală și a fost foarte cunoscută și prețuită în vremea ei pentru frumusețe, cultură, scris și inteligență. Au admirat-o Girolamo Muzio, Bernardo Tasso, Benedetto Varchi, dar mai ales Piero Mannelli, pe care poeta l-a iubit, el inspirîndu-i cele mai frumoase sonete. Volumul de poezii, *Rime*, publicat în 1547, o consacră și-i sporește aureola. Iubirea este subiectul preferat, iar modalitatea în care o cîntă e profund lirică. Endecasilabul are tonul dulce și moderat al confesiunii, poezia Tulliei d' Aragona apropiindu-se de poezia Gasparei Stampa.

Poeta a scris și un tratat de iubire, foarte citit în epocă, *Dialogo dell' infinità di amore* (*Dialog asupra infinității iubirii*), ecou al dialecticii ficiniene a iubirii. Astfel de tratate în dialog, formă preluată omagial de la Platon, erau mult gustate. O seamă de literați ai Renașterii italiene s-au făcut cunoscuți prin lucrări de acest fel : Leon Abrabanel zis Leon Ebreul, Francesco Cattani da Diacetto, Girolamo Benivieni, Pietro Bembo etc.

LUIGI TANSILLO

(1510—1568)

Născut la Venosa, moare la Teano. Poet napolitan, a fost iubit de Giordano Bruno, care i-a prelucrat și preluat multe din sonete, inclavându-le în comentariile *Avânturilor eroice*. Bruno a găsit în sonetele sale elemente pe care s-a sprijinit în formularea doctrinei avântului eroic. Torquato Tasso l-a prețuit și el. Luigi Tansillo a trăit în serviciul viceregelui Don Pietro di Toledo și a fiului acestuia, Don Garcia. A fost consacrat de către contemporani drept cap de școală a poezilor meridionali. Poezia sa, deși nu are un tipar idilic, dezvoltă o viziune idilică asupra vieții și naturii, la care îl îndemna atât temperamentul său, înrudit cu al lui Sannazaro, cât și educația școlii napolitane. Sonetele lui se disting printr-un endecasilab viori ce traduce spontan și sincer trăirile sufletești. Prin ele Luigi Tansillo se îndepărtează de artificialitatea artei și chiar a vieții din vremea sa, de care însă îl apropie prețiozitatea și spiritul eclec-

tic ce-l împinge spre conceptualism și fac din el un prim poet prebaroc.

Scrierile sale mai importante sînt : *Il Vendemmiatore (Culegătorul de struguri)*, 1532, *Clorida o stanze al Vicere (Clorida sau stanțe pentru vicerege)*, 1547, *Il Podere (Moșia)*, 1554. Prima a fost pusă la index pentru obscenitate iar ultimile două sînt poeme rustice cu un caracter didactic-agrar, influențate de Virgiliu.

NICCOLÒ FRANCO

(1515—1570)

Născut la Benevento. Neconformist și rebel în viață, în scris a fost ironic, cinic și adesea obscen. Ca maestru l-a avut pe Aretino, căruia mai în urmă i-a devenit adversar : a scris împotriva-i 100 de sonete, dar nu l-a întrecut în ale scrisului. L-a atacat în scrisori și poezii, spunîndu-și „biciul biciului principilor“, fiind secretar al lui Achile della Volta, rivalul lui Aretino, cel care i-a tăiat acestuia cîteva degete ale infamei mîini. A scris și proză : *Comentarii*, arse de Inchiziție în timpul procesului, *Epistolarul*, *Dialoguri*, *Filenia*, ultima foarte gustată în epocă, comparabilă intrucîtva cu *Decameronul*. Acuzat de a fi scris o epigramă adresată papei Pius al IV-lea, este condamnat la moarte prin spînzurătoare. Moartea sa tragică trădează de fapt noul spirit întronat de Conciliul ecumenic de la Trento (1545-1563), care marchează începutul Contrareformei. Contrareforma, apărută și ca reacție împotriva unui anumit spirit al Renașterii,

căuta să însănătoșească climatul vieții burgheze din Italia papală și spaniolă printr-o cenzură aspră a moravurilor. Ea va suprima înviorarea adusă de Renaștere, iar pe plan politic va substitui lupta pentru unitate națională, și așa destul de vegetantă în Cinquecento, prin lupta pentru unitate și rectitudine religioasă. Țap ispășitor, Niccolò Franco și-a plătit scrisul cu viața, pentru a fi simbol de spaimă aruncat de papalitate în miezul unei vieți spirituale pe care nefericitul poet nu o ilustra cu mari calități scriitoricești.

Majoritatea sonetelor sale, nelipsite de savoare a limbii, au valoare documentară, oglindind moravurile vieții literare și sociale a timpului.

DOMENICO VENIER

(1517—1582)

Suferind de paralizie, patricianul venețian Domenico Venier îi aduna în casa sa pe urmașii lui Pietro Bembo, inițiatorii așa-zisului *petrarchism spiritual*. Veneau aici : poetul Bernardo Tasso, reputatul ecleziașt, înțeleptul Trifon Gabrielle (1470-1549), numit „Socrate al vremii sale“, poetul Giangiorgio Trissino (1478-1550), autorul *Sofonisbei* și al epopeei *L'Italia liberata* (*Italia eliberată*), poetul, botanistul și diplomatul Andrea Navagero (1483-1529), scriitorul Speron Speroni (1500-1588), profesor de filozofie la Padova, autor de tragedii, dialoguri și eseuri filologice etc

Poezia lui Domenico Venier, senină, fluentă și stenică, este străbătută de fiorii tristeții inerente gravei sale infirmități.

ISABELLA DI MORRA

(1520—1548)

A trăit singură la moșia familiei sale de la Siri în Basilicata, deoarece tatăl ei părăsise din motive politice orașul Neapole, în care nu a mai revenit de teama represaliilor spaniole, rătăcind prin Italia și Franța. Implicată într-o intrigă de iubire cu nobilul spaniol Diego de Castro, soțul Antoniei Carracciolo, Isabella a fost asasinată : mai târziu, aceeași soartă avea s-o împărtășească și Diego de Castro.

Poeziile Isabellei di Morra, închinată suferinței de iubire, sînt pătrunse de sentimentul torturant al izolării și solitudinii. Ele au apărut în 1693 la Neapole, împreună cu poeziile Veronicăi Gambara și ale Lucreziei Marinella.

GASPARA STAMPA

(1523—1554)

Născută la Padova, s-a stins din viață la Veneția. Studii erudite de istoriografie presupun că ar fi dus traiul acelor curtezane rafinate și foarte cultivate care, dincolo de strălucirea preocupărilor artistice, ascundeau ușurătate și chiar corupție, însă de cele mai deseori și zbucium. Orfană de tată, pleacă la Veneția în 1539 împreună cu mama, fratele ei Baldassare — poet nu lipsit de calități — și sora sa Casandra, cîntăreață. Oricare ar fi fost profilul vieții intime a Gasparei Stampa, se știe cu precizie că existența i-a fost luminată de iubirea pentru contele Collaltino di Collalto, senior

de Treviso și poet, care i-a inspirat întregul canțonier.

Rimele sale, publicate în 1554 la Venetia sub îngrijirea Casandrei și dedicate monseniorului Giovanni della Casa, au trecut aproape neobservate de contemporani. Epoca romantismului avea să descopere în ele o mare poetă a Renașterii italiene, poate cea mai mare. Sonetele Gasparei Stampa cîntă pe strune sincere și profunde iubirea pentru necredinciosul amant Collaltino di Collalto, într-un registru de înaltă și sublimată emoție. De o desăvîrșită feminitate și de o originalitate evidentă, ele dezvăluie o poetă stăpînă pe arta sa și de o neobișnuită putere de evocare a pasiunii. Destul de desprinsă de petrarchismul epocii, Gaspara Stampa realizează cu mijloace artistice superioare jurnalul psihologic al unui sentiment, ceea ce face din *Rimele* sale cel mai interesant canțonier al poetelor din Cinquecento.

CAMILLO SCROFFA

(1526—1565)

Contele Camillo Scroffa din Vicenza este cunoscut ca inventatorul unui gen de poezie numită *fidenziană*, după numele unui profesor pedant de la Universitatea din Padova, Fidenzio Glottocrisio Ludimagistro, pe care ironia poetului nu l-a iertat. Este vorba de o specie literară înrudită cu parodia și satira, un caz particular al poeziei burlești. Prin ea Camillo Scroffa rîde de vorbirea pretențioasă și afectată și, de multe ori, lovește în moravurile sexuale deformate pe care le încuraja din plin Renașterea italiană. A avut mulți imitatori.

CELIO MAGNO

(1536—?)

Născut la Veneția. Tatăl său participase la mișcarea reformatoare a lui Valdes, căruia îi tălmăcise *Alfabeto cristiano*. Celio Magno a făcut studii juridice și s-a consacrat activității politice și diplomatice. A celebrat în versuri solemne victoria de la Lepanto, pe care le declamă în fața Marelui Consiliu. Poeziile sale au fost publicate în 1600. Ele se află în limitele gustului poeților din jurul lui Domenico Venier. S-a împăcat mai bine cu suflul larg al cântonei decît cu rigorele sonetului.

TORQUATO TASSO

(1544—1595)

Cel mai mare poet de la sfîrșitul Renașterii italiene, Torquato Tasso s-a născut la Sorrento și a murit la Roma. Este fiul poetului Bernardo Tasso și al Porziei de' Rossi, nobilă napolitană. Torquato a trebui să urmeze de tînră destinul de pelerin al tatălui său, intrat în dizgrația principelui de Salerno, Ferrante Sanseverino, și să rătăcească la Roma, Bergamo, Pesaro, Urbino, Veneția. La Padova, unde s-a stabilit pentru a studia dreptul, se entuziasmează de literatură și filozofie, devine prietenul vitorului său protector Scipione Gonzaga și se îndrăgostește de Lucrezia Bendidio și apoi de Laura Peperara. Părăsind Padova, intră în serviciul cardinalului Luigi d' Este din Ferrara și apoi în al ducelui Alfonso al II-lea, care-i va crea un climat prielnic elaborării epopeei *La Gerusalemme Liberata* (*Ierusalimul liberat*), scrisă de poet cu o

pasiune febrilă infiltrată pînă în ultimul atom al făpturii tulburate. Întreaga lui viață interioară — de o coloratură foarte complexă — devine relieful psihologic pe care se calchează materialul marii epoei. Lucrul acesta se întimplase prea puțin, sau deloc, cu *Orlando Furioso* al lui Ludovico Ariosto. Viața sufletească a lui Torquato Tasso, de un echilibru labil, era minată de îndoieli, de neliniști, de propensiuni tulburi care îl îndemneau să-și schimbe mereu locul. Plecă la Roma, apoi la Mantova, Padova, Veneția, Pesaro, Torino, ca pînă la urmă, după un șir de întîmplări determinate în bună parte de firea-i extrem de sensibilă și de inadptabilitatea sa la viață, să sfîrșească printr-o recluziune în spitalul de suferinzi mintali Sant' Anna din Ferrara, unde avca să rămînă vreme de peste șapte ani și de unde a ieșit ca o ruină, gata să-și reaia vagabondajul...

Poet de mare talent și vastă cultură, Torquato Tasso a lăsat o operă întinsă și foarte diversă. Ea este dominată de epopeea *La Gerusalemme Liberata*, (1581), refăcută în 1593 într-o versiune intitulată *La Gerusalemme Conquistata (Ierusalimul cucerit)*, lucrare avînd valoarea — așa cum bine s-a spus — unei autobiografii spirituale construită pe o textură eroică. Privit dinspre autor, motivul epic apare lipsit de însemnătate, el fiind doar pretext pentru desfășurarea lirismului unui suflet bogat, elegiac, nobil și plin de mișcare a durerii.

Dintre operele așa-zis minore — de fapt numai eclipsate de strălucirea epopeei *Ierusalimul liberat* — amintim poemul cavaleresc *Rinaldo* 1562, *Aminta*, 1573, dramă născută din aceleași necesități interioare ca și *Ierusalimul liberat*, *Dialoghi*, *Lettere*, *Discorsi*, *Il Re Torrismondo (Regele Torrismondo)*, 1578, *I sette giorni del mondo creato*

(*Cele șapte zile ale facerii lumii*), 1595, epopee religioasă, un volum de *Rime*, cuprinzînd madrigaluri, cântone și sonete — din care am selecționat pe cele din antologia de față — și *Del poema eroico* (*Despre poemul eroic*), scriere de apărare a epopeei *Ierusalimul liberat*.

VERONICA FRANCO

(1546—1591)

Venețiana Veronica Franco a dus viața acelor curtezane frumoase, cultivate și sensibile la artă. S-a făcut îndeosebi cunoscută prin scrisorile pe care și le-a publicat încă din timpul vieții. În multe din ele zugrăvește, în termeni amari, și condamnă profesiunea de curtezană. Iată cîteva fraze dintr-o scrisoare pe care o adresează unei mame ce voia să-și îndrume fiica pe acest drum : „...*Nu este viață mai tristă și mai josnică decît a curtezanelor... Este un lucru tare nefericit să-ți siluiești trupul la asemenea robie, la gîndul căreia numai te înspăimînți... Și, pe lîngă toate acestea, siguranța eternei pedepse.*” Puținele ei sonete sînt pătrunse de aspirația către puritate, de nostalgia vieții simple și neprihănite. În 1580, Veronica Franco prezenta dogelui și Senioriei din Veneția un memoriu în care le sugera ideea fondării unei case de adăpost pentru curtezanele ce ar fi voit să înceapă o altă viață și pentru cele decăzute și bolnave. Lipsită de personalitatea artistică a celorlalte poete din Cinquecento, Veronica Franco rămîne prin cîteva sonete străbătute de frumusețea sincerității.

Cel mai mare filozof al Renașterii, unul dintre „oamenii noi” — după denumirea exultantă a lui Bacon — poet, prozator, dramaturg și profesor de filozofie, Giordano Bruno s-a născut la Nola, orașel din Campania, și a murit ars pe rug la Roma. Și-a început studiile la Neapole, la 15 ani intră în ordinul dominicanilor, în 1572 este preot și, trei ani mai târziu, doctor în teologie. Fascinat de filozofie și astronomie, posesor precoce al unei vaste erudiții și puternice viziuni intelectuale, al unei extraordinare intuiții și capacități de sinteză, tânărul filozof intră în conflict cu Biserica din pricina convingerilor ce contraveneau aristotelismului teologizat, astfel că în 1576 este nevoit să părăsească Roma, învinuit de erezie. Vreme de 15 ani va duce o viață de zbucium și peregrinare, oprindu-se la Genua, Venetia, Geneva, Lyon, Toulouse, Paris, Oxford, Marburg, Wittenburg, Praga, Helmstadt, Frankfurt pe Main etc. ținând conferințe sau predând filozofia în universități. De fama sa sînt pline marile centre universitare ale Europei. În răstimpul pribegiei elaborează cea mai mare parte a scrierilor sale. Îndemnat de dorul de țară, Bruno primește invitația nobilului venetian G. Mocenico de a rămîne un timp la Venetia, dar denunțat Inchiziției de Mocenico însuși, este arestat în 1592 și un an mai târziu predat Romei. Începe al doilea mare calvar al său : procesul, care durează opt ani, invitația repetată de a-și retracta și nega public concepțiile filozofice și condamnarea la moarte prin ardere pe rug. În clipele pronunțării

sentinței, Bruno a înfruntat astfel judecătorii : „Vă pronunțați verdictul cu mai multă frică decât îl primesc eu !” Cenușa i-a fost risipită în vânt...

Dintre scrierile cele mai însemnate ale lui Giordano Bruno menționăm : lucrarea mnemotehnică *De umbris idearum* (Despre umbrele ideilor), „*La cena delle ceneri* (Cina din miercurea Păresimilor), 1584, *De la Cauza, Principio e Uno* (Despre cauză, pricipiu și unitate), 1584, *De l'Infinito, Universo e Mundi* (Despre infinit, univers și lumi), 1584, comedia mitologică *Spaccio dela bestia trionfante* (Izgonirea bestiei triumfătoare), 1584, satira *La cabala dell' cavallo Pegasseo, con l'aggiunta dell' Asino cillenico* (Cabala calului Pegas, cu adaosul Asinului kyleneic), 1585, poemul în proză și versuri *Degl'eroici furori* (Despre avânturile eroice), 1585, *De triplici minimo et mensura* (Despre tripplul minim al măsurii), 1591, *De monade, numero et figura* (Despre monade, număr și figură), 1591, și *De immenso et innumerabilibus seu De universo et mundis* (Despre imens și inombrabile sau Despre univers și lumi), 1591, comedia *Il Candelaio* (Lumînărarul), *Ars memoriae* (Arta memoriei), *Cantus Circae* (Cîntecul lui Circe), *De compendiosa architectura et complementa artis Lullii* (Despre construcția cuprinzătoare și adaosul artei lui Raimundus Lullus).

Apariția lui Giordano Bruno în filozofia italiană este determinată de noul spirit introdus de Conciliul de la Trento (1545—1563) și de Contrareformă care, restringind disiparea energiei intelectuale în toate disponibilitățile individualismului renascentist, au concentrat-o în cercetarea și adîncirea religiei și — prin derivare și fără de voie — a științei. Filozofia lui Giordano

Bruno redivinizează materia proscrisă de dualismul aristotelic și o desemnează ca izvor al tuturor actualităților. Universul este infinit și unic. Substanța omniformă animată de un elan propriu se bucură de atributul infinității spațiale și temporale. Materia creează neînterupt forme individuale și astfel se află într-o veșnică prefacere de către sine și pentru sine, realizând toate formele posibile ale lumii sensibile. Acest elan suprem este cauză primă a universului și are ca finalitate magnanimă desăvârșirea universală. Esența este neschimbătoare, particularul este veșnic schimbător și numai de schimbarea lui sînt legate durerea și moartea ; în întregime, universul este perfect. Această constituie frumusețea supremă iar iubirea acestei frumuseți este *furia eroică* prin care intelectul își descoperă condiția cosmică. Furia eroică, tema multora dintre sonete, este proprie ființelor superioare pe care Bruno, în *Despre avînturile eroice*, le numește și nebune. Iubirea vulgară nu se înalță aici. Cei ce cunosc doar universul extrinsec sînt numiți de Bruno asini sau ignoranți și în rîndul acestora așează pe iluminați și profeți. Ei sînt în afara științei, a cunoașterii, a activității. Sonetele din antologia noastră care slăvesc asinul în această idee își află explicarea. Multiplicitatea lucrurilor se realizează prin contradicții, însă totalitatea contradicțiilor realizează armonia sublimă. În esența ei, filozofia panteistă a lui Bruno este optimistă. Multe dintre idei le comentează și le cîntă în *Despre eroicele avînturi*, proză ilustrată cu sonete, avînd precedent de specie literară în *Vita Nova* lui Dante, *Comentariul Magnificului*

Lorenzo de' Medici asupra unora dintre sonetele sale, etc.

Bruno avea obiceiul să-și deschidă unele dintre scrierile filozofice cu unul sau două sonete ținând loc de proemiu, sau să însereze sonete în cuprinsul lor. Sonetele sale, de cele mai multe ori preluări sau prelucrări ale sonetelor lui Luigi Tansillo, au ca particularitate frecventă o modificare a rimelor la catrene (a b a b — a b c c) și scurtarea primului vers al primei terține. Ele aduc un conținut nou în forme istovite. Un fior din tensiunea dramatică a geniului dă frumusețe unui obosit sfârșit de epocă spirituală și vestește zorii timpurilor moderne.

AGOSTINO CARACCI

(1557—1602)

Dintre cei trei frați pictori, Lodovico, Annibale și Agostino Caracci, acesta din urmă și-a sporit celebritatea prin faima de învățat și poet. Cele câteva sonete ale sale au o mare importanță pentru înțelegerea artei și a ideologiei școlii lor, a eclecticilor. Agostino Caracci, cu pictura și cu scrierile sale, reprezintă o reacție împotriva manierismului care cobora prin imitație arta marilor Raffaello și Michelangelo, devitalizînd-o și pierzîndu-i sensul cel mai adînc. Ei recomandă manieriştilor căutarea altor modele și nu întoarcerea la natură, întrucît natura era încă socotită imperfectă ca și pe vremea lui Raffaello care își îndumnezeia modelele. Astfel Agostino Caracci găsește noi maeștri în Tizian și Correggio. Școala sa propovăduiește extragerea esențialului din di-

ferite stiluri, însă nici el și nici frații lui nu au pictat în maniera cumplit de amestecată pe care o recomandă sonetul tălmăcit de noi. Ei asimilează doar influența venetienilor. Agostino Carracci a lucrat la desăvîrșirea palatului Farnese și a pictat *Împărtășania Sfîntului Ieronim*, operă de puternică expresivitate psihologică. Stilul eclectic este evident mai cu seamă în lucrările în care abundă decorativismul. A inspirat pe Rubens.

GALILEO GALILEI

(1564—1642)

Există în sonetul *Galileo Galilei* al lui Giambattista Marino o frenezie admirativă pentru marele savant toscan, frenezie care își are o anumită corespondență în însuși sentimentul cu care Galileo Galilei cerceta splendoarea universului. Acest sentiment conferă căldură stilului scrierilor lui științifice și întregii sale literaturi. Totodată, căutarea legii și nu a paradoxului, a adevărului experimental și nu a ipotezei, a logicii stringente și nu a speculației, dă acestui stil măsură. Ea își află izvorul și într-o imaginație cenzurată, într-o gândire puternică și liniștită. „*Este un stil al faptelor*“, inerent cercetătorului „*atent numai la substanța lucrurilor*“ — spune Francesco De Sanctis, opunîndu-l stilului inegal, imperfect, expresiei brutale a calabrezului Tommaso Campanella și totodată unor incorectitudini formale prezente în scrierile nolanului Giordano Bruno, cele două personalități care, împreună cu

Galileo Galilei, desăvîrșesc cheia de boltă a constelației *noii științe*.

Galileo Galilei, matematician, fizician și astronom, este unul dintre fondatorii metodei experimentale. Numele lui e legat, printre altele, de invenția primei lunete astronomice și de studiul mișcării planetei noastre (*E pur si muove !*), pentru care a fost acuzat de erezie de către Curtea pontificală. A suferit pînă la sfîrșitul vieții, din acest motiv, unele rigori ale urmăririi inchiizitoriale, fiind supus și umilinței de a-și abjura convingerile. Abia în zilele noastre (1968), Vaticanul, prin papa Paul al VI-lea, a deschis acțiunea reabilitării sale.

Galileo Galilei aparține științei, filozofiei, dar și literaturii. În plină extindere a vidului marinit, opera sa literară este închinată fondului, fenomenului, realului. Poezia lui, restrînsă ca întindere, se resimte — mai mult decît proza — de simptomele hipertrofiei formale care anunță sfîrșitul Renașterii și începutul Barocului.

TOMMASO CAMPANELLA

(1568—1639)

S-a născut la Stilo în Calabria. Pe la 13 ani intră într-o mînaștere dominicană, în liniștea căreia își asimilează o erudiție puțin obișnuită. Capătă de tînr faima unui savant temut prin dispute teologice și filozofice în care triumfă și care îi atrag dușmăniile. Studiază singur și cu o pasiune încrîncenată literele și științele, iar una din cele dintîi mari dorinți ale sale este să-l cu-

noască pe Bernardino Telesio zis și Telesio Cosentino, înnoitorul filozofiei, „*primul dintre oameni noi*“ — cum îl numea Bacon — și întemeietorul filozofiei naturale, bazată pe experiență și observație. Asimilindu-și fundamentele filozofiei lui Telesio, Campanella devine vrăjmaș al filozofiei lui Aristotel, „tiranul inteligențelor“ și proclamă eliberarea gândirii de sub autoritatea aristotelică. A dus o viață tumultuoasă, peregrin la Roma, Florența, Padova, Bologna, pentru ca la un moment dat să fie arestat la Neapole, implicat într-o conspirație ce urmărea răsturnarea stăpînirii spaniole. Acuzat de înaltă trădare, de ateism, erezie, de conlucrare cu diavolul și de a fi voit să întemeieze republica, este osîndit, aruncat în temniță și supus unor groaznice torturi fizice și morale. Timp de 27 de ani nu s-a bucurat de libertate, însă în această vreme continuă să-și elaboreze opera filozofică și literară. Părăsind bolgiile bătrîn, ruinat trupest, dar cu același spirit cutezător, neliniștit, vehement, aspru și inflexibil, pleacă în Franța unde, sub oblăduire regală și recunoaștere unanimă, se atinge din viață într-o minăstire de dominicani din Paris.

Pe tot drumul zbuciumat al vieții sale, Campanella a dezvoltat gândirea telesiană, dîndu-i o turnură metafizică, în lucrări ca *De sensu rerum et magia* (*Despre sensul lucrurilor și al magiei*), 1604 și *De investigatione* (*Despre cercetare*), în care expune criteriile metodei experimentale și explică rațiunea ca o reflectare bazată pe simțuri a realității. Pe linia lor se vor situa marile lui opere: *Philosophia sensibus demonstrata* (*Filozofia demonstrată prin simțuri*), 1591, *Universalis philosophie seu Metaphsica* (*Filozofia uni-*

versală sau Metafizica), 1637, *Medicinalium* (*Despre medicină*), *Philosophia rationalis* (*Filozofia rațională*), *Apologia pro Galileo mathematico florentino, ubi disquiritur, utrum ratio philosophandi, quam Galileus celebrat, faveat sacris scripturis, an adversatur* (*Apologia pentru Galileo, matematician florentin, în care se discută dacă rațiunea de a filozofa, pe care o laudă Galilei, convine Sfintelor Scripturi sau le este potrivnică*), 1622. Dar pe Campanella îl interesează și astronomia, sprijinind prin lucrări ca *De sphaera Aristarchi* (*Despre sfera lui Aristarc*), teoriile lui Copernic, științele oculte, științele naturale, teologia, metafizica, fizica și chiar fiziologia și medicina (a imaginat o metodă de extragere a mercurului din cadavrele intoxicate) și științele sociale, scrie *Civitas Solis* (*Cetatea Soarelui*), 1623, celebra reverie utopică preconizând o societate ideală, societate avînd ca scop suprem fraternitatea și egalitatea oamenilor.

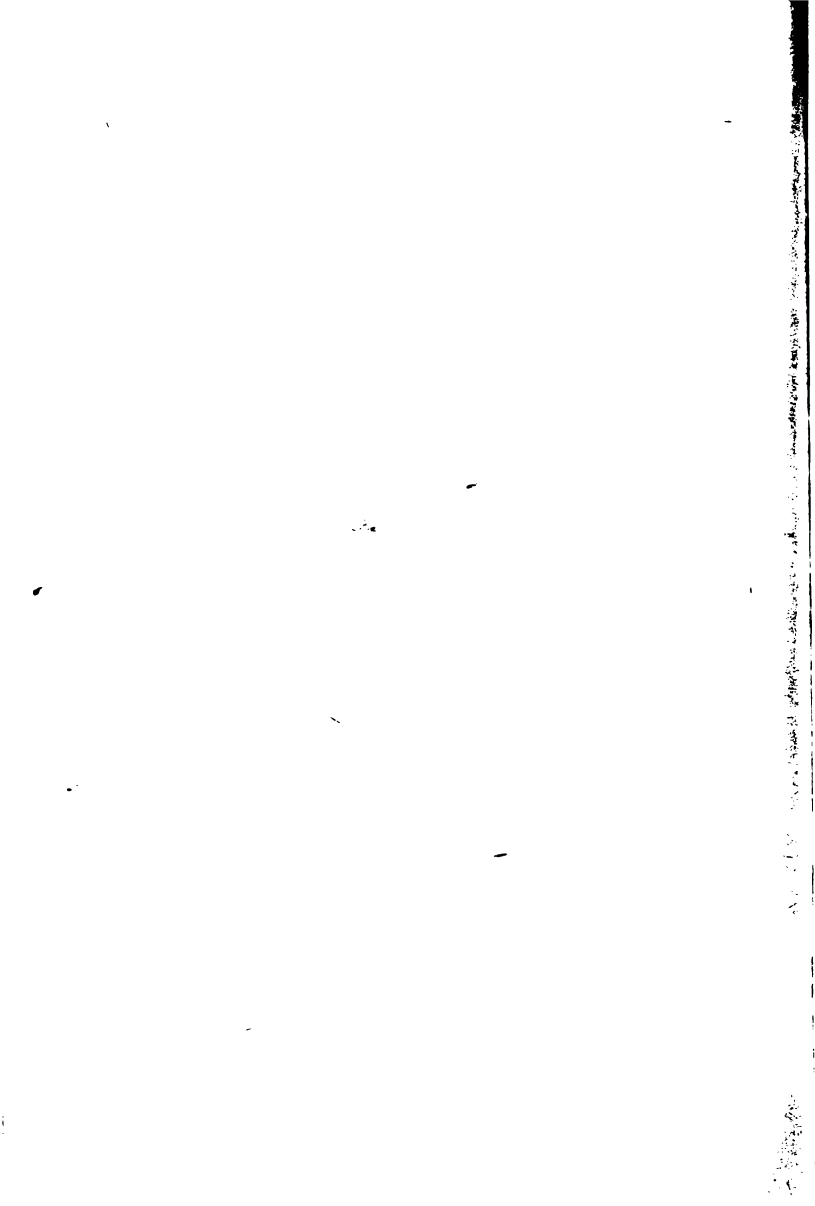
Campanella a fost unul dintre cei mai puternici poeți ai veacului său. Secolele următoare aveau să-i uite poezia, așa după cum avea s-o uite și pe cea a lui Giordano Bruno. Abia secolul al XIX-lea cu elanurile patriotice și revoluționare din *Risorgimento* trezesc în amintire numele calabrezului cunoscut mai mult ca autor al *Cetății Soarelui* și mai puțin ca poet. Figura rebelă și profetică a călugărului dominican, care și-a scurs aproape toată viața în închisorile peninsulei, este smulsă uitării și restituită literaturii italiene. Poezia sa e consacrată ca o culme a liricii din *Seicento*, lirică secătuită după liniștirea viguroasei Renașteri și uscată de sclivisirea marinistă ce-și ivea floarea stearpă. Poezia lui Campanella

este grea de substanță. Bogăția conținutului și vehemența expresiei o face brutală, eruptivă, chinută. Ea este mai mult turmentată de marile întrebări ale existenței pe care și le pune poetul, decît liniștită de răspunsurile pe care le dă filozoful. Fantastic agitator de idei, Campanella rămîne în poezie ca și în filozofie omul contradicțiilor. Condamnă absolutismul lui Aristotel și al Bisericii, dar teoretizează un absolutism al statului în care individul este negat, impunîndu-i-se rigorile unei societăți comuniste artificiale. Propovăduiește raționalismul și libertatea spirituală, ceea ce îl apropie de vremurile moderne, dar adoptă catolicismul de nuanță medievală a Sfîntului Toma d'Aquino, scriind *Atheismus triumphatus* (*Ateismul biruit*), 1605, și *Monarchia Messiae* (*Monarhia Mesiei*), 1633. Exaltă filozofia naturală și experimentalismul (în tinerețe mergea să-l caute pe Bernardino Telesio în Cosenza, iar la bătrînețe pe ascunsul Descartes în Olanda), însă scrie lucrări de ocultism și magie și are faimă de magician și clarvăzător în toată Italia, dar mai ales în Franța. Panteist ca și Bruno (vezi frumosul sonet *Chip de a vedea lumea*), văzînd în eternitatea lumii o o permanentă înnoire a ființelor și fundamentînd o interesantă dialectică panteistă (mai cu seamă în ampla și admirabila canțonă *Trei rugăciuni în psalmodie metafizică împreună unite*), Campanella a servit în mod straniu clericalismului catolic chiar prin multe din ideile utopice sale republici teocratice.

Sonetele lui Campanella sînt saturate de idei. Acest lucru stînjenește libera mișcare prozodică și refuză intrucitva grația cuvintelor și a frazelor ușor articulate. Prin duritatea expresiei și

prin contorsionare ele se apropie de sonetele lui Michelangelo ; nu au însă extazul lor și nici frumusețea cu care le-a înzestrat pe acestea renunțarea la geniu în favoarea sufletului. La Michelangelo ele apar ca ecouri ale unei filozofii, pe cînd la Campanella constituie materialul însuși al filozofiei.

INDICE DE AUTORI

A

- Alberti, Leon Battista, I 163
Alighieri, Dante, I 40
Angiolieri, Cecco, I 22
Aquilano, L' (Serafino de' Ciminelli dall' Aquila, zis
L'Aquilano), I 198
Aragona, Tullia d', II 96
Aretino, Pietro, II 44
Ariosto, Ludovico, I 242

B

- Bembo, Pietro, I 237
Bene, Sennuccio del, I 85
Berni, Francesco, II 63
Boccaccio, Giovanni, I 156
Boiardo, Matteo Maria, I 192
Brocardo, Antonio, II 80
Brunelleschi, Filippo, I 160
Bruno, Giordano, II 131
Buonarroti, Michelangelo, II 5
Burchiello, Il (Domenico di Giovanni zis Il Burchiello),
I 167

C

- Campanella, Tommaso, II 149
Cappello, Bernardo, II 74
Caracci, Agostino, II 147
Caro, Annibal, II 92
Carretto, Galeotto del, II 76

Castiglione, Baldassar, II 38
Cavalcanti, Guido, I 35
Cellini, Benvenuto, II 82
Chariteo, II (Benedetto Gareth zis Il Chariteo), I 212
Cino da Pistoia, I 76
Colonna, Vittoria, II 48
Conti, Giusto dei, I 175
Costanzo, Angelo di, II 93

D

Davanzati, Chiaro, I 16
Desăvîrșita Domniță Florentină (Compiuta Donzella Fiorentina), I 6

E

Este, Lionello d', I 165

F

Fiamma, Gabriel, II 94
Filippo, Rustico di, I 20
Franco, Niccolò, II 103
Franco, Veronica, II 130

G

Galilei, Galileo, II 148
Gambara, Veronica, II 43

Giovanni della Casa, II 86
Guidiccioni, Giovanni, II 83
Guinizelli, Guido, I 9
Guittone d' Arezzo, I 17

I

Iennaro, Pier Iacopo di, I 188
Isabella di Morra, II 108

L

Lasca, Il (Anton Francesco Grazzini zis Il Lasca), II 89
Lentini, Iacopo da, I 4
Lucca, Bonagiunta da, I 8

M

Machiavelli, Niccolò, I 236
Magnificul (Lorenzo de' Medici zis Magnificul), I 199
Magno, Celio, II 121
Maiano, Dante da', I 34
Mirandola, Giovanni Pico della, I 222
Montemagno, Buonaccorso, da', I 161

N

Necunoscut din Cinquecento, II 118
Necunoscut din Trecento, I 87
Necunoscut din Trecento, I 150

P

Petrarca, Francesco, I 88

Pistoia, Il (Antonio Cammelli zis Il Pistoia), I 189

Pucci, Antonio, I 152

Pulci, Luigi, I 184

Q

Quirini, Giovanni, I 82

S

Sannazaro, Iacopo, I 218

Sanzio, Raffaello, II 39

Savonarola, Girolamo, I 214

Scroffa, Camillo, II 119

Siciliana, Nina, I 33

Stampa, Gaspara, II 109

T

Tansillo, Luigi, II 98

Tasso, Bernardo, II 60

Tasso, Torquato, II 122

Tebaldeo, Il (Marco Antonio Tebaldi zis Il Tebaldeo),
I 232

Torella, Barbara, I 241

• V

Venier, Domenico, II 107

Vigne, Pier delle, I 3

Vinci, Leonardo da, I 216

CUPRINS

SONETUL ITALIAN ÎN EVUL MEDIU ȘI RENĂȘTERE

MICHELANGELO BUONARROTI

<i>Signore, de-i o vorbă înțeleaptă...</i>	5
Unei necunoscute	6
Lui Giovanni, vreau să spun Giovanni da Pistoia	7
În Roma	9
<i>O, inimă ce milei stai departe...</i>	10
<i>În tine, spirit nobil, se străvede...</i>	11
<i>Văd adevărul frumuseții oare...</i>	12
Lui Tommaso Cavaliere	13
Aceluiași	14
Aceluiași	15
Lui Tommaso Cavaliere	16
Lui Tommaso Cavaliere	17
Aceluiași	18
<i>Uitînd să-nvîrtă Febus Terra mamă...</i>	19
<i>Deși ești sumbră, dulce noapte dragă...</i>	20
<i>În ochii tăi frumoși și calmi văzură...</i>	21
<i>Artistul vrednic nici un gînd nu are...</i>	22
<i>Ferice spirit! Plină de ardoare...</i>	23
<i>Iubirea-mi stă-n izvoarele divine...</i>	24

<i>Ciocanu-mi aspru, grosolana daltă...</i>	25
<i>Din dulce plîns în rîsul de durere...</i>	26
Lui Tommaso Cavalieri	27
Lui Tommaso Cavalieri	28
<i>Cînd a descins cu trupul din tărie...</i>	29
<i>Fierarul, numai dacă-n foc supune...</i>	30
<i>Cum pot prin vreme, Doamnă, să rămînă...</i>	31
<i>Imi sunt mai drag, cum nu am obiceiul...</i>	32
<i>Am fost de multe mii de ori, greșală...</i>	33
<i>Redă-mi în suflet clocot orb de ape...</i>	34
<i>Pe-o mare bintuită de furtună...</i>	35
<i>Scăpînd de-nrobitoarea mea povară...</i>	36
<i>De moarte sigur, însă nu de oră...</i>	37
 BALDASSAR GASTIGLIONE	
<i>Coline mîndre, sacrelor ruine...</i>	38
 RAFFAELLO SANZIO	
<i>Sunt dulci în gînd aducerile-aminte...</i>	39
<i>Cînd îți privesc și-n piept îmi crește clară...</i>	40
<i>Amor, tu m-ai ademenit în plasă...</i>	41
<i>Ținut-a Pavel tainele din stele...</i>	42
 VERONICA GAMBARA	
<i>Cum iar la voi mă-ntorc, din fericire...</i>	43
 PIETRO ARETINO	
<i>Homer, ia-ți laurii, și tu, Cezare...</i>	44
<i>Divin ești în splendoare, Raffaele...</i>	45
<i>Papam habemus ! Crișmă, prăvălia...</i>	46
 VITTORIA COLONNA	
<i>Scriu să-mi revărs lăuntrica durere...</i>	48

<i>Ce mare calmă și ce limpezi unde...</i>	49
<i>Deși înflăcăratul corn de Taur...</i>	50
<i>Iubirea-mi face viața o tortură...</i>	51
Lui Carol Quintul	52
<i>Amor, tu știi că n-am rîvnit vreodată...</i>	53
<i>De ce să tot chem clipa surdă-a morții...</i>	54
<i>În piept din nou e primăvară trează...</i>	55
<i>Cînd soarele zvicnește să răsară...</i>	56
<i>Precum un pui cînd foamea îl sugrumă...</i>	57
<i>De m-aș fi-nvins cu armele celeste...</i>	58
<i>Aș vrea să-mi strige-o voce-n rezonanță...</i>	59
BERNARDO TASSO	
<i>O, iată pacea veselă, senină...</i>	60
<i>Alungă iar prin raze reci și clare...</i>	61
<i>Cu cît ar fi mai dulce, o, Cesane...</i>	62
FRANCESCO BERNI	
<i>Suvițe încîlcite cad puzderii...</i>	63
Impotriva lui Pietro Aretino	64
<i>Bolnav să vezi o friptă pitulice...</i>	67
Pentru boala papei Clement al VII-lea	69
Catirca lui Galeazzo Florimonte	71
BERNARDO CAPELLO	
<i>Ca edificiul antic ce se ține...</i>	74
<i>De ce, o, suflet, oarba pasiune...</i>	75
GALEOTTO DEL GARRETTO	
<i>Dreptate, spune-mi, de ce fugi anume...</i>	76
<i>Din timp în timp din sufletul meu piere...</i>	78
<i>Ne-nduplecată Cloto, ce din ciudă...</i>	79
ANTONIO BROCARDO	
<i>Știu două doamne mindre ce-n privire...</i>	80
<i>Acolo, unde geme și suspină...</i>	81

BENVENUTO CELLINI

Clădi Stăpinul unic din natură... 82

GIOVANNI GUIDICCIONI

Te-ai înălțat în zile triumfale... 83

Din somnul greu, în care taci trindavă... 84

Cînd timpul fuge și ne poartă anii... 85

GIOVANNI DELLA CASA

Seninii ochi și apele privirii... 86

Neliniște, ce-n spaime-ți afli prețul... 87

Către somn 88

ANTON FRANCESCO GRAZZINI zis IL LASCA

Suspină și se tînguie pămîntul... 89

Cum îndrăzni-ai, javră demagogă... 90

ANNIBAL CARO

Era senin și undele prea clare... 92

ANGELO DI COSTANZO

Nu pot să fac din minte să-mi dispară... 93

GABRIEL FIAMMA

Un dor ce n-a vrut numele să-mi lege... 94

E-un veac hain : se-nchină rațiunea... 95

TULLIA D'ARAGONA

Ca filomela care fuge-n vale... 96

De vei veni din milă că ființa... 97

LUIGI TANSILLO

Amor îmi pune-aripi, iar gîndul saltă... 98

Trec fulger zilele voioase ! Fură... 99

Izvorul rece unda-nfiorează... 100

Ruini tremurătoare, colți vulcanici... 101

Tai cerul cu aripa mea vitează... 102

NICCOLO FRANCO

Părinți fățarnici, ce vă smeriți gitul... 103

Femei, eu trebuie s-o spun : de-o viață... 104

O, ev de aur, unde ești ? Trecute... 105

O, prinți, cînd roadeți crișmei lemnăria... 106

DOMENICO VENIER

Prietenoasă, dulce locuință... 107

ISABELLA DI MORRA

Aștept ades eu, fiica Isabella... 108

GASPARA STAMPA

Eu nu invidiez a voastră gînte... 109

Cînd întîlnesc privirile-i ardente... 110

Mi-i aspră steaua, dar mai rea asprime... 111

Atît am obosit în așteptare... 112

Femeile ce domnu-mi vor să-l știe... 113

Mai lese-mă tenebrele și ceața... 114

O, cine poate spune în cuvinte... 115

Voi, ochi ai mei, nu părăsiți jelitul... 116

Iubind, am fost deprinsă cu pojarul... 117

NEGUNOSCUȚ DIN CINQUEGENTO

Asemeni mării vaste și profunde... 118

GAMILLO SCROFFA

Veniți, voi, endecasilabi, spre mine... 119

Voi, care dați — plini de intenții bune... 120

GELIO MAGNO

Găsesc, oriunde îmi întorc privirea... 121

TORQUATO TASSO

Către timp	122
<i>Cum în oceanul tulburat ce-și strică...</i>	123
<i>Ori moartă, ori gonită cu știință...</i>	124
<i>Iubirea-i suflet lumii și e minte...</i>	125
<i>Regească Doamnă! Carnavalul vine...</i>	126
<i>Smuls, vrednicul copac, din mări celeste...</i>	127
<i>Tu pleci și vii mereu peste talazuri...</i>	128
<i>De tînără păreai, în dulcea boare...</i>	129

VERONICA FRANCO

<i>Duceți-vă, gîndiri înșelătoare...</i>	130
--	-----

GIORDANO BRUNO

Din <i>Despre cauză, principiu și unitate</i>	
Către iubire	131
<i>Principiu, cauză și unitate...</i>	132
Din <i>Despre infinit, univers și lumi</i>	
<i>Ieșit din neagra temniță pustie...</i>	133
<i>Ce flăcări, oare, mă înaripă...</i>	134
Din <i>Cabala calului Pegas</i>	
Sonet întru lauda asinului	135
<i>Un preapios sonet privitor la tîlcul mă-</i> <i>găriței și măgărușului</i>	137
Din <i>Despre eroicele avînturi</i>	
<i>În inimă îmi regăsesc Parnasul...</i>	139
<i>Eu care port însemnele iubirii...</i>	140
<i>Nu știe fluturile-n jocuri bete...</i>	141
<i>Deși-mi rezervi asemenea tortură...</i>	142
<i>Pornise Acteon cutezătorul...</i>	143
<i>Stejar străvechi ce ții pe brațe cerul...</i>	144
<i>Copil ales, desprins de tărîmul mării...</i>	145

AGOSTINO CARACCI

Acel ce vrea un pictor bun să fie... 147

GALILEO GALILEI

În vremuri vechi, cînd bîntuia-n duiumul... 148

TOMMASO CAMPANELLA

Preludiu 149

Către poeți 150

Chip de a vedea lumea 151

Despre rădăcinile marilor rele ale lumii 152

Împotriva amorului propriu, descoperire uimitoare 153

Asemuire între iubirea de sine și iubirea obștească 154

Oamenii sunt jucărie... 155

Regi și regate adevărate, false, de amîndouă felurile, sfîrșitul și învățămintele lor 156

Nu este rege cel ce are regat, ci acel care știe să domnească 157

Introducere în iubirea daevărată 158

Despre noblețe și semnele ei adevărate și false 159

Asupra vulgului 160

Veneției 161

Sonet profetic 162

Sonet profetic 163

Asupra culorii veșmintelor 164

Despre sine însuși 165

Lui Telesio Cosentino 166

Note explicative 167

Note biobibliografice 193

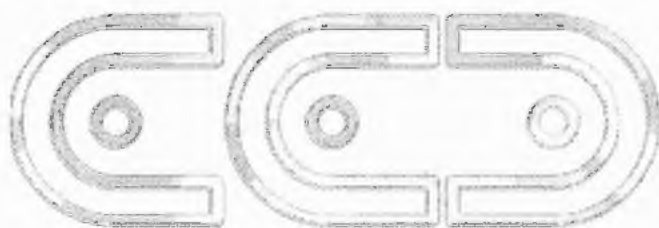
Indice de autori 289

Redactor : ELENA MURGU
Tehnoredactor : TRAIAN ARGETOIANU

Apărut 1970. Hirtie ziar de 50 g/m². Format
700×920/32. Coli ed. 8,26. Coli tipar 9,5. A.
nr. 8297/1970. C.Z. pentru bibliotecile mari și
mici 85—1=59.

Tiparul executat sub comanda nr. 491
la Combinatul Poligrafic „Casa Știin-
ței”, Piața Științei nr. 1, București,
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2026

